

**CENNETLE MÜJDELENEN YA DA
CEHENNEMLE İNZAR EDİLEN TEK
AMELLERLE İLGİLİ HADİSLER**

Rabia GÜNER

**Yüksek Lisans Tezi
Hadis Anabilim Dalı
Doç. Dr. Abdulvahap ÖZSOY
2019
Her Hakkı Saklıdır**

T.C
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HADİS ANABİLİM DALI

Rabia GÜNER

CENNETLE MÜJDELENEN YA DA
CEHENNEMLE İNZAR EDİLEN TEK AMELLERLE İLGİLİ
HADİSLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Abdulvahap ÖZSOY

ERZURUM - 2019

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum “CENNETLE MÜJDELENEN YA DA CEHENNEMLE İNZAR EDİLEN TEK AMELLERLE İLGİLİ HADİSLER” adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

*Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim *.*

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

13.12.2019

Rabia GÜNER

*** LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi MADDE 6– (1) Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç.Dr. Abdulvahap Özsoy danışmanlığında, Rabia Güner (Şengün) tarafından hazırlanan bu çalışma 13/ 12 / 2019 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından. Temel İslam Bilimleri (Hadis) Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç.Dr. Abdulvahap Özsoy

İmza:

Jüri Üyesi : Prof.Dr. Nihat Yatkın

İmza:

Jüri Üyesi : Doç.Dr. Muammer Bayraktutar

İmza:

Prof. Dr. Sait UYLAŞ
Enstitü Müdürü

F-85/01/21.10.2016

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
KISALTMALAR DİZİNİ	VI
ÖNSÖZ.....	VII
GİRİŞ	1
CENNET VE CEHENNEM KAVRAMLARI.....	1
A- CENNET	2
B- CEHENNEM	6

BİRİNCİ BÖLÜM

**KUR'AN'DA CENNETLE MÜJDELENEN YA DA CEHENNEMLE İNZAR
EDİLEN TEK AMELLER**

1.1. KUR'AN'DA CENNETE GÖTÜREN TEK AMELLER	11
1.1.1. Hicret Etmek	11
1.1.2. Allah Yolunda Cihat Etmek	13
1.2. KUR'AN'DA CEHENNEMLE İNZAR EDİLEN TEK AMELLER.....	15
1.2.1. Allah'ın Ayetlerini Satmak	15
1.2.2. Faiz Yemek	17
1.2.3. Ölçü ve Tartıyı Hatalı Yapmak	18
1.2.4. Kasten Bir Mümini Öldürmek.....	20
1.2.5. Namuslu Kadına İftira Atmak	21
1.2.6. Yetim Malı Yemek.....	22
1.3. DEĞERLENDİRME	23

İKİNCİ BÖLÜM

**HADİSLERE GÖRE CENNETLE MÜJDELENEN YA DA CEHENNEMLE
İNZAR EDİLEN TEK AMELLER**

2.1. HADİSLERE GÖRE CENNETLE MÜJDELENEN TEK AMELLER.....	27
2.1.1. Allah'a Karşı Sorumluluklarımız	27
2.1.1.1. İhlas Suresini Okumak.....	27
2.1.1.2. Ezan Okumak	28

2.1.1.3. Namaz Kılmak	29
2.1.1.4. Hac ve Umre Yapmak	31
2.1.1.5. Evlat Acısına Sabretmek	32
2.1.1.6 Dualar	33
2.1.1.7 İlim Öğrenmek.....	34
2.1.2. İnsanlara Karşı Sorumluluklarımız	35
2.1.2.1. Köle Âzat Etmek	35
2.1.2.2. Kocaya İtaat Etmek	36
2.1.3. Çevreye Karşı Sorumluluklarımız.....	37
2.1.3.1. Köpeğe su vermek	37
2.2. HADİSLERE GÖRE CEHENNEMLE İNZAR EDİLEN TEK AMELLER...	39
2.2.1. Karaborsacılık	39
2.2.3. Cuma Günü Cemaati Rahatsız Ederek Öne Geçmek	41
2.2.4. Kendini Babasından Başkasına Nispet Etmek	42
2.2.5. Kediye Açlıktan Öldürmek	42
2.2.6. Yalancı Şahitlik	43
2.3. DEĞERLENDİRME	44

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER'İN (S.A.S.) TEBLİĞ ÜSLUBUNDA TEK AMELLER

3.1. ÂLİMLERİN BU HADİSLER HAKKINDAKİ YORUMLARI	47
3.1.1. Cennetle Müjdelenen Tek Ameller Hakkındaki Yorumlar	47
3.1.2. Cehennemle İnzar Edilen Tek Ameller Hakkındaki Yorumlar.....	57
3.2.1. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Cennetle müjdelenen Tek Amelleri Tebliğinde Kullanma Amacı	65
3.2.2. Tek amelle Cennetlik olan Kişinin Had ve Ceza Gerektiren Günahları	69
3.2.3. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Cehennemle İnzar Edilen Tek Amelleri Tebliğinde Kullanma Amacı	70
3.2.4. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) tebliğ üslûbunda cennet müjdesi ve cehennem uyarısı	72
3.2.5. Cehennemle inzar edilenlerin ebedi cehennemlik olup olmadıkları	73

3.3. TEK AMELLER BAĞLAMINDA KUR’AN VE PEYGAMBERİMİZ’İN (S.A.S.) ÜSLÛBUNUN KARŞILAŞTIRILMASI.....	75
3.3.1. Kur’an’ın ve Peygamberimiz’in (s.a.s.) Cennetle Müjdelenen Tek Amelleri Kullanma Üslûbu.....	75
3.3.2. Kur’an’ın ve Peygamberimiz’in (s.a.s.) Cennetle Müjdelenen Tek Amelleri Kullanma Üslûbu.....	76
SONUÇ.....	79
KAYNAKÇA	81
ÖZGEÇMİŞ.....	86

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

CENNETLE MÜJDELENEN YA DA
CEHENNEMLE İNZAR EDİLEN TEK AMELLERLE İLGİLİ HADİSLER

Rabia GÜNER

Tez Yöneticisi: Doç. Abdulvahap ÖZSOY

2019, 86 sayfa

Jüri: Doç. Dr. Abdulvahap ÖZSOY

Prof. Dr. Nihat YATKIN

Doç. Dr. Muammer BAYRAKTUTAR

Çalışmamızın amacı tek amel sebebiyle cennetle müjdeleyen ya da cehennemle inzâr eden hadislerin incelenmesi ve bu bağlamda Hz. Peygamber'in (s.a.s.) terğib ve terhib üslubunda bu hadisleri ne amaçla ve nasıl kullandığının tespit edilmesidir. Bu tür eserlerde tek amel sebebiyle cennetle müjdeleyen ya da cehennemle inzâr eden pek çok hadis vardır. İlk bakışta bunların Müslümanları aşırı ümit ya da aşırı korkuya sevk etme endişesi hissedilir. Bu hadislerin doğru anlaşılması için Hz. Peygamber (s.a.s.)'in terhib ve terğib üslubuyla ilgili bazı tespitlerde bulunulması gerekmektedir.

Bu amaçla öncelikle cennet ve cehennem kavramlarıyla ilgili genel bir bilgi vermeyi uygun gördük. Daha sonra Hz. Peygamber'in (s.a.s.) üslûbunu anlamamıza yardımcı olacağı düşüncesiyle Kur'an-ı Kerim'deki tek amelleri inceledik. Üçüncü bölümde çalışmamızın asıl amacı olan Hadislerde tek amelleri araştırdık ve Hadis âlimlerinin bu hadisleri nasıl değerlendirdiğini tespit etmeye çalıştık. Âlimlerin değerlendirmelerinden hareketle Peygamberimiz'in (s.a.s.) tek amelleri tebliğ üslûbunda nasıl kullandığına dair tespitlerde bulunmaya çalıştık. Aynı zamanda çalışmamızda Kur'an-ı Kerim ve Peygamberimiz'in (s.a.s.) tek amelleri kullanma üslûbunu karşılaştırma imkânı bulduk.

Anahtar Kelimeler: Cennet, Cehennem, Tek Amel, Terğib, Terhib

ABSTRACT**MASTER THESIS****THE HADITHS RELATED TO SINGLE DEEDS AWARDED WITH HAVEN
OR WARNED WITH HELL****Rabia GÜNER****Advisor: Assoc. Prof. Abdulvahab ÖZSOY****2014, 86 pages****Jury: Assoc. Prof. Abdulvahab ÖZSOY****Prof. Dr. Nihat YATKIN****Assoc. Prof. Muammer BAYRAKTUTAR**

The aim of our study is to examine the hadiths that award with heaven or warn with hell because of single deeds and in this context; it is to determine the purpose and the method of there hadiths used by the Prophet (pbuh) in the gospel and warning style. In this type of works; there are many hadiths that award with heaven and warn with hell through single deeds. At first glance, it is felt that they may lead Muslims to over-hope or over-fear. For the proper understanding of these hadiths, there should be determinations about the Prophet's (pbuh) attitude of gospel and warning.

Considering this, we have deemed it appropriate to give a general information about the concepts of heaven and hell. Later, we searched the single deeds of the Holy Quran in order to help us understand the style of the Prophet (pbuh). In the third chapter, we searched the single deeds of the hadiths which are the main purpose of our study and examined how the hadith scholars evaluate these hadiths. Based on the evaluations of scholars, we tried to determine how our Prophet (pbuh) used single deeds in the style of communiqué. At the same time, in our study, we had the opportunity to compare the style of the Holy Quran and the Prophet (pbuh) using single deeds.

Keyword: Heaven, Hell, The Only Duty, Favor, To Forbit

KISALTMALAR DİZİNİ

ark.	: Arkadaşları
b.	: Bin- ibn
bkz.	: Bakınız
c.c.	: Celle Celelühü
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
h.	: Hicri
Hız.	: Hazreti
İhts.	: İhtisar eden
r.a.	: Radiyallahu anh
r.anha	: Radiyallahu anha
r.anhüm	: Radiyallahu anhüm
s.a.s.	: Sallallahü Aleyhi Vesellem
trc.	: Tercüme eden
thk.	: Tahkik eden
ts.	: Tarihsiz
v.	: Vefat tarihi
zs.	: Zamansız

ÖNSÖZ

Çalışmamızda cennetle müjdelenen ya da cehennemle inzar edinilen tek amelleri konu aldık. Daha önce yapılan çalışmalarda cennet, cehennem, cennet ehli, cehennem ehli, bunların özellikleri, cennete götüren ameller, cehenneme götüren ameller konu alınmışsa da «tek amel» konusuyla ilgili her hangi bir çalışmaya rastlamamış bulunmaktayız. Bu yönüyle çalışmamız, diğer çalışmalardan ayrılmakta ve önem kazanmaktadır. Ancak konuyla ilgili çok fazla Hadis-i şerif olması sebebiyle tüm rivayetleri ele almak çalışmamızın sınırlarını aşacağından ve her bir hadisin tahririni yapmanın yine çalışmanın sınırlarını zorlayacağından araştırmayı Kütüb-i Sitte'deki tek amellerle sınırlandırmayı tercih ettik. Bu eserlerdeki tek amellerle ilgili hadislerle ulaşmamızı kolaylaştırması açısından el- Münzirî'nin "et-Terğîb ve't-Terhib" isimli eserine başvurduk. Tek amel konusunu öncelikle Kur'an'dan araştırdığımız için ayetlerin yorumlanmasında tefsir kaynaklarından istifade ettik. Hadislerin anlaşılmasında ise şerh çalışmalarından istifade ettik. Ayrıca günümüzde Terğîb ve Terhib üzerine yapılan çalışmalardan araştırmamıza ışık tutacak olanlardan da istifade ettik.

Tek amellerle ilgili olarak aşırı mükâfat vaat ederek, tembelliğe sevk eden ya da aşırı ceza vaat ederek, ümitsizliğe iten hadisler vardır. Aynı zamanda tek ameller cennetlik olan kişinin diğer günahlarının ne olacağı ya da tek amelle cehennemlik olan kişinin o güne kadar yaptığı sâlih amellerinin ne olacağı merak edilmektedir. Çalışmamız tüm bu sorulara cevap vermeye çalışırken, bu hadisleri nasıl değerlendirmemiz gerektiği konusunda da bizlere ışık tutacaktır.

Çalışmama bilgi ve tecrübeleriyle değerli katkılarda bulunan danışman hocam sayın Doç. Dr. Abdulvahap Özsoy'a, çalışmam boyunca desteğini esirgemeyen değerli aileme ve eşime teşekkürlerimi arz ederim.

GİRİŞ

CENNET VE CEHENNEM KAVRAMLARI

Bütün inanç sistemlerinde yapılan iyiliklerin mükâfatı kötülüklerin ise cezası vardır. Bu mükâfat ve cezanın şekli ve içeriği farklı olsa da temelde iyilik ve kötülüğün bir karşılığı olarak vaat edilmeleri anlayışı yatmaktadır. Başta İslam dini olmak üzere semavi dinlerin hepsinde ve hatta gayri semavi dinlerin tümünde bu mükâfat ve ceza için ahiret inancı mevcuttur.¹

İslam inancına göre cennet ve cehennem hayatı insanın hem ruh hem bedenlen yaşayacağı bir hakikattir. Sadece psikolojik yapısı ya da ruhu üzerinde etki yapan hayal ürününden ibaret değildir.² Kur'an'da cehennem azabını tasvir eden ayetleri incelediğimizde azabın maddi ve hissi olduğunu anlarız. Burada birkaç tanesini örnek olarak zikretmek yerinde olacaktır: "O gün yüzüstü ateşe sürüklenirler: "Tadın bakalım cehennem dokunuşunu!"³ "Şüphe yok ki, âyetlerimizi inkâr edenleri gün gelecek bir ateşe sokacağız; onların derileri pişip acı duymaz hale geldikçe, derilerini başka yenisiyle değiştiririz ki acıyı duysunlar. Allah daima üstündür ve hikmet sahibidir."⁴

Kur'an'da cennet ve cehennem tabloları hep birlikte zikredilir. Yüce Allah cennetlikleri övmeden cehennemlikleri kınamaz, azaplar nimetlere karşı zikredilir, işkencelerin ebediliğinden bahsedilmişse, zevklerin sonsuzluğuna dair bir ima hemen onu takip eder. Kur'an'da bu paralellik o derece açıktır ki cennet veya cehennemle ilgili bir parçanın devamını diğeriyle ilgili anlatılanın zıddına bakarak aşağı yukarı bulabiliriz.⁵

İslam dininde ahiret inancı iman esaslarından birisidir. Ahiret akıl ve duyu organlarıyla kavranamadığı için bu konuda ayet ve sahih hadisler bize rehberlik etmektedir. İslamiyet'te dünya hayatında Allah'ın emir ve yasaklarına uygun yaşayanlar

¹ Detaylı bilgi için Bkz. Taşpınar, İsmail, *Yahudilikte Ahiret İnancı*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2003 ; Boice, J.M., *Hristiyan İnancının Temelleri*, Gerçeğe Doğru Kitapları Yayınevi, İstanbul, 2005; Mehmet Aydın, *Dinler Tarihi*, 2. Baskı, Din Bilimleri Yayınları, Konya, 2004.

² Ramazan el-Bûtî, *İslam Akâidi*, Trc: Mehmet Yolcu, Hüseyin Altınalan, Madve Yayınları, İstanbul, 1996, 370.

³ 54. Kamer 48.

⁴ 4. Nisa 56.

⁵ Salih Suphi, *Ayet ve Hadislerle Cennet ve Cehennem*, Trc: Şerafettin Gölcük, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 2014, 19-20. Örnek için bakınız: 69. Hakka suresi 19-22.

için mükâfat yurdu olarak cennet vaat edilmiştir. Dünya hayatında Allah'ın rızasına uygun yaşamayanlar ise cehennemle inzâr edilmiştir. Hangi davranışların bizi cennete götüreceği, hangilerinin cehennem azabıyla sonuçlanacağı ayet ve hadislerde açıklanmıştır. Bu çalışmamızın konusunu Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hadislerinde yer alan ve cennet veya cehenneme gitmeye sebep olan tek ameller, işler, eylemler oluşturmaktadır. Bu bağlamda Kur'an'da cennete veya cehenneme gitmeye sebep olan amelleri de ele alacağız. Ancak bunları ele almadan önce cennet ve cehennem kavramlarını incelemek uygun olacaktır.

A- CENNET

İslamiyet inancında ölüm bir son değil yeni bir hayatın başlangıcı sayılmıştır.⁶ Bu sebeple hakiki mü'min ölümden korkmaz ve ölümü Rabbine kavuşmak için bir sebep olarak görür. Ölüm Müslüman için zahmetli dünya hayatının bitişi ve dünyadaki sabır ve ibadetlerinin karşılığını göreceği sonsuz bir ahiret hayatının başlangıcıdır. Bu mükâfatların görüleceği yer ise "Cennet'tir. Cennet Kur'an-ı Kerim'de yapısı ve sakinlerinin yaşayışı açısından cehenneme göre daha fazla tasvir edilmiştir.⁷ "Cennet" kavramını ve mahiyetini daha iyi anlamak için ilk olarak kelimenin sözlük; daha sonra da ıstilahî anlamı üzerinde durmak kavramı daha anlaşılır hale getirecektir.

Cennet "örtmek, gizlemek" anlamındaki "C-N-N" kökünden isim olup "bitki ve ağaçları ile toprağı örten bahçe" manasına gelir.⁸ Cennet, üzüm ve hurma olan bahçedir. Eğer hurma ve üzüm yoksa Araplar sözlerinde cenneti kullanmazlar. Bunlar yok başka ağaçlar varsa o cennet değil bahçedir. Başka bir görüşe göre ağaçların toprağı örttüğü bahçelere cennet denir. Bazılarına göre ise cennet, Allah'ın "Yaptıklarına karşılık olarak, onlar için nice sevindirici ve göz kamaştırıcı nimetlerin saklı olduğunu hiç kimse bilmez"⁹ ayetinde işaret ettiği nimetleri gizlediği için yeryüzündeki ağaçların gizlediği bahçelere benzetilerek cennet olarak isimlendirilmiştir.¹⁰

Bu tariflerden anlaşılacağı üzere Araplar içinde hurma ve üzüm bulunan ya da ağaçlarının sıklığı sebebiyle toprağı örten gizleyen bahçelere "cennet" diyorlardı.

⁶ 30. Rum 50, 29; Ankebût 57, 62; Cuma 8.

⁷ Bekir Topaloğlu ve ark. *İslam'da İnanç Esasları*, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2010, 286.

⁸ Mehmet Süreyya Şahin, "cennet", (DİA), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara, 1999, VII/374.

⁹ 32. Secde 17.

¹⁰ Muhammed b. Muhammed ez-Zebîdî, *Tâcu'l-Arûs Min Cevâhiri'l- Gâmûs*, Thk. Nevvaf el- Cerrah, "cennet", I-XL, (2. Baskı), Tab'atü'l-Kuveyt, ys. 2001, XXXIV/374.

“Cennet” kelimesi Kur’an’da bu sözlük anlamıyla da kullanılmıştır: “Ant olsun ki oturdukları yerlerde Sebe kavmine ait büyük bir işaret vardı. Biri sağda diğeri solda iki bahçe...”¹¹.

Bir diğr görüşe göre ise “cennet” kelimesi “mastar bina-i merre” dir ve “bir kere örtme” manasına gelmektedir. Bu kökten türeyen kelimeler incelendiğinde hepsinde bir çeşit örtme, kapatma yani gizlilik manası vardır. Mesela “cin” herkese görünmeyen gizli bir varlıktır; “cinnet” aklın örtülmesi halidir; “cen” kararmak, görünen eşyanın gözden kaybolması; “cenin” anne karnındaki çocuk demektir.¹²

Cennet kelimesi köken itibariyle bu kelimelerle aynı kökten türemiştir ve onda da bir gizlilik manası vardır. Cennet de Yüce Allah’ın hak eden kulları için hazırladığı nimetlerini gizlemektedir. Nitekim Yüce Allah bir kutsi hadiste Peygamberimiz’in (s.a.s.) ifadeleriyle şöyle buyurmuştur: “Ben sâlih kullarım için cennette hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir insanın hayal edemeyeceği, birtakım nimetler hazırladım”¹³. Bu hadis, ebedi mükâfat yurdunun neden gizlilik manası içeren bir kelimeyle adlandırıldığını anlamamız için bizlere yardımcı olmaktadır.

Cennet kavramının sözlük anlamını inceledikten sonra konumuzun daha iyi anlaşılması için cennet kelimesinin dini literatürde ne anlama geldiğine yani ıstılâhî anlamına da bakmak yerinde olacaktır.

“Cennet” kelimesinin ıstılâhî manasına baktığımızda da sözlük anlamından gelen gizlilik manasını görürüz. Zira ıstılâhî manada cennet, Yüce Yaratıcının Mü’mirlere vadettiği dünya gözûyle görünmeyen, gayb âleminde gizli mükâfat yurduur.¹⁴

Cennet, iman edip sâlih amel işleyenlere, ahirette vaat edilen nimet ve mükâfat yurduur.¹⁵ Bu tanım da inançla birlikte dinin emirlerine uymak da zikredilmiştir. Bu

¹¹ 34.Sebe, 15-16; 18.Kehf, 39.

¹² Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, Akçağ Yayınları, I-X, 1. Baskı, Ankara, 2006, I/311. Aynı kökten gelen ve gizlilik anlamı bulunan diğr kelimeleri incelemek için bkz: Muhammed b. Yakup Firûzabâdî, *el-Kâmûsu ’l-Muhît*, Müessesetü’r-Risâle, 8. Baskı, Beyrût, 2005, I/1187; Ebu’l- Fazl Cemâleddin Muhammed b. Mükerrrem b. Ali İbn Manzûr, *Lisânu ’l-Arab*, “cennet”, I-X, Dâru’s-Sadîr, Beyrût, 3. Baskı, 1994, XIII/93-94.

¹³ Buhari, “Bedü’l-Halk”, 8; Müslim, “el-Cennetü ve sıfatü naîmüha”, 2824; Tirmizi, “Tefsiru’l-Kur’an”, 35.

¹⁴ Elmalılı, age. I/311.

¹⁵ Fikret Karaman ve ark. *Dini Kavramlar Sözlüğü*, “cennet”, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2006, 96.

bütün inanç sistemlerinde böyledir. Dinler ve inanç sistemleri sadece inanmaya davet etmekle kalmaz, inananlara bazı sorumluluklar yükler ve bunun karşılığında cenneti vaat eder.

Mü'minlerden bahseden "... Orada ebedi kalıcıdırlar."¹⁶ anlamındaki ayetlerden cennet hayatının mü'minler için sonsuz olduğunu anlıyoruz. Ehl-i Sünnet'e göre cennet ve cehennem şu anda var ve yaratılmıştır.¹⁷

Ahret hayatında müminlerin ebedî saadet yurdu olan yerin bu şekilde adlandırılmasının sebebi ya -aralarındaki büyük farka rağmen- yeryüzündeki bahçeye benzetilmesi, ya da Secde Suresinde geçen "Yaptıklarına karşılık olarak, onlar için nice sevindirici ve göz kamaştırıcı nimetlerin saklı olduğunu hiç kimse bilmez"¹⁸ ayetinde işaret edildiği şekilde nimetlerinin bizden gizlenmesidir.¹⁹

Kur'an-ı Kerim'de cennet nimetlerinin müminlere dünya nimetlerini hatırlattığı belirtilmiştir. Ancak bundan cennet nimetlerinin dünyadakilerle aynı olduğu sonucuna varılmamalıdır. Zira bizlere cennette mümin kullar için hayal dahi edilemeyecek güzellikte nimetler saklandığını müjdeleyen Hadisi zikretmiştik.

Gerek cennet gerekse içinde bulunan şeyler öz ve yapı itibarıyla dünyada bilinen nesnelerden farklıdır. Ancak insanların görmediği, bilmediği, tatmadığı, hayal bile edemediği şeyleri onlara anlatmanın tek yolu, bildikleri nesnelerin isimlerini kullanmaktır. Allah Teâlâ da cenneti ve nimetlerini bildiğimiz isim ve kelimelerle, kavram ve tasavvurlarla ifade etmiştir. Arada bir benzerlik vardır, ancak asla biri diğeriyle aynı ve misli değildir.²⁰ Kur'an'da cenneti tasvir eden oradaki nimetleri detaylı bir şekilde anlatan pek çok ayet vardır.²¹ Ancak oradaki en büyük nimet olarak müminlerin kazanacağı İlahî hoşnutluk zikredilmiştir.²²

¹⁶ 29. Ankebût 58; 46. Ahkâf 14.

¹⁷ Ahmet Saim Kılavuz, *Ana Hatlarıyla İslam Akâidi ve Kelama Giriş*, Ensar Yayınları, İstanbul, 2017, 351.

¹⁸ 32. Secde 17.

¹⁹ Râgıp el- İsfahânî, *el-Müfredât: Kuran Istılahları sözlüğü*, Trc: Mehmet Yolcu, Abdulbâki Güneş, Çıra Yayınları, İstanbul, 2012, 262.

²⁰ Hayrettin Karaman ve ark. Çağrı, M., Sönmez, İ.K., Gümüş, S., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, I-IV, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2014, I/90.

²¹ İlgili ayetler için bakınız: 18. Kehf 31, 13; Râd 23, 52; Tûr 19-24; 2. Bakara 25; 83. Mutaffifin 26-27; 78. Nebe 35; 55. Rahman 76; 15. Hicr 47.

²² Salih, 47.

Kur'ân-ı Kerîm'de cennet kelimesi müfret, tesniye ve cemi şekilleriyle 147 defa geçmektedir.²³ Yirmi beş yerde dünyadaki bağ, bahçe; altı yerde Âdem ile Havvâ'nın iskân edildiği mekân; bir yerde Hz. Peygamber'in (s.a.s.) yanında Cebrâil'i gördüğü sidretü'l-müntehânın civarında bulunan me'vâ cenneti; diğer yerlerde de âhiret cenneti anlamında kullanılmıştır. Cennet çeşitli hadislerde de hem bahçe hem âhiret cenneti anlamında yer almıştır.²⁴

Kur'an ve Hadislerde ahiretteki mükâfat yurdu için sadece “cennet” kelimesi kullanılmaz. Bunun yerine bazen başka isimler de kullanılır. Cennet kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için aynı veya benzer manada kullanıldığı bu kelimeleri de tespit etmek, anlam alanını belirlemede yardımcı olacaktır.

Bazı ayetlerde cennet kelimesinin çoğul formuyla “جَنَاتٍ” şeklinde yer aldığına yukarıda değinilmiştir. Bu husus üzerinde duran bazı âlimlere göre bu şekilde çoğul olarak kullanılması cennetlerin yedi tane olmasından ileri gelmektedir. Bunlar: Cennetu'l- Firdevs, Adn, Cennetu'n-Naîm, Dâru'l-Huld, Cennetu'l-Me'va, Dâru's-Selâm, İlliyyûn²⁵ şeklindedir. Ayrıca bunların dışında Kur'an-ı Kerîm'de şu kelimeler de cennet için kullanılmıştır: Hüsnâ, Dâru'l-Karâr, Dâru'l-Müttekîn, Dâru'l-Mukâme, Ravdatu'l-cenne, Tûbâ, Fadl, Yemîn.²⁶

Bu isimlerden bazıları müfessirlere göre cennetin özel bölümleri için kullanılmıştır. Mesela “Firdevs cenneti” cennetin en üstün derecesi için kullanılmıştır.²⁷

Bütün inanç sistemlerinde iyiliklerin mükâfatı olduğu gibi kötülüklerin de cezası vardır. Allah Teâlâ'nın yüce adaletinin bir gereği olarak, sadece iyilik yapanlara mükâfat değil; kötülük yapanlar için de ceza vaat edilmiştir. Ceza yurdu ise “Cehennem”dir. Mükâfat yurdu olan cennet kavramını inceledikten sonra İslam dininde iman etmeyen ve kötü işler yapan insanlar için ceza yurdu olan “Cehennem” kavramı üzerinde durmak araştırmamızın kapsamı açısından uygun olacaktır.

²³ Bkz. Muhammet Fuat Abdulbâki, “cennet” maddesi, *el-Mu'cemü'l- Müfehres li elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Dâru'l-Mârifet, Beyrût, 2009, 224-225.

²⁴ Bekir Topaloğlu, “Cennet”, 7/376.

²⁵ Râğıb el- İsfahânî, 262-263.

²⁶ Abdulbaki, “cennet”, 224-225.

²⁷ Nâsîru'd-dîn Ebû Said el-Beyzâvî, *Envâru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vil*, Thk: Muhammed Abdurrahman Maraşlı, I-V, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrût, 1. Baskı, 1997, III/295; Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân fi Te'vili'l-Kur'an*, Thk: Ahmet Muhammet Şakir, I-XVI, Müessesetü'r-Risâle, Beyrût, 1. Baskı, 2000, XVI/130.

B- CEHENNEM

İslam inancına göre kâfirlerin ve münafıkların ebedi olarak kalacağı günahkâr Müslümanların cezalarını çekene kadar kalacağı ceza yeri “cehennem”dir. Cehennem sadece kâfirler için değildir. İnancıyla amelleri örtüşmeyen Müslümanlar da cehennemle inzâr edilmişlerdir. “Cehennem” kavramını ve mahiyetini daha iyi anlamak için cennet kavramında olduğu gibi önce sözlük daha sonra da ıstılah anlamları üzerinde durmak uygun olacaktır.

Cehennem, derin kuyu demektir. Ahiretteki azap yurdu derinliğinden dolayı cehennem olarak isimlendirilmiştir.²⁸

İbn Manzûr’un (v.711/1311) Ezherî’den (v.370/980) naklettiğine göre cehennem kelimesinin kökeni konusunda iki görüş vardır. Birincisi Yûnus b. Hacıp ve Nahivcilerin çoğunluğundan oluşanların görüşüdür. Onlara göre cehennem kelimesi Allah’ın ahirette azap edeceği ateşin adıdır. Arapça değildir, ma’rife ve lehçesi yoktur. Bunların dışında kalan ikinci guruba göre ise, cehennem Arapça bir kelimedir. Ahiret ateşi derinliği sebebiyle böyle isimlendirilmiştir. Dile verdiği zorluktan dolayı ma’rife ve müennesi yoktur.²⁹ Başka bir görüşe göre, Grekçe’de geenna, Latince’de gehenna olarak kullanılan kelimenin aslı, büyük ihtimalle İbrânîce gé-Hinnom’dan (Hinnom vadisi) gelmektedir.³⁰ Râğıb el-İsfahani’ye(v.502/1108) göre, aslı Farsça olup چهنام’ dir. Ama Arapçalaşmıştır.³¹ el-Halebî’ye (v.756/1355) göre ise, meşhur olan onun Arapça olduğudur. Gayr-ı Munsarîf olması, özel isim olması ve müennes sayılmasından kaynaklanır.³²

Bu nakillerden anlaşılacağı üzere âlimler cehennem (cehennâm, cihinnâm) kelimesinin kökeni konusunda ihtilaf etmişlerdir. Ancak kelimenin anlamı konusunda farklı görüş öne süren olmamıştır. Cehennem kelimesi derin kuyu manası taşımaktadır. Cennet kavramını incelerken de dikkat çektiğimiz gibi kelimenin sözlük anlamı ve terim anlamı arasında bir ilişki vardır. Ahiretteki azap yurdu olan cehennem de derinliğinden dolayı böyle isimlendirilmiştir. Nitekim cehennemi tasvir eden Kur’an ayetlerini

²⁸ Firûzabâdî, “cehennem”, I/1090; İbn Manzûr, “cehennem”, XII/112.

²⁹ İbn Manzûr, “cehennem”, XII/112.

³⁰ Ömer Faruk Harman, “cehennem”, DİA, VII/225-226.

³¹ Râğıb el-İsfahânî, “cehennem”, I/ 271.

³² es-Semin El- Halebi, “Cehennem”, *Umdetü’l-Huffaz*, I-IV, Darül- Kütübü’l- İlmiyye, Beyrut, 1996, I/355-356.

incelediğimizde cehennemi derin bir kuyu olarak hayal ederiz. Konuyla ilgili birkaç ayeti burada vermek yerinde olacaktır: “O gün cehenneme "Doldun mu?" diyeceğiz; cevap verecek: "Daha yok mu?"”³³ “Tartıları hafif gelenler ise, onun yeri bir çukurdur. O çukurun ne olduğunu sen bilir misin? O, kızgın bir ateştir.”³⁴ “Şüphe yok ki münafıklar cehennemin en alt katındadırlar; artık onlara asla bir yardımcı bulamazsın.”³⁵

Ehl-i Sünnet’e göre, Kur’an’da geçmiş zaman kalıbıyla geçen “cehennem kâfirler için hazırlandı”³⁶ ifadesi cehennemin şu anda var ve yaratılmış olduğuna delildir.³⁷

Cehennem, Allah’ın ahirette azabı hak eden kullarına azap edeceği ateşin isimlerinden biridir.³⁸ Kâfir, müşrik ve münâfıkların sürekli olarak, müminlerin de günahları ölçüsünde cezalandırılmak üzere kalacakları azap yeridir.³⁹ Cehennem sıkıca kapalı, gitgide alçalan, birçok tabakalara ayrılmış bir yeraltı zindanıdır.⁴⁰

Kur’ân-ı Kerîm’in yetmiş yedi ayetinde yer alan cehennem, herhangi bir sözlük anlamı taşımaktan çok kâfirlerin, münafıkların, zalimlerin, gerçeğe boyun eğmeyenlerin azap görecekları yer olarak tasvir edilir. Nitekim söz konusu âyetlerin birçoğunda cehennem “mesvâ, me’vâ” (mekân) kelimeleri veya “azâbü cehennem, nârü cehennem” terkipleriyle kullanılmıştır.⁴¹

İslam akaidine göre cehennemde günahkâr mü’minler geçici olarak, kâfirler ise sürekli olarak kalacaklardır.⁴² Buna göre iman ettikleri halde günahlara bulaşan müminler dünya hayatında tövbe etmemişler ve Allah’ın affına mazhar olmamışlarsa günahlarının cezasını çekmek üzere cehenneme gireceklerdir. Cezaları bittikten sonra ise cennete girebileceklerdir. Ancak inkârcılardan bahseden “... Orada ebedi

³³ 50. Kaf 30.

³⁴ 101. Kâria 8-11.

³⁵ 4. Nisa 145.

³⁶ 2. Bakara 24; 3. Âl-i İmrân 131.

³⁷ Kılavuz, 348.

³⁸ İbrahim Mustafa ve ark. *el-Mu’cemü’l-Vasit*, Mektebetü’ş- şurugu’d-devliyye, ys. 2004, I/144.

³⁹ Kılavuz, 346-347.

⁴⁰ Suphi Salih, 53; İlgili ayet için bkz: 17. İsrâ 8.

⁴¹ Topaloğlu, “cehennem”, VII/227.

⁴² Topaloğlu ve ark. *İslam’da İnanç Esasları*, 282.

kalıcıdırılar.”⁴³ ayetlerine bakarak cehennem hayatının inkâr edenler için sonsuz olduğunu söyleyebiliriz.

Cehennem kavramının daha iyi anlaşılabilmesi açısından Kur'an'da aynı veya benzer manada kullanılan kelimeleri tespit etmek, anlam alanını belirlemede yardımcı olacaktır.

Cehennemin yedi kapısı olduğunu ifade eden Hicr Suresi'ndeki “Onun yedi kapısı vardır, her kapıdan girmek üzere de onlardan birer gurup belirlenmiştir.”⁴⁴ ayeti sebebiyle bu isimlerden yedisi meşhur olmuştur. Bunlar: Cehennem, Cahîm, Hâviye, Hutame, Lezâ, Saîr ve Sakar'dır.⁴⁵ Tefsirciler bu yedi ismi amellerine göre cehennemliklerin gireceği ve azap göreceği tabakalar olarak tefsir etmişlerdir. Mesela “Haviye” için cehennemin en alt kapısı yani tabakası denmiştir.⁴⁶

Cehennemin tabakalarının isimlerinin belirlenmesi ve bu tabakaların belli sınıflara hasredilmesi konusunda görüş belirten âlimler olmuştur. Cehennemin en üst tabakasının günahkâr Muhammedilere ait olduğu, en alt tabakasının ise münafıklara ait olduğu söylenmiştir. İbn Kesîr'e (v.774/1373) göre bu tabakaların adlarının belirlenmesi ve malum sınıflara tahsis edilmesinin kesinlik kazanması için, her bakımdan masum olan Peygamber(s.a.s.)'e dayanan sahih bir senede ihtiyaç vardır.⁴⁷ Cehennem ehlinde sadece münafıkların en alt tabakada azap göreceği nasla sabittir.⁴⁸ Diğerleri için bir sınıflandırma yapmak kanaatimizce uygun görülmemektedir.

İbn Kesîr'in Kurtubi'den (v.671/1273) naklettiği ve desteklediği görüşe göre, bu isimlerden bazıları örneğin cehennem, saîr ve lezâ cehennemin tamamı için kullanılan özel isimlerdir. Yani Cehennemin hususi manada bazı tabakalarının adları değildir.⁴⁹ Kur'an-ı Kerim'de cehennemle aynı manada kullanılan kelimeler şunlardır: Ehira, Bi'se'l-garâr, Bi'se'l-mesîr, Bi'se'l-mihêd, Bi'se'l-virdü'l-mevrûd, Hâfira, Dâru'l-bever, Dâru'l-huld, Dâru'l-fâsigîn, Sehira, Semûm, Sûû'd-dâr ve Nâr'dır.⁵⁰

⁴³ 4. Nisa 169; 33. Ahzâb 65.

⁴⁴ 15. Hicr 44.

⁴⁵ Şahin, “cehennem”, VII/227.

⁴⁶ Elmalılı, IX/69.

⁴⁷ İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n-Nihaye: Ölümler Tarihi*, Çağrı Yayınları, Tercüme: Mehmet Keskin, İstanbul, 2001, 356-357.

⁴⁸ 4. Nisa 145.

⁴⁹ İbn Kesîr, *el-Bidaye*, 356-357.

⁵⁰ Abdalbâki, “nar”, *el-Mu'cemü'l-Müfehres*, 225-226.

Görüldüğü üzere Kur'an'da cehennem için farklı özelliklerine dikkat çeken farklı isimler kullanılmıştır. Bu isimlerden bazıları cehennemin ne kötü bir yer olduğuna (Bi'se'l- garâr, Sûü'd-dâr vd.), ateşin ve azabının şiddetli olduğuna (Hâviye, Hutame vd.), kimlerin yurdu olduğuna (Daru'l-fasigîn), işaret eden isimlerdir.

İslam inancına göre ceza ve mükâfat yurdu olan cennet ve cehenneme götürecek amelleri Kur'an'dan ve Peygamberimiz'in (s.a.s.) hadislerinden öğreniriz. Öncelikle cennet ve cehenneme götüren amelleri Kur'an'dan araştıracağız. Kur'an'dan edineceğimiz bilgiler bize Peygamberimiz'in (s.a.s.) müjde ve inzâr metoduyla ilgili bilgi verecektir. Çünkü Peygamberimiz (s.a.s.) Kur'an'ın tebliğcisi ve açıklayıcısıdır.⁵¹ Kur'an'ın eğitim metoduyla peygamberimizin eğitim metodu paralellik arz etmektedir. Bu yüzden bu paralelliği net olarak görebilmek, diğer bir ifadeyle Kur'an-Sünnet bütünlüğünün somut örneklerini ortaya koyabilmek için aynı konuya dair Kur'an ayetlerini ele almak uygun olacaktır.

⁵¹ 16. Nahl 44; 4. Nîsa 65; 5. Máide 67; 33. Ahzâb 36.

BİRİNCİ BÖLÜM

KUR'AN'DA CENNETLE MÜJDELENEN YA DA CEHENNEMLE İNZAR EDİLEN TEK AMELLER

Yüce Allah insanı yaratmış ve ona değer vermiştir. “İnsan kendisinin başıboş bırakılacağını mı sanır?”⁵² ayetinden anlaşılacağı üzere yeryüzünde onu başıboş bırakmamıştır. İlahi kitaplar ve peygamberler göndererek ona doğru yolu göstermiş, yeryüzünde kendi halifesi olarak gördüğü insanı bilgisizliğin karanlığına terk etmemiştir. Bunların yanında insana doğru bilgiyi anlayacak ve yorumlayacak akıl, bu doğruları yanlışlar içerisinde seçecek irade de vermiştir.

Tüm bunların karşılığında Yüce Allah insana bazı sorumluluklar da yüklemiştir. Bu dünyada yaptıklarından hesaba çekileceklerini ve bu yaptıklarına karşılık ceza veya mükâfat alacaklarını bildirmiştir. Ahirette güzel amelleri fazla olanlar mükâfat yurdu olan cennetle müjdelenmiş, kötü amelleri fazla olanlar ceza yurdu olan cehennemle inzâr edilmiştir. İnsanı cennete götüren veya cehenneme sürükleyen amellerin neler olduğu hem Kur'an'da hem de Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hadislerinde açıklanmıştır.

İnsanın dünya hayatı boyunca yapmış olduğu Allah'ın emirlerine uyan ve uymayan amelleri ahirette tartılır. Mizanda iyilikleri fazla olan amel defterini sağ elinden alır ve cennetlik olur, kötülükleri ağır gelen ise amel defterini sol elinden alır ve cehennemlik olur.⁵³ Dünyada yaptığımız amellerin ahirette sadece sayı bakımından çokluğuna bakılmaz bu amellerin işleniş biçimi ve ne niyetle yapıldığı da ölçülür. Ameller buna göre değer kazanır. Nitekim Maun suresinde Allah namaz kılanları eleştirmekte, namazlarından gafil oldukları ve insanlara gösteriş olsun diye namaz kıldıklarını söylemektedir.⁵⁴ Yani bu kişiler işleniş biçimi ve niyet bakımından namaz ibadetini gerektiği gibi yerine getirmediklerinden namazları değersiz görülmüştür.

⁵² 75. Kıyâmet 36.

⁵³ 69. Hâkka 19-25; 84. İnşikâk 7-11.

⁵⁴ 107. Mâun 4-6.

1.1. KUR'AN'DA CENNETE GÖTÜREN TEK AMELLER

Kur'an-ı Kerimde cennet ehlinin dünyadayken yaptıkları ameller anlatılmıştır. Bazı ayetlerde iman, sâlih amel şeklinde belirtilirken⁵⁵, bazı ayetlerde sâlih amellere örnekler verilmiştir.⁵⁶ Bazı ayetlerde ise cennet ehli Mü'minlerden bahsedilirken onların yaptığı sadece bir amelden bahsedilmiş, bu amel öne çıkarılarak övülmüştür.

Biz bu bölümde Kur'an'da pek çok ayette geçen, mizanda sevabı ağır gelen ve sonsuz mükâfat yurdu olan cennetle müjdelenen kişilerin hangi tek amelleri sebebiyle cennetle müjdelendiklerini inceledik. Kur'an'da cennetle müjdelenen müminlerin özelliklerini ve sıfatları da dâhil ettiğimizde karşımıza pek çok başlık çıkmaktadır. Ancak biz çalışmamızda müminlerin özelliklerini ve sıfatları değil tek amelleri incelemek istiyoruz. Dolayısıyla bunları çalışmamıza dâhil etmedik. Cennetle müjdelenen tek amelleri ele aldığımızda ise karşımıza sadece iki başlık çıkmaktadır.

1.1.1. Hicret Etmek

Kur'an'da cennetle müjdelenen tek amellere baktığımızda ilk olarak Hicret ameliyle karşılaşırız. Kur'an'da sahabeler üzerinden anlatılan bu kıymetli amel pek çok fedakârlığı bünyesinde barındırmasıyla önemli bir amel olarak karşımıza çıkmaktadır. Rabbimizin Hicret edenleri cennetle müjdelediği ayet şu şekildedir: “Rableri onların dualarına şöyle karşılık verir: "Şüphesiz ben, erkek olsun kadın olsun - ki birbirinizden meydana gelmişsinizdir- sizden bir şey yapanın emeğini asla boşa çıkarmam. Hicret edenlerin, yurtlarından çıkarılanların, benim yolumda eziyete uğratılanların, savaşanların ve öldürülenlerin, işte onların günahlarını elbette sileceğim. Ant olsun ki, Allah katından bir mükâfat olarak onları altından ırmaklar akan cennetlere koyacağım. Şüphe yok ki nimetin güzeli Allah'ın katındadır!"”⁵⁷

Taberî (v.310/923) bu ayetin tefsirinde şu hadisi nakleder : “Mücahitten rivayetle Ümmü Seleme şöyle dedi: Ya Rasûlullah! Hicrette erkekler zikrediliyor ancak biz (kadınlar) zikredilmiyoruz. Bunun üzerine bu ayet indi.”⁵⁸ Ayette kadın erkek ayrı

⁵⁵ 103. Asr 3.

⁵⁶ 23. Mü'minûn 1-10.

⁵⁷ 3. Al-i İmran 195.

⁵⁸ et-Taberî, VII/486.

ayrı zikredilerek kulluğun mükâfatlandırılmasında kadın veya erkek olmanın bir farkının olmayacağını göstermiştir.

Kadınla erkek arasında ayırım yapılmadan Allah’a samimiyetle dua eden herkesin duasının kabul edileceği ve iyi amel işleyen herkese amelinin karşılığının verileceği belirtilmiştir. Aynı zamanda “Ki birbirinizden meydana gelmişsinizdir” anlamında bir ara cümlesine yer verilmesi, kadınla erkeğin birbirinin tamamlayıcısı ve bir bütünün parçaları olduklarını, biri olmayınca diğersinin de olamayacağını ifade eder.⁵⁹

Bu ayetle Yüce Allah (c.c.), erkek olsun kadın olsun, dostundan, arkadaşından, kardeşinden ve komşusundan ayrılarak küfür yurdundan iman yurduna hicret eden, eziyetlerle yurtlarından çıkarılan, sadece Allah’a iman etmeleri sebebiyle eziyet gören, savaşan ve öldürülenlerin sevap bakımından eşit olduğunu bildirmektedir.⁶⁰

Bursevî (v.1137/1725) ayette hicret edenlerin yaptıkları amellerin detaylandırılarak anlatıldığını ve onlar için hazırlanan mükâfatın övüldüğünü bildiriyor. Ayetteki sâlih amelleri altlarında yatan zorluklarla daha da detaylandıran Bursevî ayette adeta şöyle denilmektedir diyor: Bu güzel amelleri işleyenler fitne yurdundan kaçıp, vatanlarını terk ederek dinleriyle birlikte Allah’a gidenler ve müşriklerin verdikleri ıstıraplarla sıkıştırılarak “yurtlarından çıkarılanlar, benim hak yolumda” ve tevhit dinimde imanlarından dolayı, müşrikler tarafından “eziyete uğrayanlar” benim yolumda müşriklerle savaşıp onları “öldürenler ve” bu savaş esnasında “öldürülenlerin” yani şehit olanların “günahlarını mutlaka örteceğim”, kötülüklerini sileceğim “ve onları, Allah’ın bir mükâfatı olarak altlarından ırmaklar akan cennetlere koyacağım.”⁶¹

Ayet-i Kerimede Allah’a (c.c.) olan imanları ve bu imanın getirdiği yaşam biçimi sebebiyle bulundukları toplumda dışlanan, boykot edilen, yaşam hakkı tanınmayan Müslümanların hicret etmek zorunda kalmaları ve bu hicretten sonra dinleri uğruna verdikleri mücadeleler ve katlandıkları sıkıntılar detaylandırılmıştır. Ayet ayrı ayrı amellerden bahsetmekten ziyade, inançları yaşama dönüştürmüş samimi Müslümanların bu uğurda ne mücadeleler verdiklerini detaylı olarak anlatmaktadır.

⁵⁹ Karaman ve ark. *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, I/742-744.

⁶⁰ Ebu’l- Fida İsmail ibn Ömer ibn Kesîr, *Tefsiru’l-Kur’ani’l-Azim*, Thk: Sami b. Muhammed Selame, I-VIII, Daru’t-Tayyibe, 2. Baskı, 1999, II/191.

⁶¹ İ. Hakkı Bursevî, *Muhtasar Rûhu’l-Beyân Tefsiri*, İhts: Muhammed Ali Sâbûnî, Trc: Ali Rıza Temel, Abdullah Öz ve ark. Damla Yayınları, İstanbul, 8. Baskı, 2012, II/151.

Netice olarak aslında bu ayette özelde muhacir Müslümanlardan bahsedilmektedir. Saadet asrında yaşamış muhacir Müslümanların hicret ve akabinde gösterdikleri sâlih ameller karşılığında onlara vaat edilen cennet anlatılmaktadır. Onların nezdinde din için bu fedakârlığı gösteren bütün Müslümanlara da müjde verilmektedir. Muhacir Müslümanlar inançları uğruna her türlü zorluğu göze almışlar, inandıkları gibi bir hayat sürmek için pek çok zorluğa katlanmışlardır. Bunca sâlih amelle süslenen imanın karşılığı da ancak cennet olmuştur.

1.1.2. Allah Yolunda Cihat Etmek

Kur'an'da cennetle müjdelenen tek amellerden ikinci olarak Allah yolunda cihat etmek karşımıza çıkmaktadır. Hicret başlığında olduğu gibi bu amelin de Kur'an'da sahabe üzerinden anlatılmaktadır. Sahabenin şahsiyetiyle birleştğinde bu tek amellerle nasıl bir mesaj verilmek istendiği daha iyi anlaşılmaktadır. Yüce Allah'ın (c.c.) Allah yolunda cihat edenleri cennetle müjdelediği ayet şu şekildedir: “Fakat Peygamber ve onunla beraber inananlar, mallarıyla, canlarıyla cihat ettiler. İşte bütün hayırlar onlarındır ve onlar kurtuluşa erenlerin kendileridir. Allah, onlara içinde ebedî kalacakları ve zemininden ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte büyük kazanç budur.”⁶²

Allah yolunda cihat edenleri cennetle müjdeleyen başka bir ayet de şöyledir: “Ey iman edenler! Sizi acı bir azaptan kurtaracak ticareti size göstereyim mi? Allah'a ve Rasûlüne inanır, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihat edersiniz. Eğer bilerseniz, bu sizin için daha hayırlıdır. İşte bu takdirde O, sizin günahlarınızı bağışlar, sizi zemininden ırmaklar akan cennetlere, Adn cennetlerindeki güzel meskenlere koyar. İşte en büyük kurtuluş budur.”⁶³

Ayetlere baktığımızda Hz. Peygamber (s.a.s.) ve onunla birlikte iman edenlerin, müşriklere karşı mallarıyla, canlarıyla cihat ettiklerini, Allah'ın dinini muzaffer kılmak için mallarını harcadıklarını, canlarını verdiklerini, bu itibarla ahiretin nimetlerine layık

⁶² 9. Tevbe 88-89.

⁶³ 61. Saff 10-12.

görüldüklerini, kurtuluşa ereceklerini ve cennette ebedi olarak kalacaklarını anlamaktayız.⁶⁴

İlk ayette Hz. Peygamber ve arkadaşlarının canları ve mallarıyla cihat etmelerinden bahsedilmektedir. Peygamberimiz ve sahabelerinin ne kadar ihlaslı, ibadetlerine ne kadar düşkün olduklarını biliyoruz. Buna ek olarak bir de tüm varlıklarıyla yani canları ve mallarıyla Allah yolunda cihat etmek eklenince bütün hayırlarla ve cennetle müjdelenmişlerdir. Diğer ayette Müminlere Rasûlullah ve ashabının gittiği ve Allah'ın övgüsünü kazandıkları, cennetle müjdelendikleri karlı bir ticarete benzetilen yol öğretilmektedir. Bunun için ilk şart yine imandır, ardından amellerin zirvesi olan Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihat etmek gelmektedir. Bunları yapanlar karlı bir ticaret yapmış ve cennetle müjdelenmiştir.

Katade (v.117/735) bu âyet-i kerimenin izahında diyor ki: "Eğer Allah insanlara can yakıcı bir azaptan nasıl kurtulacaklarını açıklamayacak olsaydı bir takım insanlar onu bilmek için kendilerini telef ederler ve öğrenmeye çalışırlardı. Şimdi ise Allah bunu size bildirdi ve sizi kurtaracak olan o alışverişin, Allah ve Resulüne iman etmek, Allah yolunda mallarınızla canlarınızla cihat etmek olduğunu beyan buyurdu."⁶⁵

Mevdûdî (v.1903-1979) bu konuda şunları söylemiştir: "Ticaret, kişinin mal, vakit, emek, zihin ve yeteneklerini ortaya koyarak kâr elde etmesidir. Bu bakımdan iman ve Allah yolunda cihat etmek, ticarete benzetilmiştir. Yani enerjinizi, zihnî ve bedenî tüm yeteneklerinizi bu yolda sarf edin ki gerçek kârı elde edebilesiniz."⁶⁶

Abdullah İbn Selâm'ın (r.a.) rivayetine göre, Ashâb-ı Kiram (r.anhüm) Allah'a (c.c.) en sevimli olan ameli sormak istemişler ve Allah Teâlâ da bu sureyi inzal buyurmuştu.⁶⁷

Yüce Allah amellerin en faziletlisini yapmak isteyen kullarına amellerin en faziletlisi olarak cihadı göstermiştir. Canını ve malını Allah yolunda sarf etmek, Allah yolunda onun rızasını kazanmak için tüm gayretinle samimi bir şekilde çabalamak cenneti kazanmanın yolu olarak gösterilmiştir. Bu açıdan baktığımızda cihatla iman

⁶⁴ et-Taberi, *Taberi Tefsiri*, IV/341.

⁶⁵ et-Taberi, *Taberi Tefsiri*, VIII/280-281.

⁶⁶ Ebu'l-Ala Mevdudî, *Tefhimu'l- Kur'an; Kur'an'ın anlamı ve tefsiri*, Trc: Ali Ünal ve ark. İnsan Yayınları, İstanbul, 2006, VI/289.

⁶⁷ İbn Kesir, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, 14/7872-7873.

eden kulların ondan sonra tüm varlıklarını bu iman doğrultusunda kullanmaları, gönüllerindeki imanı yaşamlarının her alanına taşımaları öğütlenmiştir. Yani iman kalpte kalmamış tüm yaşamı kuşatmış, hayatı ibadete çevirmiştir. İşte bu sebeple cihat sınırları, belli bir vakti ve yeri olmayan bir ibadet olduğu için tüm ibadetler içinde en faziletli sayılmıştır.

1.2. KUR'AN'DA CEHENNEMLE İNZAR EDİLEN TEK AMELLER

Kur'an-ı Kerimde cehennemle inzar edilen üç zümre vardır. Bunlar: Münafıklar, inkârcılar ve günahkâr Müslümanlardır. Münafıklar ve inkârcılar inkârları sebebiyle ebedi cehennemle inzar edilmişlerdir. Bazen de inkârlarının yanı sıra bazı kötü amelleri de zikredilmiş ve cehennemle inzar edilmişlerdir. Bazı ayetlerde de Mü'minlerden bahsedilerek işledikleri günahlar sebebiyle cehennemle inzar edilmişlerdir. Bazen de Müslüman olsun ya da inkârcı olsun, cehennemle inzar edilirken tek bir günah bahsedilir ve bu günah öne çıkarılır. Bu kişilerin cehennemle inzar edilmesine sebep olan başka bir özelliğe vurgu yapılmaz.

Biz bu çalışmamızda tek bir ameli öne çıkararak cehennemle inzar eden ayetlerdeki tek ameller üzerinde duracağız.

1.2.1. Allah'ın Ayetlerini Satmak

Kur'an'da cehennemle inzar edilen amellerden ilk olarak Allah'ın ayetlerini satmak başlığını ele alacağız. Yüce Allah (c.c.) bu konuyla ilgili olarak Yahudi bilginlerden bahseden ayette şöyle buyurmuştur: “Allah'ın indirdiği kitaptan bir kısmını gizleyip onu az bir bedel ile değişenler (var ya); işte onlar karınlarına ateşten başka bir şey doldurmuyorlar. Kıyamet günü Allah, onlarla ne konuşacak, ne de onları arıtacaktır. Onlar için elem dolu bir azap vardır.”⁶⁸

Ayetin nüzul sebebiyle ilgili olarak İbn Abbas (r.a) şöyle demiştir: Bu ayet, Yahudilerin, Ka'b b. el-Eşref, Ka'b. b. el-Esed. Malik b. Sayf. Huyey b. Ahtab ve Ebu Yâsir b. Ahtab gibi ileri gelenleri hakkında nazil olmuştur. Bunlar kendilerine tabî olan Yahudilerden birtakım hediyeler alırlardı. Hz. Muhammed (s.a.s), peygamber olarak gönderilince, bu tür menfaatlerinin sona ereceğinden endişelenerek, Hz. Muhammed ve

⁶⁸ 2. Bakara Suresi 174.

Onun şeriatı hakkında Tevrat'ta bulunan haberleri gizlediler. İşte bunun üzerine bu ayet nazil oldu. ⁶⁹ Taberî ve İbn Kesîr'e göre de Yahudi âlimlerinin gizledikleri şey yüce Allah'ın Tevrat'ta indirmiş olduğu Muhammed'in (s.a.s.) nitelikleri ve peygamberliğinin doğruluğudur. ⁷⁰

Beyzavî (v.685/1286) bunların halini anlatırken, “dünyadayken hidayet yerine sapkınlığı satın almışlardır, ahirette ise mağfiret yerine azabı satın almışlardır” der. Ayrıca ayetleri ucuz bir fiyata satmanın onları hakir görmek manasına geleceğini söyler. ⁷¹ Bu kişilerde Allah'ın ayetlerini hafife alma düşüncesi vardır. Aslında ayetleri dünya mallarına kıyasla pahalı fiyata satsa bile Allah'ın mağfireti ve hidayetiyle kıyaslanınca az bir fiyat olarak görünür. Çünkü dünyalık olan her şey fanidir ve geçicidir. Baki olanla kıyaslanınca ucuz ve değersiz kalır.

Razî'ye (v.606/1210) göre ayetin nüzul sebebinin hususi olması manasının umumi olmasına engel değildir. Her ne kadar ayet Yahudiler hakkında nazil olmuşsa da din konusunda açıklanması gereken herhangi bir şeyi gizleyen herkes hakkında umumi bir mana ifade eder. ⁷²

Taberî'ye (v.310/923) göre, Allah'ın ayetlerini satanlarla konuşmamasından maksat, arzuladıkları şekilde konuşmamasıdır. Fakat onlara, arzulamadıkları şekilde konuşup cevap verecektir. Nitekim bu hususta diğer ayetlerde şöyle duyurulmaktadır: "O cehennemlikler şöyle derler: "Rabbimiz, bizi buradan çıkar. Eğer tekrar inkâra dönersek, gerçekten zalimler oluruz. "Allah onlara şöyle der. "Kesin sesi" (Oturun yerinizde) benimle konuşmayın.” ⁷³

Allah'ın ayetlerini ve ayetlerin hakiki manalarını gizleyip, dünyalık menfaatler elde etmeye çalışan insanları ahirette elim bir azap beklemektedir.

⁶⁹ Fahrüddin er-Râzi, *Tefsir-i Kebir Mefâtihi'l-Gayb*, Trc: Sadık Doğru ve ark. I-XXIII, Akçağ Yayınları, İstanbul, 1990, IV/243-244.

⁷⁰ İmam Kurtubî, *el-Câmi li-ahkâmi'l-Kur'an*, Tercüme: M. Beşir Eryarsoy, I-IX, Buruç Yayınları, İstanbul, 2015, II/479-481; Ebu'l-Fida İsmail İbn Kesir, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, III/680 - 682.

⁷¹ el-Beyzavî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Tevîl*, I/120.

⁷² Fahrüddin er-Râzi, *Tefsir-i Kebir Mefâtihi'l-Gayb*, IV/248.

⁷³ et-Taberî, Taberî Tefsiri, I/400-404. İlgili ayet için bkz: 23. Müminûn 107-108.

1.2.2. Faiz Yemek

İslâm, cahiliye geleneklerinden hiçbirini geçersiz kılmak için faizi kaldırmak kadar uğraşmamış, hiçbir konuda bu ayette ve başka yerlerde geçen ayetlerde görüldüğü gibi faiz konusundaki kadar tehditkâr bir üslup kullanmamıştır. Kur'an'da en şiddetli bir dille yasaklanan haramlardan birisi olan faiz cehennemle inzar edilen tek ameller listesinde yer almaktadır. Yüce Allah (c.c.) faiz yiyenlerin halini Kur'an'da şöyle anlatmaktadır: “Faiz yiyenler ancak şeytanın çarparak sersemlettiği kimse gibi kalkarlar. Bunun sebebi onların, "Alım satım da ancak faiz gibidir" demeleridir. Hâlbuki Allah alım satımı helâl, faizi ise haram kılmıştır. Artık kime Allah'tan bir öğüt erişir de faizciliği bırakırsa geçmişte yaptığı kendisine aittir, işi de Allah'a kalmıştır. Kim de yine faizciliğe dönerse işte bunlar orada devamlı kalmak üzere cehennemliklerdir.”⁷⁴

Yukarıdaki ayetin öncesine baktığımızda infaktan bahsedildiğini görmekteyiz. Infak toplumsal yaşamın dengeli devam edebilmesi için dinimizin emrettiği bir ibadettir. Faiz ise bunun zıddı toplumdaki ekonomik dengenin iyice bozulmasına sebep olacak bir sistemdir. Bu sebeple faiz yasaklanmış, infak ise emredilmiştir. Faiz sadece bireyi değil Müslüman toplumu tümünden etkileyen bir sistem olduğu için ağır ifadelerle yasaklanmıştır. Burada birey sadece kendine değil tüm topluma zararlı olan bir günaha bulaştığı için cezası da ağır olacaktır.

Müminler mallarını arttırırken başkalarına zarar vermeyecek araçlara başvurup malın akışına engel olmamaları, kullar arasında rızkın dolaşımını ve “Sizden zengin olanlar arasında elden ele dolaşan bir imtiyaz olmaması için...” (Haşr Suresi, 7) malın her tarafa yaygınlaşmasını aksatmamaları da şart koşulmaktadır. Oysaki faiz, öncelikle imanî düşüncenin kurallarıyla çatışan ve içinde Allah'ın şeriatı gözetilmeyen, başka bir düşünce sistemine dayanır. Bunun için faiz düzeninde yüce Allah'ın beşer hayatının dayanmasını istediği ilkelere, amaçlara ve ahlâk kurallarına uyma söz konusu değildir. Faizle iş yapan kişiler mallarını istediği yolla istediği kadar arttırırken milyonlar ezilmiş önemli değildir. Bu işin neticesinde malın el değiştirememesi ile beşeri ekonominin normal gelişmesi bozulmakta ve beşeriyet üzerindeki gerçek otorite ve nüfuz, küçük bir azınlığın elinde toplanmaktadır. Bu azınlık insanları fert fert olduğu kadar hükümetler ve halkları düzeyinde de borçlandırmaktadır. Böylece hiçbir çaba sarf etmeden, faiz

⁷⁴ 2. Bakara 275.

kârıyla bütün insanların çalışmalarının karşılığını, emeklerini, alın terlerini ve kanlarını sömürmektedirler.⁷⁵

Cehennemle inzâr edilenler başlığı altında incelediğimiz konular arasında en ağır yasaklayıcı ifade faiz için kullanılmıştır. Bu kişilerin kabirlerinden nasıl diriltilecekleri tasvir edilmiş, ahiretteki durumlarının ne kadar perişan olacağı anlatılmıştır. İfadenin bu denli ağır olmasında faizin toplumun düzenine kasteden, zengini daha zengin, fakiri daha fakir yapan bir sistem olmasının payı büyüktür.

1.2.3. Ölçü ve Tartıyı Hatalı Yapmak

Yüce Allah'ın (c.c.) Kur'an'da yasakladığı ve cehennemle inzâr ettiği tek ameller listesinde yer alan amellerden birisi de ölçü ve tartıyı hatalı yapmaktır. Kur'an'da Mutaaffifin kelimesiyle ifade edilen bu amel hakkında müstakil bir sure indirilmiştir. Bu surenin ilk ayetleri şu şekildedir: “Eksik ölçüp tartanların vay haline! Onlar, insanlardan ölçerek bir şey aldıklarında tam ölçerler. Kendileri başkalarına vermek için ölçüp tarttıklarında ise haksızlık ederler... Ve gerçek şu ki onlar, o gün elbette rablerinden mahrum kalacaklardır. Sonra onlar mutlaka cehenneme gireceklerdir. Sonra da onlara, "İşte inkâr etmiş olduğunuz cehennem budur!" denilecektir.”⁷⁶

Ayetin devamını okuduğumuzda 2. ve 3. Ayetin Mutaaffifin kelimesini tefsir ettiğini görürüz buna göre Mutaaffifin, insanlardan alırken tam, insanlara verirken eksik ölçüp tartanlardır. Yani ölçü ve tartıda adaletin ne denli önemli olduğuna aldırış etmeyip kendi lehine tartanlardır. Surenin devamında 16. ayette bu kişilerle ilgili şu ifade geçmektedir: “Sonra onlar mutlaka cehenneme gireceklerdir.” Böylece ölçü ve tartıda hile yapanlar cehennemle inzâr edilmişlerdir.

Zemahşerî (v.538/1144), “Mutaaffifin” in ölçü ve tartıya önem vermeyen, az ve değersiz şeyleri önemsemeyen anlamına geldiğini söyler ve İbn Abbas'tan şu hadisi nakleder: ”Hz. Peygamber Medine'ye geldiği zaman Medineliler ölçü ve tartıda hile yapıyorlardı. O sıralarda bu ayetler indirildi; onlar da bundan sonra kendilerini

⁷⁵ Seyyid Kutup, *Fi Zilâli'l-Kur'an*, Çevr: Yakup Çiçek ve ark. I-XII, Emir Yayıncılık, İstanbul, 2001, I/228-231

⁷⁶ 83. Mutaaffifin 117

düzeltiltiler.”Taberî (v.310/923), tefsirinde ayetin başında “vay haline” şeklinde ⁷⁷ tercüme edilen “veyl” kelimesinin cehennemde, cehennemliklerin kan ve irinlerinin aktığı bir derece olduğunu söylemiştir.⁷⁸

Razi (v.606/1210), Mutaaffifin kelimesinin mastarı olan “Tatfif” in ölçü ve tartıda gizlice, çaktırmadan, azıcık eksik vermek manasına geldiğini ifade etmiştir. Bu kişi çok eksiltse gözükecek ve engellenecek, azı da, fark edilirse mani olunacaktır.⁷⁹ Demek ki "tatfif " ölçme ve tartmada, gizli bir şekilde az bir şey noksanlaştırma manasındadır. Bu kötü işi yapanlar ölçü ve tartıda hile yapmanın ne kadar büyük günah olduğunu bilmiyorlardı. Ölçüp tartarken kendi lehlerine hile yapıyor; alırken tam, verirken biraz eksilterek kâr ettiklerini sanıyorlardı. Hâlbuki Kur'an bu işin neticesinin cehennem olduğunu bildirmiştir. Bu ayetler indirildikten sonra Medineliler kendilerini düzeltmiş, yaptıkları işin neticesini anlamışlardır.

İslam toplumlarında inen ayetlere duyulan ta'zim ve emirlerini yerine getirme arzusu günümüzde maalesef sahabeninki gibi değildir. Ayet çoktan indirilmiş olmasına rağmen ayetlerle amel etmeyen, Müslümana yakışmayacak şekilde ölçüp tartan insanlar vardır. Elbette bu ayetteki inzâr bunları da kapsamaktadır. Önceki başlıkta da belirttiğimiz gibi, nüzûl sebebinin hususi olması hükmün umûmî olmasına engel değildir.

Kurtûbî (v.671/1273), konuya farklı bir bakış açısı getirerek eksik tartmak anlamındaki “Tatfif” in sadece ölçü ve tartı değil abdest, namaz ve sâir görevlerimizi de kapsadığını söyleyenlerin de olduğunu belirtir. Kur'tûbî, İmam Malik'in de Muvatta'nda bu görüşü destekler nitelikte şöyle söylediğini belirtmiştir: “Her şey hakkında vefa (eksiksiz yerine getirmek, ödemek) ile tatfif (eksik yapmak) kullanılır.”⁸⁰ Müslümanın Yüce Rabbimizin bütün emirlerini eksiksiz yerine getirmesi, eda şartlarına uygun yapması elbette ki görevidir. Ancak surenin nüzûl sebebi de göz önünde bulundurulduğunda özellikle alışveriş konusunun ön plana çıktığını ve bu ayetlerde tatfif konusundaki uyarının özellikle ölçü ve tartıya ait olduğunu söylemek kanaatimizce daha uygundur.

⁷⁷ Ebu'l-Kasım Muhammed b. Ömer b. Ahmed ez-Zemahşerî, *el- Keşşaf an Hakaiku'l-Ğavamizu't-Tenzil*, Dâru'l-Kütübü'l-Arabi, 3. Baskı, Beyrut, 1987, IV/718.

⁷⁸ Ebu Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberî, *Taberî Tefsiri*, IX/34.

⁷⁹ Fahrüddin er-Râzi, *Tefsir-i Kebir Mefâtihi'l-Gayb*, XXII/561.

⁸⁰ İmam Kurtubî, *el-Camiu li-Ahkami'l-Kur'an*, XVIII/466-467.

1.2.4. Kasten Bir Mümini Öldürmek

Bir Müslümanı kasten öldürmek gibi, yaşam hakkını doğrudan elden alan bu kötü ameli Yüce Allah Kur'an'da da yasaklamış ve şöyle buyurmuştur: “Kim bir mümini kasten öldürürse, cezası, içinde ebedî olarak kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap ve lanet etmiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır.”⁸¹

Ayetin öncesine baktığımızda bir önceki ayet “Yanlışlıkla olması dışında, bir müminin bir mümini öldürmeye hakkı olamaz.”⁸² şeklinde başlamıştır. Yanlışlıkla bir Müslümanın bir Müslümanı öldürmesi halinde köle azat etmesi ve ölenin ailesine diyet vermesi gerektiği söylenmiştir. Daha sonra bu ayetle Kur'an'da ve peygamberimizin söz ve uygulamalarında kardeş ilan edilen müminler, kardeşçe yaşamak yerine birbirlerinin canına kastetmeleri halinde, içinde ebedi kalacakları bir cehennemle uyarılmışlardır.

Ayette azabın “ebedi” olarak nitelenmesi dikkatimizi çekmektedir. Oysaki şirk/küfür dışında bütün günahların affedilebileceği, sadece inkâr etmiş olanların/müşriklerin ebedi azaba uğrayacağı birçok ayet ve hadiste belirtilmiştir.⁸³ Bu sebeple müfessirler bu ayetteki ebediliği, “tövbe etmediği takdirde” diyerek te'vil etmişlerdir.⁸⁴

Kurtubî(v.671/1273), bu ayetteki ebedilikle ilgili olarak Arap dilinde “huld” kelimesinin her zaman sürekli devamlılık gerektirmediğini bize hatırlatmaktadır. Arap şairi Zühre'ın “Ve ebedi hiçbir şeyi (görmüyorum); şu sapasağlam duran dağlardan başka.” mısrasıyla ebedi dediği dağlar kıyamete kadar var olacaktır. Sonsuza kadar var olmayacaktır. Başka bir örnek olarak Araplar şöyle yemin ederler: “Yemin olsun ki, filan kişiyi ebediyen hapiste bırakacağım” ancak biliyoruz ki dünyalık bir hapsetme sonsuza kadar süremez.⁸⁵ Arap dilindeki bu örnek kullanımlara da bakarak ayette geçen “huld” sözcüğünün sonsuza kadar kalma anlamında kullanılmadığını söyleyebiliriz.

⁸¹ 4. Nisa 93.

⁸² 4. Nisa 92.

⁸³ Örnek olarak bkz: 4. Nisa 48, 116; 25. Furkan 68-70.

⁸⁴ Karaman ve ark, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, 117-118.

⁸⁵ el-Kurtubî, *el-Camiu li-Ahkami'l-Kur'an*, V/401-406.

1.2.5. Namuslu Kadına İftira Atmak

Toplumda huzur ve güven ortamının bozulmasına sebep olacak en kötü fiillerden birisi şüphesiz iftiradır. Hele ki bir kadının iffeti söz konusu olduğunda işin vahameti daha da korkunç boyutlara ulaşmaktadır. Kur'an bu iftirayı Hz. Aişe (r.anha) annemizin yaşadığı ifk hadisesi⁸⁶ üzerinden anlatmıştır. Yüce Allah (c.c.) bu ameli yapanları cehennemle inzar ederek şöyle buyurmuştur: “Haberiniz olsun ki (Muhammed'in eşine) bu ağır ifki (iftirayı) uyduranlar sizin içinizden bir gruptur. Bunu kendiniz için bir kötülük saymayın; aksine o, sizin için bir iyiliktir. Onlardan her bir kişiye, günah olarak ne işlemişse (onun karşılığı ceza) vardır. (Elebaşılık yapan, bu yüzden de) bu günahın büyüğünü yüklenen kimse için de çok büyük bir azap vardır.”⁸⁷

Bu ayetten sonraki on ayet Hz. Aişe (r.anha) annemize atılan iftira olayı anlatılmakta ve bunu yalanlamaktadır. Münafıklar bu iftirayı uydurmuşlar ancak ne yazık ki bazı müminler de gaflete düşerek tesirinde kalmışlardır. Çünkü ayetin başında “... bu iftirayı uyduranlar sizin içinizden bir gruptur.” ifadesi yer almaktadır.⁸⁸

İftira olayını anlatan ve Hz. Aişe (r.anha) annemizi temize çıkaran ayetlerden sonra namuslu kadına iftira atan, bu iftirayı ilk kez dillendirerek insanların buna inanmasına sebep olan kişilerin cezasını bildiren şu ayet gelmektedir: “İmanlı, saf ve namuslu kadınlara iftira atanlar dünyada ve âhirette lânetlenmişlerdir, onlara büyük bir azap vardır.”⁸⁹

Olay özelde Hz. Aişe (r.anha) annemizden bahsetmekle birlikte daha önceki nüzul sebeplerinde de olduğu gibi sebebin hususi olması hükmün umumi olmasına engel değildir. Bu uyarı namuslu kadın veya erkek her Müslümanın iffetine atılan iftira için geçerlidir. Çünkü İslam dini “can, mal, akıl, din, namus” olarak özetlenen beş temel hakkın korunması hususunda çok hassas davranmıştır. Bir önceki başlıkta incelediğimiz, müminin başka bir mümini kasten öldürmesinin yasaklanması ve cezasının belirlenmesiyle bunlardan ilki olan “can” korunması emredilmiş, bu başlıkta

⁸⁶ Bilgi için bkz: Buhârî, “Şehâdât”, 15; “Meğâzî”, 34; “Tefsîr”, 24/5-10; Müslim, “Tevbe”, 56, 57, 58; Elmalılı, Hak Dini, IV/3483-3495; *er-Râzî, Tefsîr-i Kebîr: Mefâtihi'l-gayb*, XVI/556-571; , M. Asım Köksal, *İslâm Tarihi (Medine)*, I-VIII, Erkam Yayınları, İstanbul, 2015, V/60-85; Muhammed Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, Çeviren: Salih Tuğ, I-II, İrfan Yayınları, İstanbul, 1995, I/244.

⁸⁷ 24. Nur 11.

⁸⁸ et-Taberi, *Taberi Tefsiri*, VI/116-126.

⁸⁹ 24. Nur 23.

incelediğimiz namuslu kadına iftiranın yasaklanması ve cezasının belirlenmesiyle de “namus”, aile ve neslin korunması emredilmiştir, diyebiliriz.

1.2.6. Yetim Malı Yemek

Hakların korunması için Kur'an'ın koyduğu yasaklara baktığımızda sömürülmeye daha açık, zayıf yanları daha fazla olan kesimlere dair Yüce Allah'ın (c.c.) uyarılarının daha fazla olduğunu görmekteyiz. Bunlardan birisi de yetimlerdir. Yüce Allah (c.c.) velisi bulunmayan bu çocukların mallarının haksızlıkla yenmesini yasaklamış ve şöyle buyurmuştur: “Yetimlere mallarını verin. Temizi pis olanla (helâli haramla) değiştirmeyin. Onların mallarını kendi mallarınıza katıp yemeyin. Çünkü bu, büyük bir günahdır.”⁹⁰

“Geriye eli ermez, gücü yetmez çocuklar bıraktıkları takdirde korkacak olanların (başkalarının yetimleri için de) kalpleri sızlasın; Allah'tan sakınsın ve doğru söz söylesinler. Yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler, ancak ve ancak karınlarını doldurasıya ateş yemiş olurlar ve zaten onlar çılgın bir ateşe (cehenneme) gireceklerdir.”⁹¹

Ölüm var oldukça yeryüzünde var olacak bir gerçeklik de yetimlerdir. Ailesini kaybeden her çocuk bir veliye ihtiyaç duyar. Onun adına şahsını ve malını koruyacak aynı zamanda ailesinden alması gereken terbiye ve bilgiyi de ona öğretecek bir veliye her yetim muhtaçtır. Peygamberimiz 'in (s.a.s.) yetimi koruyup gözetken kişiyle cennette beraber olacaklarına dair müjdesi vardır.⁹² Çünkü yetimler müslüman toplumun emanetidir. Ona sahip çıkmak şerefli bir vazifedir.

Nisa Suresi'nde 2-10 ayetlerde yetim hakkından bahsedilmiş. Yetime velilik yapanlara bazı hatırlatma ve uyarılarda bulunulmuş. Salih bir niyetle yapılan bu güzel amel çok takdir edildiği gibi kötü niyetler için içine girince bir o kadar yerilmiştir. Allah rızası için değil de ona ailesinden kalan mala sahip olmak için yetime sahip çıkmak veya yetimle evlenmek yerilmiş ve müminler bu konuda inzâr edilmiştir. Yetim malı yemek “temizi pis olanla değiştirmek” olarak görülmüştür.

⁹⁰ 4. Nisâ Suresi 2.

⁹¹ 4. Nisâ Suresi 9-10.

⁹² Buhari, “Talak”: 14, “Edeb”: 24; Tirmizi, “Birr”: 14; Ebu Davud, “Edeb”: 131.

Dokuzuncu ayette “geriye eli ermez, gücü yetmez çocuklar bıraktıkları takdirde korkacak olanlar” diyerek potansiyel olarak her çocuğun bir gün yetim kalabilme ihtimali olduğu hatırlatılarak, bütün müminlerin duygudaşlık kurması istenmiştir. Böylelikle kendi çocuklarına nasıl sahip çıkılmasını istiyorsa Müslüman toplumun yetimlerine öyle sahip çıkması gerektiğini anlar. Yetimlerin malını yemek, onları sahipsiz bırakmak, toplumu ifsat edici yönü de olan büyük bir ihmaldir. Günümüzde sokak çocukları, kimsesiz çocuklar gibi sosyal problemlerin temelinde yetimlere sahip çıkılmamasının yattığı söylenmelidir.

1.3. DEĞERLENDİRME

Bu bölümde çalışmamıza ışık tutması için Kur'an'da cennetle müjdelenen ya da cehennemle inzâr eden tek amelleri araştırdık. Peygamber'in (s.a.s.) üslubuyla Kur'an üslubu arasındaki paralellikten istifade ederek çalışmamıza yön vermek istedik.

Kur'an-ı Kerim'de cennetle müjdelenen ya da cehennemle inzâr tek amelleri araştırdığımızda karşımıza iki başlık çıktı. Bunlar: Cihat ve Hicret'tir. Kur'an'ın bize işaret ettiği bu tek ameller doğrusu bizi şaşırtmadı. Tek ameller konusunda da Kur'an veciz üslubunu, Allah Kelamı, mucize kitap olduğunu ortaya koymuş oldu.

Başka ibadetler söz konusu olduğunda imanla birlikte can, mal ve beden ile yapılan ibadetlerden adeta birer örnek verip sözü uzatmadan diğerlerine işaretle bulunan Kur'an, Cihat ve Hicret'e gelindiğinde ise onu tek başına zikrederek cennet müjdesi vermiştir. Can, mal, bedenle yapılan başka bir ibadeti zikretmeye gerek görmemiştir. Zira Kur'an'da övülerek cennetle müjdelenen bu iki amel hakkında dikkatle düşündüğümüzde aslında topyekûn bir ameller bütünü olduğunu, canla, malla, bedenle tamamıyla kendini Allah yoluna adamayı ve dünyalık olan her şeyi Allah için terk etmeyi gerektirdiğini görürüz.

Kur'an'ın bu iki güzel ameli de anlatırken örnek olarak Hz. Peygamber (s.a.s.) ve beraberindeki Müslümanları zikretmesi ise bu topyekûn adanmışlığı anlatabilecek en güzel örnek olmuştur. Hz. Peygamber (s.a.s.) ve beraberindeki Müslümanların İslam'ın ilk yıllarında verdikleri mücadeleler tamamıyla adanmışlık, Allah'a bağlılık, iman-amel bütünlüğü içinde hareket ettiklerinin delilidir. Bu ameller öyle değerli ve fedakârlık, iman gücü isteyen amellerdir ki, bu amelleri yapacak olan Müslümanın dinin diğer

emirlerini sevgi ve muhabbetle yapan, dünyaya tamah etmeyen Müslümanlar olması gerekir.

Kur'an'ın cehennemle inzâr ettiği amellere geldiğimizde altı başlık karşımıza çıkmaktadır. Bunlar: Yetim Malı Yemek, Namuslu Kadına İftira Atmak, Kasten Bir Mümini Öldürmek, Ölçü ve Tartıyı Hatalı Yapmak, Faiz Yemek, Allah'ın Ayetlerini Satmak'tır.

Bu amellere baktığımızda hepsinin kamu hakkıyla ilgili günahlar olduğunu görüyoruz. Bu günahların her birisi toplumun huzuru ve güveni açısından çok önemlidir. Tek başına dahi toplumda büyük huzursuzluk meydana getirir. Üstelik başka günahların da yapılmasına zemin hazırlar.

Ayrıca bu amelleri incelediğimizde İslamiyet'in korumayı hedeflediği beş temel hak olan can, mal, din, nesil ve aklı ihlal eden günahlar olduğu ilginç bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Genel anlamda suç kavramıyla ilişkili olan günah kavramı, dinî ve ahlakî bir boyutu da olduğu için daha farklı bir anlam içeriğine sahiptir. İslami düşüncede “kebîre” ve “sağîre” olmak üzere ikili bir tasnife sahiptir. Genel olarak büyük ve küçük günah tasniflerine ve tanımlarına baktığımızda, günahların büyük ve küçük olarak sınıflandırılmasındaki ölçüt, Allah'a isyan boyutu değil, işlenen suçun başka bir insanın temel haklarından herhangi birinin ihlali olup olmadığıdır. Adam öldürme, iftira, fuhuş, sihir, yetim malı yeme, hırsızlık vs. hususlardan her birinin doğrudan ya da dolaylı olarak ferdi veya toplumsal düzeyde insan haklarının ihlaline ve toplumsal düzenin bozulmasına yönelik davranışlar olduğu görülmektedir. Allah'ın zulmü haram kılmasındaki hikmeti, “zulmün, umrânın bozulmasının ve yıkılmasının kaynağı olduğu” gerekçesiyle izah eden İbn Haldûn, mekâsıdu's-şerîada gözetilen hikmetin de aynı olduğunu ifade etmektedir.²⁶ Dolayısıyla bu esaslardan herhangi birinin ya da tümünün ihlâlî, medeniyetlerin çöküşü için etkin bir sebeptir.⁹³

Bu başlıkları korumayı hedeflediği haklarla eşleştirdiğimizde, Kasten Bir Mümini Öldürmenin canı korumayı hedeflediğini, Yetim Malı Yeme, Ölçü ve Tartıyı Hatalı Yapma ve Faiz Yemeyenin malı korumayı hedeflediğini, Allah'ın Ayetlerini

⁹³ Sinan Öge, “İnsan Hakları İhlalinin Dinî-Ahlâkî Adlandırılması: Büyük Günah”, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, İnsan Hakları ve Din Sempozyumu, *İnsan Hakları ve Din, 15-17 Mayıs 2009-* Çanakkale: Bildiriler (177-188), On sekiz mart üniversitesi yayınları, Çanakkale, 2010.

Satmanın dini korumayı hedeflediği, Namuslu Kadına İftira Atmanın ise nesli korumayı hedeflediğini görüyoruz.

Temel hakların korunmadığı bir toplum huzurlu olmaz ve sağlıklı bireyler yetiştiremez. İslam bireyi dolayısıyla toplumu ayakta tutan bu temel hakları güvence altına almış, bunlardan birisinin bile ihlaline açık kapı bırakmamak için ciddi bir üslup kullanmıştır. Bunlardan tek birisini ihlal edeni bile cehennemle inzâr etmiş başka bir kötü ameli daha zikretmeye gerek duymamıştır.

Kur'an cennetle müjdelediği tek amellerde zirvedeki, bütün amelleri kapsayan, diğerlerini başarabilenlerin yapabileceği, topyekûn fedakârlık isteyen tek amelleri seçerken; cehennemle inzâr ettiği tek amelleri seçerken de en dipteki, en kötü, toplumu temelden sarsacak, huzur ve güven ortamını bozacak, insanların beş temel hakkını ihlal eden amelleri seçtiği söylenebilir.

Kuran'ın tek amelleri terğib ve terhib üslubunda nasıl kullandığıyla ilgili olarak yaptığımız tespitlerden sonra Hz. Peygamberin tek ameli Terğib ve Terhib üslubunda nasıl kullandığını anlamaya çalışacağız. Bunun için öncelikle ikinci bölümde hadislerde cennetle müjdelenen tek ameller ve cehennemle inzâr edilen tek amelleri tespit etmeye çalışacağız.

İKİNCİ BÖLÜM

HADİSLERE GÖRE CENNETLE MÜJDELENEN YA DA CEHENNEMLE İNZAR EDİLEN TEK AMELLER

Yüce Rabbimiz Kur'an'da pek çok yerde iman ve sâlih ameli birlikte zikretmiş iman eden kişilerden kalplerinde olan imanı sâlih amellerle görünür hale getirmelerini istemiştir. İslam dini kalplerdeki imanın Müslümanın Müslümanla, toplumla, eşyayla, hayvanla, tabiatla olan ilişkilerinde görünür hale gelmesini ve tüm âleme selim olan Müslümanın eliyle selamet yayılmasını istemiştir. Böylelikle Allah'ın halifesi olarak gönderilen insan kâinatta dokunduğu her yeri güzelleştirecek, adaleti tesis edecek âlemi imar edecektir.

İnsanın bu alanlarda ilişkilerini düzenleyen üst bölümde incelediğimiz ayetler olduğu gibi Peygamberimiz'in (s.a.s.) hadisleri de vardır. Hadis edebiyatında bunlar "Terğib ve Terhib Hadisleri" olarak isimlendirilir. Resûl-i Ekrem'in iyiye, hayra, fazilete, hakka, güzel ahlâka teşvik etmek, kötülükten ve ahlâksızlıktan sakındırmak için söylediği hadislerde terğib ve terhib terimleri geçmemekle birlikte bu maksatla daha çok "rağabe" ve "rahebe" ile türevleri kullanılmıştır. Öte yandan müstakil bir türe dönüşmesi çok daha sonra olsa da sahâbe döneminden itibaren terğib ve terhibden bahsedildiğini gösteren rivayetler ve yorumlar vardır.⁹⁴

Terğib ve terhib hadisleri mü'mininleri güzele çağırıp kötünden sakındırması, dünya ile ilişkilerini düzenlemesi ve insanın fitratında bulunan havf ve recâ, korku ve ümit dengesini sağlaması ile Rabbi ile olan ilişkisinde yol gösterici olması itibariyle önemli birer kaynaktır.⁹⁵

Sözlükte "istemek, özenmek" anlamındaki "R-Ğ-B" kökünden türeyen terğib "bir kimseyi bir işi yapmaya özendirmek, teşvik etmek" demektir. "Korkmak, çekinmek, sakınmak" manasındaki "R-H-B" kökünden türeyen terhib ise "bir kimseyi korkutmak, bir işi yapmaktan sakındırmak" anlamına gelir. Bu iki kelime dinî literatürde genelde birlikte kullanılır. Terğib dinin iyi, doğru, güzel ve faziletli kabul ettiği şeylere özendirip teşvik etmeyi, terhib ise dinin kötü, yanlış ve günah olarak

⁹⁴ Mehmet Görmez, "Terğib ve Terhib", DİA, XL/508-509.

⁹⁵ Nurdan Genç, *Terğib ve Terhib Hadisleri ve Literatürü*, İslam Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Samsun 2018, VI/110-131.

nitelendirdiği söz ve davranışlardan sakındırıp uzaklaştırmayı ifade eder. İnsanın iki özelliği olan korku ve ümidin (havf ve recâ) dengede tutulmasına İslâm'da önem verilmiştir. Dinin müminlere vaat ettiği mükâfatla dini inkâr edenlere verilecek cezalar arasında bir denge gözetilmiş, bu ödül ve cezanın insanlara duyurulmasına terğîb ve terhîb denilmiştir. Terğîb ve terhîb konusunda telif edilen çok sayıdaki eserin en meşhuru ve üzerinde en çok çalışma yapılanı Münziri'ye (v.656/1258) ait et-Terğîb ve't-Terhîb'dir⁹⁶

Çalışmamızda hadislerimizi tespit ederken Münziri'nin eserinden istifade ettik. Özellikle “tek amel” üzerinde durduğumuz için tek amel sebebiyle cennetle müjdelenen ya da cehennemle inzâr edilen hadisleri seçtik. Hadislerin sayıca çokluğu sebebiyle sıhhat değerlendirmesi yapmak çalışmamızın sınırlarını aşacağından tespit ettiğimiz hadislerden Kütüb-i Sitte kaynaklı olmayanları eledik. Derlediğimiz hadislerin sadece Kütüb-i sitte kaynaklı olanlara çalışmamızda yer verdik.

2.1. HADİSLERE GÖRE CENNETLE MÜJDELENEN TEK AMELLER

Bu bölümde yapıldığı takdirde kişiyi cennete götüren tek amelleri içeren hadisleri başlıklar halinde vereceğiz. Bu amelleri anlatan hadislerde yapan kişi için “cenneti hak etti”, “cennet vacip oldu”, “cennete girdi” gibi sarîh ifadelerle cennet müjdesi veren hadisler olduğu gibi, “cehennemden azat oldu”, “tüm günahları bağışlandı”, “cennette köşk verildi” gibi dolaylı olarak cennet müjdesi veren hadisler de vardır.

Cennetle müjdelenen tek amelleri inceleyip onları sınıflandırmak istediğimizde, insanın üç temel sorumluluk alanlarına ait olduklarını görmüş bulunmaktayız. Bu sebeple onları bu başlıklar altında vermek daha uygun olacaktır.

2.1.1. Allah’a Karşı Sorumluluklarımız

2.1.1.1. İhlas Suresini Okumak

İhlas Suresi İslam dininin üzerine bina edildiği Tevhit esasını çok duru bir şekilde özetleyen, Yüce Allah'ı (c.c.) bizlere tanıtan önemli bir suredir. Kur'an'ın en

⁹⁶ Görmez, XL/508-509.

kısa surelerinden olmasına karşın en önemli konusunu böylesine açık ve duru, akıllarda soru bırakmayacak şekilde özetlemesi onun önemini arttırmıştır. Öyle ki Peygamberimiz (s.a.s.) bu sure hakkında şöyle buyurmuştur: “Varlığım elinde olan Allah’a yemin ederim ki bu sûre Kur’an’ın üçte birine denktir”⁹⁷

İhlas Sursi’ni okuyanı cennetle müjdeleyen, Enes b. Malik’ten (r.a.) gelen rivayet şöyledir: Rasûlullah’ın (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Kim uyumak için döşeğe gidip sağ tarafına yatar sonra “Gulhüvallahu ehad” suresini yüz defa okur da uyursa kıyamet günü Rabbi ona: ‘Ey kulum! Sağ tarafınla cennete gir.’ buyurur.”⁹⁸ İhlas Suresi’ni okuyana cennet müjdesi veren bir diğer rivayet ise şöyledir: Peygamberimiz (s.a.s.) bu sureyi çok sevdiği için her namazda okumak istediğini söyleyen sahabeye şöyle demiştir. ““Onu sevmen seni cennete götürür.”⁹⁹

Kur’an’ın indirilişine şahitlik eden ve kendi dillerinde indirilen Kur’an’ı anlayan sahabenin İhlas Suresi’ni sevmesi şüphesiz onun ihtiva ettiği manadan kaynaklanmıştır. Kur’an indirilene kadar putperestliğin nice günahıyla bezenmiş, çarpık bir düzen içinde yıllarca nefislerine zulmedildiğini fark eden Müslümanlar Tevhide sıkı sıkıya bağlanmıştır. Tevhidi en güzel bir biçimde özetleyen, putperestliği toptan reddeden bu sureyi ayrıca sevmeleri de putperestliğin çirkin yüzünü yakından görmeleri, bizim gibi kitaplardan okumamalarından kaynaklanıyor olabilir.

2.1.1.2. Ezan Okumak

İslam’ın ilk yıllarında namaz vardı ama mescit yoktu. Çünkü Müslümanların dinini açıkça yaşayabilecekleri bir ortam yoktu. Müslümanlar açıkça toplu olarak namaz kılamıyorlardı. Hicretten sonra ilk iş Müslümanların topluca ibadet edebilecekleri bir mescit inşa etmek oldu. Daha sonra namaza davet etmek için ezan okunmaya başladı. Ezan da o günlerde mescit gibi, kible gibi İslam’ın şiarlarından olmuş ve Müslüman toplumun kimlik oluşumunda Yüce Allah’ın (c.c.) Müslümanlara bahsettiği bir nimet olmuştu.¹⁰⁰

⁹⁷ Buhari, “Tevhit”, 1.

⁹⁸ el- Münzirî, *Terğîb ve Terhib: Hadislerle İslam*, Trc: A. Muhtar Büyükçınar ve ark, 1. Baskı, I-VII, Huzur Yayınevi, İstanbul, 2009, 2:25(11); Tirmizi, “Fazâilu’l-Kur’an”, 11. Timizi hadisin Sabit’in Enes yoluyla naklettiği “Garip hadis” olduğunu belirtir.

⁹⁹ Tirmizî, “Fazâilu’l-Kur’ân”, 11; “Tefsir”, 93.

¹⁰⁰ DİB, *Hadislerle İslam*, 2:308.

Ezan okuyanı cennetle müjdeleyen beş hadiste de farklı kayıtlarla birlikte ezan okuyanlar cennetle müjdelenmiştir. Bunlardan birincisinde “inanarak okumak”¹⁰¹, ikincisinde ve üçüncüsünde “yedi sene ve on iki sene okumak”¹⁰², dördüncüsünde “müezzini dinleyip onun gibi tekrar ederek okumak”¹⁰³, beşincisinde ise “ihlasla okumak” kayıtları geçmektedir. Netice olarak hepsi ezan okumanın cennete götüreceğini müjdelemiştir.

İlgili hadislerden ihlasla okumayı isteyen rivayeti burada vermek yeterli olacaktır. Bu hadis Ebu Hureyre'den (r.a.) şöyle rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a.s.) ile bulunuyorduk, Bilal kalkarak ezan okudu. Bitirince Rasûlullah (s.a.s.): “Kim ihlas ile onun gibi söylerse, cennete girer.” buyurdu.¹⁰⁴

Okunduğu her yerde Müslümanın varlığının bir işareti haline gelen ezan, günde beş vakit İslam dininin temeli olan şahadeti ilan etmektedir. Ezanın İslam'ın şiarlarından alması ve Müslümanın ibadet özgürlüğünü temsil etmesinin yanı sıra Tevhidi günde beş vakit ilan etmesi de bu vazifeyi yerine getirmenin önemini arttırmaktadır. Bu sebeple Peygamberimiz (s.a.s.) ezan okumayı şerefli bir vazife olarak görmüş ve ezan okuyanı cennetle müjdeleyerek teşvik etmiştir.

2.1.1.3. Namaz Kılmak

Kur'an-ı Kerim müminleri övgüyle anlattığı müminlerin özelliklerini sıralarken, namazlarında huşû içinde olduklarının¹⁰⁵, “namazlarını muhafaza ettiklerinin”¹⁰⁶ ve “namazlarına devam ettiklerinin”¹⁰⁷ altını ısrarla çizer. Diğer taraftan namazı ciddiye almayıp ondan uzaklaşan, onu gösteriş için kılan¹⁰⁸ ve kılariken de tembellik yapan kimseler yerilir.¹⁰⁹ Kur'an namazı sadece Rabbimizle iletişim biçimi olarak görmez, aynı zamanda Müslümanları kötü davranışlardan uzaklaştırmasını bekler.¹¹⁰ Adeta

¹⁰¹ el- Münziri, 2:272(21)

¹⁰² el- Münziri, 2:275(28-29)

¹⁰³ el- Münziri, 12:277(3)

¹⁰⁴ el- Münziri, 1:280 (8); Nesaî, “Ezan”, 33; Hakim, “Namaz”, 28.

¹⁰⁵ 23. Mü'minûn 1-2.

¹⁰⁶ 70. Meâric 34.

¹⁰⁷ 70. Meâric 23.

¹⁰⁸ 107. Mâun 4-7.

¹⁰⁹ 4. Nisa 142.

¹¹⁰ 29. Ankebût 45; DİA, *Hadislerle İslam*, II/155.

Kur'an namazsız bir Müslüman şahsiyetinin hayal bile edilemeyeceğini söylercesine Mü'mini övdüğü her yerde namaz kılma özelliğine yer vermiştir.

Kur'an'ın bu denli önem verdiği namaz ibadeti Peygamberimiz'in (s.a.s.) tebliğinde de hak ettiği konumu bulmuştur. Namaz ibadetini her fırsatta Müslümanlara tavsiye eden Peygamberimiz (s.a.s.) en başta kendisi bu ibadete çok değer vermiştir. Öyle ki bir hadisinde şöyle buyurmuştur: "Bana kadınlar ve güzel koku sevdirdi, gözümün nuru da namaz kılındı."¹¹¹

Namazla ilgili cennet müjdesi veren otuz tane hadisten bazıları namazın türü, kılının ihlası, devamlılığı, huşusu ve bilinçli olması ile ilgili farklı kayıtlar içermekle birlikte hepsi namaz kılana cennet müjdesi vermektedir.

Namazla ilgili hadisleri incelediğimizde namaz ibadetinin birbirinden farklı şu ifadelerle birlikte verildiğini görüyoruz: Beş vakit namazı farz olduğunu bilerek kılmak¹¹², huşu içinde kılmak¹¹³, ikindinin sünnetini kılmak¹¹⁴, kuşluk namazı kılmak¹¹⁵, kırk gün yatsı namazını cemaatle kılmak¹¹⁶, sabah ve ikindi namazını kılmak¹¹⁷, güneş doğmadan sabah namazını, batmadan ikindi namazını kılmak¹¹⁸, sabah namazından sonra güneş doğana kadar Allah'ı zikretmek¹¹⁹, saflardaki boşluğu doldurmak¹²⁰, öğlenin ilk ve son sünnetlerini kılmak¹²¹, cuma namazına gitmek¹²², camileri ev edinmek¹²³ (Namaza çok bağlı olmak).

Namaz konusuyla ilgili hadislerden seçtiğimiz iki örneği burada vermek bizim konumuzun amacına ulaşması açısından yeterli olacaktır: Ubaye b. Rifa'a b. Rafi der ki: "Cumaya gidiyordum bana Ebu Abs yetişerek şöyle dedi: Rasûlallah'ı (s.a.s.) şöyle buyururken işittim: "Yolunda ayakları tozlanan kişiyi Allah cehennem ateşine haram

¹¹¹ Nesâî, "İşratü'n-Nisa", 1.

¹¹² el- Münziri, 1:368(37-38)

¹¹³ el- Münziri, 1:368(38)

¹¹⁴ el- Münziri, 1:553(4)

¹¹⁵ el- Münziri, 1:104(17)

¹¹⁶ el- Münziri, 1:392(10)

¹¹⁷ el- Münziri, 1:429(1)

¹¹⁸ el- Münziri, 1:429(2)

¹¹⁹ el- Münziri, 1:435(3)

¹²⁰ el- Münziri, 1:465(5)

¹²¹ el- Münziri, 1:546(1)

¹²² el- Münziri, 1:129(5)

¹²³ el- Münziri, 2:335(9)

eder.” dedi. Bir rivayet de şöyledir: “Allah yolunda ayakları tozlanıp da ateşe atılan hiçbir kul yoktur.”¹²⁴

Diğer hadis ise şöyledir: Ebu Musa’dan (r.a.) Rasûlullah’ın (s.a.s.) şöyle buyurduğu rivayet edildi: “ İki serinliği (sabah ve ikindi namazını) kılan cennete girer.”

125

Farklı kayıtlarla birlikte namaz ibadeti cennetle müjdelenmiş ve övülmüştür. Namaz kulun Rabbiyle buluşmasıdır. Gündelik telaş içinde namaz kula Rabbini ve ona karşı sorumluluklarını hatırlatır. Bu hatırlatma gün boyu beş kez tekrarlanınca insanda bir farkındalık oluşur ve kendisini günaha götürecek gafletten korunur.

2.1.1.4. Hac ve Umre Yapmak

“Gitmeye gücü yetenlerin Beyt’i haccetmeleri, insanlar üzerinde Allah’ın bir hakkıdır.”¹²⁶ ayetiyle Yüce Allah güç yetiren müminlere haccı farz kılmıştır. Hac, malî ve bedenî bir ibadet olduğu gibi, maddî ve manevî, dünyevî ve uhrevî, ferdî ve içtimai boyutları olan bir ibadettir. Hac ibadetinde zaman kadar, mekân unsuru da büyük önem arz eder. Hac, Allah'a, peygamberlere, ahirete iman gibi inanç esaslarını pekiştirmekte ve Müslümanlara takva, sabır, sevgi, saygı, kardeşlik, fedakârlık, cömertlik gibi ahlâkî güzellikleri kazanma ve yaşama imkânı sunmaktadır.¹²⁷

Hac İbadeti her yıl dünyanın her yerinden Müslümanların bir araya gelmesine, bilgi, görgü, fikir alışverişi yapma, birbirlerinden istifade etme imkânı sağlamaktadır. Bu âdete Müslümanların yıllık kongresi gibidir.

Hac ve Umre yapanı cennetle müjdeleyen altı hadisten Hz. Aişe (r.anha) ve Hz. Cabir (r.a.) yoluyla gelen iki rivayette “Hac yolunda ölmek” ibaresi kullanılmıştır. Diğer bazı rivayetlerde de haccın “mebrûr” olmasına dikkat çekilmiştir. Burada mebrûr hac ile ilgili rivayeti vermek bizim konumuz açısından yeterli olacaktır: Cabir (r.a.) der ki: Hz. Peygamber (s.a.s.): “Mebrûr haccın mükâfatı ancak cennettir.” buyurdu. “Haccın mebrûr olması nedir?” denilince: “Yemek yedirmek ve güzel söz söylemektir.”

¹²⁴ el- Münziri, 1:129(5); Buhari, “Cuma”, 16; Tirmizi, “Fedailü'l Cumuati”, 7; Nesai, “Cihat”, 9.

¹²⁵ el-Münziri, 2:429(1); Buhari, “Mevâkîtü's-Salâti”, 26; Müslim, “Salat”, 635.

¹²⁶ 3. Âl-i İmran 97.

¹²⁷ DİB, *Hadislerle İslam*, II/351.

buyurdu. Ahmet ve Beyhaki'nin bir rivayetinde: “Yemek yedirmek ve selam vermektir.” şeklindedir.¹²⁸

Hadiste mebrûr hacın yani kabul edilmiş hacın insanlara iyi muameleyle tamamlanmasının istenmesi dikkat çekmektedir. Rasûlullah bu hadisinde cennet müjdesini her hac yapana değil, kabul edilmiş hac yapana vermektedir. Namaz ibadetinde olduğu gibi güzel davranışlar sergilemekle ibadetler bütünleştirilmektedir. Bu ibadetleri yapan Müslümanların kendilerine yakışacak davranışlar göstermesi beklenmektedir.

2.1.1.5. Evlat Acısına Sabretmek

Anne ve babanın hayatta karşılaşılabileceği en zor imtihanlardan birisi olan evlat imtihanı, Peygamberleri bile çaresiz bırakmış, Kur'an sahnelerine konu olmuş ağır bir imtihandır. Çünkü anne babanın evladına olan merhameti şüphesiz ki çok büyüktür. Böyle ağır bir imtihana sabretmek ancak Allah'a ve ahirete iman etmekle olur. Bu inanç müminlerin acılara sabretmesi için onlara güç verir.

Peygamberimiz'in (s.a.s.) de böylesine büyük acı yaşayan müminlere cennet müjdesi vermesi onların bu imtihana sabretmelerini kolaylaştırmıştır. Bu konuyla ilgili Enes'ten (r.a.) gelen rivayet şu şekildedir: Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Hiçbir Müslüman yoktur ki, buluşa ermeden üç çocuğu ölmüş olsun da Allah onu çocuklarına olan rahmetinin ziyadeliği sebebiyle cennete koymasın.”¹²⁹

Peygamberimizin cennet müjdesinin verdiği tesellinin yanı sıra Kur'an'ın bize bu konuda sunduğu örnekler de tesellimize katkı sunacak ve bize sabrı öğretecektir. Bu konuda en güzel örnek Hz. Yakup peygamberdir. Evladı Hz. Yusuf'u yine kendi evlatlarının elleriyle kaybettiğini bilmesine rağmen Allah'a sığınmış, kimseyi suçlamamış “Ben acımı ve kederimi ancak Allah'a arz ediyorum.” buyurarak, Allah'a dayanmış ve bu zor imtihana Kur'an'ın ifadesiyle “sabr-ı cemil” göstermiştir.¹³⁰ “ahsenü'l-kasas” olarak bizlere anlatılan bu olayda şüphesiz Müslümanlar için çok güzel bir örnek vardır.

¹²⁸ el- Münziri, 2:551(12); Ahmet b. Hanbel, *Müsned*, 12:309 (7353); Taberani, *Mu'cemu'l-Evsat*, 1:278 (905); Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübra*, 4:561(8724)

¹²⁹ el- Münziri, 4:260(1); Buhari, “Cenaiz”, 91; Müslim, “Bir ve Sıla”, 2634; Nesai, “Cenaiz”, 25 ; İbn Mace, “Cenaiz”, 57.

¹³⁰ 12. Yûsuf 83-86.

Peygamberleri dahi ağlatan bu zor imtihan karşısında ancak ihlaslı imana sahip olan Müslüman isyan etmez ve sabır gösterir. Sonunda Rabbine olan tevekkülü sayesinde cennet müjdesini hak eder.

2.1.1.6 Dualar

Terğib ve Terhib söz konusu olduğunda dualar ve zikirlerle ilgili müjdeler oldukça fazla karşımıza çıkmaktadır. Basit bir amel gibi görünen bu dua ve zikirlerle ilgili büyük müjdeler verilmektedir. Ayrıca cennetle müjdelenen bu dua ve zikirler bazı zamanlara ve sayılara bağlanmıştır. Bunların bizim bilemediğimiz başka anlamları da olabileceği gibi ilk bakışta aklımıza Müslümanın günlük hayatına bazı dualar ve zikirler belli sayılarla yerleştirilerek Allah'ı ve yaratılış gayemizi sürekli hatırd tutmak ve dili boş veya zararlı sözlerden korumanın hedeflendiği gelmektedir. Boş kalan zihn ve dilin süslü ve keyifli ancak arka planda zararlı meşgaleler bulmasının önüne böylelikle bazı engeller konulmuş olmaktadır. Dua ve zikirler sayesinde sürekli Allah'ı (c.c.) hatırlayan mümin gaflete düşmekten korunmaktadır. Belki de bize bu kadar kolay görünen bu amellere böylesine büyük mükâfatın vaat edilmesinin sebebi de budur.

Hadislerde cennetle müjdelenen dua ve zikirleri sıralayalım:

1. Hadiste geçen ifadeyle “seyyidü'l-istiğfar” olarak meşhur olan duayı yatmadan okuyan kişiye cennet müjdesi verilmiştir.¹³¹

2. Sabah ve akşamları şu duayı okumak: Allahım! Seni ve arşını taşıyanları, melekleri ve bütün yarattıklarını, Allah olduğuna ve Sen'den başka ilah olmadığına, Muhammed (s.a.s.)'in kulun ve elçin olduğuna şahit tutarım.¹³²

3. Yatmadan önce şu duayı okumak: Allah'ım! Canımı sana teslim ettim, yüzümü sana döndüm, sırtımı sana dayadım işimi sana havale ettim. Senden gayri azabından kurtulacak ve sığınacak bir yer yok. Kitabına ve Resulüne inanıyorum”¹³³

¹³¹ el- Münziri, 2:70 (4) ; Buhari, “Deavât”, 2; Tirmizi, “Deavât”, 15; Nesai, “İstiaze”, 56.

¹³² el- Münziri, 2:75 (11); Ebu Davud, “Edep”, 111; Tirmizi, “Deavat” 103.

¹³³ el- Münziri, 2:18 (2); Tirmizi, “Deavat”, 16.

4. Her namazın peşinde on defa “suphanallah”, on defa “elhamdülillah”, on defa “Allahu Ekber” der.¹³⁴

Bu duaların her biri zatıyla ve sıfatlarıyla Yüce Allah'ı (c.c.) en güzel biçimde öven dualardır. Bunları ihlasla okumak kulun Rabbine olan bağlılığını ve imanının kuvvetini göstermektedir. Elbette bu duaları okuyan kişinin umulan cennet müjdesine nail olabilmesi için duaların muhtevasını kavramış, anlamlarını özümsemiş olması gerekir. Bütün bunlardan sonra Rabbini en güzel sıfatlarla öven, en güzel kelimelerle tövbe eden ihlaslı kul cennet müjdesine nail olacaktır.

2.1.1.7 İlim Öğrenmek

İlim öğrenmeye büyük önem veren Peygamberimiz (s.a.s.) her fırsatta ilmi ve ilim yolcusunu övmüştür. Kur'an da ilim öğrenmeye teşvik etmiş, bilenle bilmeyenin bir olmadığını bize hatırlatmıştır.¹³⁵ Yüce Allah Kur'an'da müminleri kâinat ve kendi yaratılışları hakkında düşünmeye ve bilgi edinmeye davet eder.¹³⁶ Bu bilginin insanı imana götürmesi beklenir.

İlim talep edene Allah'ın (c.c.) cennete giden bir yol, kapı açacağıyla ilgili olarak Ebu Derda'dan (r.a.) nakledilen hadis şöyledir: Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Allah rızası için ilim öğrenmek maksadıyla giden bir kimseye Allah (c.c.) cennete giden bir kapıyı açar. Melekler onun için kanatlarını yayarlar. Ona gökteki melekler ve denizdeki balıklar dua ederler. Âlimin abide üstünlüğü, gökteki dolunayın en küçük yıldızlara üstünlüğü gibidir. Âlimler peygamberlerin varisleridir. Peygamberler miras olarak altın ve gümüş para bırakmazlar. Fakat ilim bırakırlar. Böyle olunca, ilmi olan bu mirastan hissesini almış olur. Bir âlimin ölümü telafi edilemeyen bir felaket, kapatılamayan bir gediktir. O, batan bir yıldız gibidir. Bir kabilenin ölümü, bir âlimin ölümünden daha ehvendir.”¹³⁷

Âlimleri Peygamberlerin varisleri olarak gösteren hadis, âlimin bilgisini

¹³⁴ el- Münziri, 2:21 (5); Ebu Davud, “Edeb”, 109; Tirmizi, “Salat”, 186.

¹³⁵ 39. Zümer Suresi 9.

¹³⁶ 7. Âraf 57; 13. Ra'd 3; 16. Nahl 11; 19. Meryem 67; 96. Alak 3.

¹³⁷ el- Münziri, 1:148 (8); İbn Hibban, “İlim”, I:289 (88); Ebu Davud, “İlim”, 1; Tirmizi, “İlim”, 2; İbn Mace, “İlim”, 17.

toplumun yararına kullanması gerektiğine de işaret etmektedir. Zira başka bir hadiste bilgisini kötüye kullanan âlimler “erdemsiz bilginler” olarak anılmıştır. Cennetle müjdelenen âlimler de diğer hadislerle birlikte düşünüldüğünde şüphesiz ilmini faydalı işlerde kullanan âlimlerdir.¹³⁸

Bilgi öğrenmeye çalışan Müslüman eğer onu konumuna yakışır şekilde kullanmayı amaçlıyorsa ilim öğrenme yolunda demektir. Onu dünyalık bir çıkar için öğreniyorsa, hayır yolunda kullanmayacaksa aynı bilgi birikimine sahipse bile zalim ve cahildir. Gerçek âlim başkalarına aktarmaya çalıştığı bilgiyi önce kendisi özümseyen ve hayatına yansıtan kişidir.

2.1.2. İnsanlara Karşı Sorumluluklarımız

2.1.2.1. Köle Âzat Etmek

İslam Dininin indirildiği yıllarda kuşkusuz kölelik sadece Arap dünyasında değil tüm dünyada yaygın, acımasız, insan onurunu hiçe sayan bir uygulamaydı. Peygamber efendimiz Hz. Hatice'nin kendisine hediye ettiği kölesi olan Zeyd'i âzat ederek kendisine tabi olanları bu erdeme davet etmiş ve de insanlık onuruna aykırı olan bu geleneği ortadan kaldırmak için ilk adımı atmıştı. İslam dini insanlar arasında üstünlüğü iman ve takvaya göre belirlemekte, nesep, mevki, mal ve güzellik gibi özellikleri üstünlük sebebi olarak görmemektedir.¹³⁹ Peygamberimiz (s.a.s.) insanları kölelikten kurtarmanın dini ve insani bir görev olduğunu anlatarak, köle azat etmeyi teşvik ederek, köleliği ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. Ancak toplumda uzun yıllardır kabul gören bir geleneği değiştirmek bir süreç gerektirir. Peygamberimiz bu süreçte kölelerin haklarını korumak ve insanca muamele görmelerini sağlamak için de mücadele vermiştir.¹⁴⁰

Kur'an'da Müslümanın kendisini veya diğer Müslümanları ilgilendiren bazı hata ve günahlarından temizlenmesinin bedeli olarak köle azadının öngörülmesi köleliğin ortadan kaldırılması amacına yöneliktir. Örneğin yeminini bozan kimsenin yemin

¹³⁸ DİB, *Hadislerle İslam*, 2. Baskı, I-VII, Ankara, 2013, I/444.

¹³⁹ 49. Hucûrat 13.

¹⁴⁰ DİB, *Hadislerle İslam*, V/344.

kefareti olarak¹⁴¹, zihâr yaparak karısını boşayan kimsenin tekrar eşine dönebilmesinin karşılığı¹⁴² olarak köle azat etmesi istenmiştir. Hâlbuki bu fiillerin hiçbirisi aslında doğrudan veya dolaylı olarak kölelikle ilgili değildir. Ancak Kur'an'da bunların köle azadı için bir vesile kılınmasındaki amaç köleliğin adım adım ortadan kaldırılmasını sağlamaktır. Peygamberimiz 'in (s.a.s.) köle azat edeni cennetle müjdelemesi de aynı kabildendir.

Peygamberimiz'in (s.a.s.) köle azat edeni cennetle müjdelediği hadis şu şekildedir: Ukbe b. Amir (ra) Resulullah (sav)'in: “ Kim mümin bir köleyi azat ederse, o köle onun cehennemden kurtuluşuna vesile olur.” buyurduğunu rivayet etti. Bu hadisi Hakim de şu lafızlarla rivayet etmiştir: “Kim bir köle azat ederse, onun her bir azasına karşılık Allah o kimsenin bir azasını cehennemden kurtarır.”¹⁴³

Kur'an ve Peygamberimiz (s.a.s.) insanlık onuruna aykırı olan köleliği ortadan kaldırmak için büyük mücadele vermiştir. Allah'ın inanç ve seçimlerinde özgür bıraktığı kullarının yine kullar tarafından kısıtlanması İslam düşüncesine aykırı bir durumdur. Ancak cahiliye döneminde yıllarca topluma yerleşmiş bu uygulamanın kalkması zamanla gerektirmektedir. Köle azat etmeyi cennetle müjdeleyen peygamberimiz (s.a.s.) inanan insanları köle azat etmeye istekli hale getirmiştir.

2.1.2.2. Kocaya İtaat Etmek

Toplumun temeli olan aile kurumu İslam'da her zaman çok önemsenmiş ve korunması için çeşitli tedbirler alınmıştır. Herhangi bir anlaşmazlık halinde kadının kocasına itaati de bu türden bir tedbirdir. Yüce Allah (c.c.) Kur'an'da insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılmasına bağlı olarak ve mallarından harcama yapmaları sebebiyle¹⁴⁴ kadınların eşlerine itaat etmelerini emretmiştir. İtaat etmeyen kadınlar için “naşizât” kavramı kullanılmış, sâliha kadın olma özelliklerine sahip olmaları da “itaat edenler” anlamına gelen “kanitât” olmalarına bağlanmıştır. Bu durumda nâşize kadın, itaat etmeyen kadın; kânite kadın da itaat eden kadındır. Kur'an her zaman sulh, barış,

¹⁴¹ 5. Maide 89.

¹⁴² 58. Mücadele 3.

¹⁴³ el- Münziri, 4:181 (3), Ahmet b. Hanbel, *Müsned*, 28:241 (17020); Ebu Davut, “İtk”, 14; Hakim, *Müstedrek*, 2:230 (2842).

¹⁴⁴ 4. Nisa 34.

aileyi koruma yoluna gitmiş ve anlaşmazlıklarda başkaldırmak yerine sulh yolunu seçip itaat eden kadını sâlih kadın olarak görmüştür.¹⁴⁵

Kocasına itaat eden kadın Kur'an'da övüldüğü gibi Peygamberimiz 'in (s.a.s.) hadislerinde de övülmüştür. Kocasıyla iyi geçinen ve ona itaat eden kadına cennet vaat eden hadislerden birisini Ümmü Seleme (r.a.) Rasûlallah'tan rivayet etmiştir: “Herhangi bir kadın kocası kendisinden hoşnut olduğu halde ölürse cennete girer.”¹⁴⁶ Diğer hadis ise şu şekildedir: Huseyn b. Mihsan (r.a.) anlatıyor: Onun halası Nebi (s.a.s.)'e geldi. Resulullah (s.a.s.) ona: “Sen evli misin?” diye sordu. O da: “Evet” dedi. Resulullah (s.a.s.) “Onunla geçimin nasıl?” deyince: “Gücümün yetmediği şeyler hariç, ona itaati terk etmiyorum.” dedi. Resulullah (s.a.s.): “Ona itaati nasıl terk edebilirsin? O senin hem cennetin hem cehennemindir.” buyurdu.¹⁴⁷

Kur'an ve Peygamberimiz (s.a.s.) huzurlu bir toplum inşa etmek istemiştir. Huzurlu toplumun yolu da huzurlu aileden geçmektedir. İslam'da ailede meydana gelen anlaşmazlıklarda sulh yolunu ve kadının kocasına itaatini öngören Kur'an, erkeği ailenin reisi olarak görmektedir. Kadının kocasına itaati övülmüştür. Peygamberimiz (s.a.s.) de Kur'an'ın övdüğü bu kadınları cennetle müjdeleyerek ailenin korunması için gösterilen sabrın mükâfatını göstermiş ve ailenin korunmasını desteklemiştir.

2.1.3. Çevreye Karşı Sorumluluklarımız

2.1.3.1. Köpeğe su vermek

Kur'an-ı Kerîm'de, Allah'ın (c.c.) kudretinin eseri olarak yaratılmış hayvanların yeryüzünde yürüyenleri ve gökyüzünde süzülenleriyle birlikte tümünün tıpkı insanlar gibi birer ümmet oldukları bildirilmiştir.¹⁴⁸ Yaratılışları itibariyle insanlardan farklı olarak her biri değişik özelliklerle donatılan bu canlı sınıfı, her ne kadar insanlar bunu fark edemese de kendi hâl dilleriyle, tabiatlarına uygun olarak Rablerini tesbih

¹⁴⁵ Mesut Bayar, “İslam aile hukukunda karı-koca arasında meydana gelen anlaşmazlıklara önerilen çözümler”, e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi, V/2011, 92-93.

¹⁴⁶ el- Münziri, 4:213 (12) ; Hakim, *Müstedrek*, 4:191 (7328); Tirmizi, “Radaa”, 10; İbn Mace, “Nikah”, 4.

¹⁴⁷ el- Münziri, 4:214(15); Ahmet b. Hanbel, *Müsned*, 31:341 (19003); Hakim, *Müstedrek*, 1:505 (1305).

¹⁴⁸ 6. En'âm 39.

etmektedirler.¹⁴⁹

Yüce Allah (c.c.) insanları, hayatı kolaylaştıran, güzellikleriyle de tabiatın bir parçası olan hayvanlar hakkında düşünmeye davet etmiş, onun güzelliklerini anlamayı ve bu vesileyle Allah'ı (c.c.) anmalarını istemiştir.¹⁵⁰ Peygamberimiz (s.a.s.) da hayvanlara iyi muamele edilmesini istemiş, onlara eziyeti ve gücünden fazla çalıştırmayı yasaklamak suretiyle haklarını korumuştur.¹⁵¹

İlk bakışta basit bir amelmış gibi görünen köpeğe su vermek sebebiyle Allah bir adama cenneti vaat ediyor. Ebu Hureyre'den (r.a.) gelen rivayete göre Resulullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Susayan bir adam kuyuya inip su içti. Kuyunun ağzında da bir köpek susuzluktan bitkin durumda soluyordu. Adam buna acıdı. Ayakkabılarından birini çıkardı. Onunla köpeğe su verdi. Adamın bu hali Allah'ın hoşuna giderek onu cennete koydu.”¹⁵²

Şimdiye kadar hadislerde cennetle müjdelenen tek amelleri inceledik. Karşımıza çıkan başlıklar Müslümanın çeşitli sorumluluk alanlarına ait amellerdir. İnsanın Rabbine karşı, diğer insanlara karşı, çevresine karşı sorumlulukları vardır. Rabbine karşı kulluk bilinciyle sorumluluklarını yerine getirmelidir. İnsanlara karşı adaleti tesis etme bilinciyle hareket etmelidir. Çevresini ise merhamet ile imar etme çabası içinde olmalıdır. İslam'dan önce kendini nefsinin arzularından başkasına sorumlu hissetmeyen insana, dünyada daha ulvi görevleri olduğu hatırlatılarak sorumlulukları öğretilmektedir.

Peygamberimiz (s.a.s.) zikrettiği tek amellerle aslında Müslümanlara sorumluluk alanlarını hatırlatmış olmaktadır. Örnek olarak burada köpeğe su veren adamın cennetle müjdelenmesini verebiliriz.¹⁵³ Sahabenin bu müjde karşısında şaşırması, çevreye dair sorumluluk bilincinin İslam'ın ilk yıllarında yeni yeni yerleşmeye başladığını göstermektedir. Peygamberimiz (s.a.s.) onlara sorumluluk alanları hatırlatmakta, insan, hayvan ve sair bütün canlılara dair sorumluluk bilinci aşilayarak, onları cahiliye karanlığından İslam'ın aydınlığına çıkarmıştır.

¹⁴⁹ 17. İsrâ 44.

¹⁵⁰ DİA, *Hadislerle İslam*, V/258.

¹⁵¹ İbn Mâce, “Zebâih”, 10.

¹⁵² el- Münziri, 4:480-481(29); Buhari, “Müsagat”, 24; Müslim, “Adab”, 2363; İmam Malik, “Sıfatü'n-Nebi”, 23.

¹⁵³ el- Münziri, 4:480-481(29); Buhari, “Müsagat”, 24; Müslim, “Adab”, 2363; İmam Malik, “Sıfatü'n-Nebi”, 23.

Bu bölümde incelediğimiz amelleri ait oldukları sorumluluk alanlarına ayırarak vermeye çalıştık. Elbette bu sorumluluk alanlarına dair cennetle müjdelenen başka tek ameller de vardır. Ancak çalışmamızın sınırları içerisinde biz bu başlıklara ulaşabildik. Daha sonraki bölümde bu hadislerin şerhlerine bakarak âlimlerin bu hadisleri nasıl değerlendirdiğini inceleyeceğiz.

2.2. HADİSLERE GÖRE CEHENNEMLE İNZAR EDİLEN TEK AMELLER

Bu bölümde cehennemle inzâr edilen tek amelleri içeren hadisleri başlıklar halinde inceleyeceğiz. Cehennemle inzâr eden hadislerde “ateştedir/cehennemdedir”, “cehennem ona vacip olur” gibi açık ifadelerle cehennemlik olacağı belirtilebildiği gibi bazen de “cennet ona haram olur” gibi dolaylı ifadelerle de cehennemlik olacağı belirtilebilir. Biz çalışmamızda her iki şekilde de cehennemle inzâr eden hadisleri almayı uygun bulduk. Şimdi cehennemle inzâr edilen bu amelleri inceleyelim.

2.2.1. Karaborsacılık

İnsanların ihtiyacı olan ticaret mallarını toplayıp stoklayarak pahalılaşmasını beklemek ve bu gayeyle piyasaya arzını geciktirmek anlamına gelen karaborsacılık, dinin genel ahlâkî ilkelerine ters düşen bir davranıştır.¹⁵⁴ Ticaret ve ahlakın bozulmasına neden olacak bu davranış insanların mallarını aralarında batıl yolla yemeyi yasaklayan¹⁵⁵ dinimizin kesinlikle kabul etmeyeceği bir davranıştır.

Peygamberimiz (s.a.s.) de Müslümanlara yaptığı tavsiyelerle Müslümanların ihtiyaç maddelerinin stok edilmesini yasaklamıştır.¹⁵⁶ Piyasaların şekillenmesine müdahale edilmesini yasaklayan Peygamberimiz (s.a.s.) rızık endişesiyle yapılan müdahaleleri doğru bulmamıştır.¹⁵⁷

“Müslümanların zararına pahalılık meydana getirmek” olarak açıklanan karaborsacılıkla ilgili hadiste karaborsacılar cehennemle inzâr edilmişlerdir. Ma’kıl b. Yesar (r.a.) Resul-i Ekrem’in (s.a.s.) şöyle buyurduğunu rivayet etti: “Her kim Müslümanların zararına pahalılık meydana getirmek için fiyatlara müdahale ederse,

¹⁵⁴ DİA, *Hadislerle İslam*, V/205.

¹⁵⁵ 4. Nisa 29.

¹⁵⁶ Ahmed b. Hanbel, V/28.

¹⁵⁷ Ebû Dâvûd, “Büyü (İcâre)”, 49.

kıyamet günü onu müthiş bir azaba koymak Allah’a hak olur.”¹⁵⁸ Diğer bir hadiste ise karaborsacılar katillerle bir tutularak cehennemle inzâr edilmiştir. Ebu Hureyre ve Yesar oğlu Ma’kıl Resul-i Ekrem (sav)’in şöyle buyurduğunu rivayet ettiler: “Karaborsacılarla katiller aynı derecede hasredilirler. Her kim Müslümanların zararına pahalılık meydana getirmek için fiyatlara müdahale ederse, kıyamet günü ateşin korkunç yerinde ona azap etmek Allah’a hak olur.”¹⁵⁹

Toplumsal huzur ve refahına kasteden bu haksız kazanç yolu İslam dininin oluşturmak istediği güven ortamına kastederek huzurlu toplumun temellerini sarsacaktır. Çünkü bu haksız uygulama toplumun az bir kesiminin çok daha fazla para kazanmasına neden olurken, toplumun haksız pahalılıktan dolayı mağdur olmasına sebep olur. Bu sebeple haksız kazanç elde etmenin yollarından birisi olan ihtikâr şiddetle yasaklanmıştır.

2.2.2. İnsanlara Emredip Kendisi Yapmayan Hatipler

İnsanlara dinin emirlerini bildirip, onları uyaran ancak kendisi bu emirlere uygun yaşamayan kişiler topluma kötü örnek oluştururlar. Peygamberler İnsanlara anlattıkları dini en güzel şekilde yaşayıp örnek olmuşlar, dini en güzel şekilde temsil etmişlerdir. Ancak onlardan sonra gelen hatipler dini insanlara anlattıkları halde hepsi yaşayarak örnek olmamıştır. Yüce Allah Kur’an’da yapmayacağımız şeyleri söylemememiz konusunda tüm Müslümanları uyarmaktadır¹⁶⁰. Söz konusu dini konularda konuşmak ve insanları uyarmak olduğunda konu daha da önem kazanıyor.

İnsanlara iyiliği emrettiği halde kendisi yapmayan kişileri cehennemle inzâr eden hadis şu şekildedir: Üsâme b. Zeyd (r.a.) Rasûlallah’tan (s.a.s.) şunları söylerken işittiğini aktarmaktadır: “Kıyamet gününde bir adam getirilerek cehenneme atılır ve bağırsakları dışarı çıkar. Adam bağırsakları etrafında eşeğin değirmen etrafında döndüğü gibi döner. Bunun üzerine cehennemde bulunanlar onun etrafında toplanarak: ‘Ey falanca! Nedir bu halin? Sen iyiliği emredip kötülüğü yasaklamamış mıydın?’ derler. Adam da :‘Size iyiliği yapın diyor kendim yapmıyordum. Size kötülüğü yapmayın diyor kendim yapıyordum.’ der. Üsâme (r.a.) Rasûlallah’tan (s.a.s.) şunları da işittiğini

¹⁵⁸ el- Münziri, 4:73(8); Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 33:425 (20313).

¹⁵⁹ el- Münziri, 4:73(7). Münziri hadisi Ruzeyn’in zikrettiğini ancak bulamadığını kaydetmiştir.

¹⁶⁰ 61. Saf 2-3.

söyledi:“İsra gecesi dudakları ateşten makaslarla kesilen topluluklara rastladım ve ‘Bunlar kim Ya Cebrail!’ diye sordum. Cebrail: “ ümmetine söylediklerini yapmayan hatipleridir.” diye cevap verdi.”¹⁶¹

Şu bir gerçektir ki insanlar söylediklerimizden ziyade davranışlarımızdan etkilenirler. Bu yüzden Allah peygamberlerine örnek olma görevi vermiştir. Peygamberden sonra dini tebliğ eden kişilerin de böyle bir sorumluluğu vardır. Eğer Hz Peygamber (s.a.s.) tebliğ ettiği ilkelere aykırı davranışlar gösterseydi, onun tebliğine inanıp, onunla zorlu yollara girecek olanların sayısı elbette çok az olurdu.

2.2.3. Cuma Günü Cemaati Rahatsız Ederek Öne Geçmek

Cuma günü cemaati rahatsız etmek pahasına öne geçmeye çalışmak namaz için toplanan cemaatin dikkatini dağıtacak, hutbeyi dinlemelerini zorlaştıracak, namazın huşusuna engel olacaktır. Bu sebeple Peygamberimiz (s.a.s.) bu davranışı yasaklamıştır. Namazda ön safta olmak faziletli bir iştir. Namazda ön safta olana Allah’ın (c.c.) merhamet edeceğini, meleklerin de dua edeceğini Peygamberimiz (s.a.s.) müjdelemiştir.¹⁶² Ancak bunun için camiye erken gelip ön safta bulunmak gerekir. Sonradan geldiği halde insanları rahatsız ederek ön safa geçmek sevap kazandırmayacağı gibi kul hakkı olduğu için de günah kazandırmıştır. Hadislerden birisi şu şekildedir: Muaz b. Enes (r.a.) Rasûlullah’ın (s.a.s.) şöyle buyurduğunu rivayet etti: “Kim Cuma günü cemaati rahatsız ederek öne geçmeye çalışırsa cehenneme köprü yapılır.”¹⁶³ Aynı şekilde Cuma günü cemaati rahatsız eden cehennemle inzar eden bir diğer hadiste şudur: Erkam b. Erkam’dan Rasûlullah’ın şöyle buyurduğu rivayet edildi: “Cuma günü imam minbere çıktıktan sonra cemaati çiğneyerek ve iki kişi arasını aralayarak öne geçmeye çalışan cehennemde bağırsağını sürükleyen gibidir.”

Her iki hadiste de cemaate sonradan gelen ancak önlerde namaz kılmak isteyen kişi yerilmiş ve cehennemle inzar edilmiştir. İbadetin huşusunu ve huzurunu kaçıran bu davranış kulluğun özüne aykırıdır. Zarar vermemek fayda elde etmekten daha önceliklidir. Kendi menfaatimiz için olan bir şeyi isteriz ancak onu hak ettiysek

¹⁶¹ el- Münziri, I/178 (2); Beyhaki, “*es-Sünenü’l-Kübra*”, X/162 (20209); Buhari, “*Bidü’l-Halg*”, IV/121 (3267); Müslim, “*Züht ve Rikak*”, IV/2290 (2989).

¹⁶² Ebû Dâvûd, “*Salât*”, 93; Nesâî, “*İmâmet*”, 25.

¹⁶³ el- Münziri, 2:160 (2); Tirmizi, “*Cuma*”, 17; İbn Mace, “*İkâmi’s-Salah*”, I.

alabiliriz. Ön safta olmanın sevabına ulaşmak istiyorsak camiye gelmek için acele etmeliyiz. İşin aslına baktığımızda Peygamberimiz (s.a.s.) ön safta olmayı överken mekânın kendisini değil de camiye ve namazı, Allah’a olan kulluk vazifeni önceleyip erkenden gelmeyi övmüştür. Camiyi ve namazı diğer işlerimizin önüne koymayı övmüştür. Bunu yapamadığı halde ön saftaki mekânı haksızlıkla ele geçiren bir kişinin aynı övgüye mazhar olması beklenemez.

2.2.4. Kendini Babasından Başkasına Nispet Etmek

Kendisini babasından başkasına nisbet edeni yani başka babadan olduğunu iddia edeni Peygamberimiz (s.a.s.) cehennemle inzâr etmiştir. Zira bu şekilde asılsız bir iddia nesebin karışmasına sebep olacağı için çeşitli ahlaksızlıklara da zemin hazırlayabilir.

İslam dinin korumak istediği aile kurumu bu durumdan ziyadesiyle olumsuz etkilenir. Peygamberimiz (s.a.s.) böylesine çirkin bir iddiayı kendisine ve ailesine reva gören kimseyi cehennemle inzâr etmiştir. Konuyla ilgili hadis şu şekildedir: “Sa’d b. Ebi Vakkas (r.a.)’dan Rasûlullah’ın (s.a.s.) şöyle buyurduğu rivayet edildi: “ Her kim kendisini babası olmadığını bildiği halde başka birisine nispet ederse cennet ona haram olur.”¹⁶⁴

Ferdî ve toplumsal düzeyde insaniliğin önemli bir unsuru olan namus ve nesil hakkı çiğnenen bir insan ve eğer mümkünse bu tür insanlardan oluşan bir toplum hakkında İslam’ın hedeflediği bir toplum olduğu söylenemez. Nesebin bilinmesinin ve neslin korunamamasının dini, ahlaki ve toplumsal zararlarının yanı sıra evlenme, boşanma, miras gibi hukuki konularda da müşkül meydana getireceği açıktır. Aile kurumunu temelden sarsan böyle bir amel İslam toplumuna vereceği büyük zarardan dolayı cehennemle inzâr edilerek, şiddetli bir dille yasaklanmıştır.

2.2.5. Kediye Açlıktan Öldürmek

Cennetle müjdelenme bahsinde verdiğimiz bir başlıkta susuz kalan bir köpeğe su veren adam cennetle müjdeleniyordu. Bu başlıkta ise tam tersi bir durum söz konusudur. Bu sefer savunmasız bir kediye açlıktan öldüren bir kadın cehennemle inzâr ediliyor.

¹⁶⁴ el- Münziri, 4:255-256 (1); Buhari, “Meğazi”, 58; Müslim, “İman”, 63; Ebu Davud, “Edep”, 119; İbn Mace, “Hudud”, 36.

Her ne kadar vahşice olsa dahi ilk bakışta bir müminin cehenneme girmesine sebep olacak kadar büyük bir günah gibi düşünmeyeceğimiz bu günahın sandığımızdan daha büyük bir hata olduğunu cehennemle inzâr edilerek hatırlatılıyor.

Söz konusu hadis şu şekildedir: Abdullah b. Ömer'den (r.a.) Rasûlullah'ın (s.a.s.) şöyle dediği rivayet olundu: “Bir kadın bir kedi yüzünden cehenneme girdi. Onu kapalı yere hapsetti. Ne yemek verdi ne de serbest bıraktı ki yerdeki otları yesin.” Başka bir rivayette hadis şöyledir: “ Bir kedi yüzünden bir kadın azaba uğradı. Onu ölünceye kadar hapsetti. Hapsedince ona ne yemek verdi, ne de su. Onu serbest bırakmadı ki, yerdeki otları yesin.” İmam-ı Ahmed'in rivayet ettiği Cabir'in hadisinde şu ilave vardır: “... Bu yüzden kadın cehenneme müstahak oldu.”¹⁶⁵

Hadiste kediye kendi rızkını araması için serbest bırakmayan, onu tuttuğu halde yemek ve su vermeyen ve açlıktan ölmesine sebep olan kadın cehennemle inzâr edilmiştir. Bir canlıyı kasten aç ve susuz bırakmak, tüm yaratılanlara merhamet etmesi gereken insanoğluna yakışmayan bir davranıştır. Bu türden bir davranış insanın içindeki şefkat ve merhameti öldürür. Şefkat ve merhamet yok olduğunda ise bu kişi toplum için zararlı bir ruh haline bürünür. Oysaki peygamberimiz (s.a.s.) sevgi ve şefkat duygularımızın artması için bize tavsiyelerde bulunmuş, bu duyguları çeşitli davranışlarla beslememizi tavsiye etmiştir. Mesela yetimin başını okşamak ve açları doyurmak tavsiyesi¹⁶⁶ buna güzel bir örnektir.

2.2.6. Yalancı Şahitlik

Yüce Allah (c.c.) Kur'an'da müminleri kardeş ilan etmiştir. Böylelikle birbirlerine kardeşçe muamele etmeleri, kötü zan beslememeleri, birbirlerinin kusurlarını örtmeleri, eksiklerini araştırmamaları istenmiştir.¹⁶⁷ Müslüman kardeşi hakkında yalancı şahitlik yapmak kardeşçe bir muamele değildir ve kötü niyet barındırır.

¹⁶⁵ el- Münziri, 4:478 (25); Buhari, “Müsagat”, 10; Müslim, “Edep”, 2242; Nesai, “Küsup”, 14; İbn Mace, “Züht”, 30.

¹⁶⁶ Ahmed b. Hanbel, II, 263, 387

¹⁶⁷ 49. Hucûrât 10-12.

Peygamberimiz de Müslümanları bir vücudun organlarına benzetmiş, onları tek vücut saymıştır.¹⁶⁸ Bir ve bütün olmalarını kusurları örtmelerini istemiştir. Müslüman kardeşi aleyhine bilgisi olmadığı halde şahitlik yapılmasını yasaklamış ve kardeşliği bozacak bu kötü fiili cehennemle inzâr etmiştir. Müslümanın aleyhine şahitlik yapanı cehennemle inzâr eden hadis şu şekildedir: Ebu Hureyre (r.a.) Rasûlullah'ın (s.a.s.): “Her kim bilmediği konuda bir Müslümanın aleyhine şahitlik yaparsa cehennemdeki yerine hazırlansın.” buyurduğunu işittim dedi.¹⁶⁹

Yalancı şahitlik toplumdaki huzur ve güven ortamını zedeleyecek en kötü amellerden birisidir. Müslümanın en önemli özelliği olan selim yani güvenilir olma vasfını yok eder ve insanlar arasında düşmanlık meydana gelmesine sebebiyet verir. Dini ve ahlaki zararlarının yanı sıra hakikatin gizlenmesine de yol açar ve adaletin tesisine engel olur. Bu açıdan hukuki sakıncalar da doğuran bu amel şiddetle yasaklanmış ve cehennemle inzâr edilmiştir.

2.3. DEĞERLENDİRME

Bu bölümde Peygamberimiz'in (s.a.s.) cennetle müjdelediği ya da cehennemle inzâr ettiği tek amelleri içeren hadisleri tespit etmeye çalıştık ve onları konu başlıkları halinde verdik. Cennetle müjdelenen on amel, cehennemle inzâr edilen altı amel tespit ettik.

Bunlardan cennetle müjdelenenlere baktığımızda insanın bütün ilişki alanlarına dair örnekler barındırdığını görmekteyiz. İnsan-Allah, insan-insan, İnsan-çevre şeklinde insanın kurduğu bütün ilişki ağlarına dair bir iki örnek vermiş ve cennetle müjdelemiştir. İnsan-Allah ilişkisine örnek olarak; namaz, hac, umre, İhlas Suresi okumak, Ezan okumak, evlat acısına sabır göstermek, bazı dualar ve zikirleri okumak ibadetleri zikredilmiştir. İnsan-insan ilişkisine örnek olarak, kocaya itaat etmek, köle âzât etmek, insan-çevre ilişkisine örnek olarak hayvanlara iyilik ibadeti zikredilmiştir. İlim öğrenmek ise bu üç alanla da ilgili bir yönü bulunmaktadır.

İnsanın bütün ilişki alanlarını kapsayan amellerden bazı örnekler verilerek bu üç alanın da önemine dikkat çekilmiştir. Bu alanda sadece sayılan ibadetlerin cennete

¹⁶⁸ Buharî, “Edeb”, 27; Müslim, “Birr”, 66.

¹⁶⁹ el- Münziri, 4:500(4); Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 16:360 (10616)

götüreceği anlamına gelmemektedir. Çoğu zaman peygamberimiz hadislerini bazı olaylar ya da sorular üzerine söylediği için hadislerde zikredilen bu tek ameller muhatabın ihtiyacına yönelik olarak söylenmiş olabilir. Yani insan-Allah ilişkisinde namazın söylenip de orucun söylenmemesi muhatabın eksikliğinin namazda olmasından kaynaklanıyor olabilir. Bunu bir benzetme üzerinden anlatacak olursak “Ali sınıftadır.” cümlesi sınıfta Ali’den başkası olmadığını göstermez. Sınıfta başkaları da vardır. Ama ben Ali’ye dikkat çekmek için ya da Ali sorulduğu için böyle söylemiş olabilirim.

Peygamberimizin cennetle müjdelediği tek amellerle Kur’an’da cennetle müjdelenen tek ameller karşılaştırıldığında Kur’an’da sadece iki tek amelin cennetle müjdelendiğini görürüz. Ancak bunların insanın bütün ilişki alanlarını kapsayan şümullü ameller olduğunu önceki bölümde söylemiştik. Bunun da aslında Kur’an’ın veciz üslûbunun güzel bir örneği olduğunu belirtmiştik. Ancak Peygamberimiz’in (s.a.s.) cennetle müjdelediği tek amellere baktığımızda sanki Kur’an’ın dikkat çekmek istediği bu ilişki alanlarını tek tek örneklendirdiğini görmekteyiz. Peygamber (s.a.s.) Kur’an’ı “tebyin” görevini yerine getirmekte, cihat ve hicretin tümünü kapsadığı bu ilişki alanlarını tek tek örneklendirmektedir.

Kur’an’da cennetle müjdelenen tek amellerin bizim çalışmamızın sınırlarında ulaşabildiğimiz tek ameller arasında olmadığını görüyoruz. Hz. Peygamber (s.a.s.) bu hususlar zaten Kur’an’da belirtildiği için ilgili ayetleri okumakla yetinmiş olabilir. Hadislerde ise Kur’an’da yer verilmeyen başka amellere değinmeyi tercih etmesi muhtemeldir.

Cehennemle inzâr edilen amellere baktığımızda ise Kur’an’da cehennemle inzâr edilen amellerle paralellik arz ettiğini görmekteyiz. Peygamberimiz (s.a.s.) de toplumu fesada uğratacak, huzuru ve düzeni bozacak kötü amelleri bazı örneklerle yasaklamıştır. Ayrıca bu yasakların yine Kur’an’da olduğu gibi insanın temel hakları olan; can, mal, din, nesil ve aklı korumaya yönelik olduğunu görüyoruz. Bunlardan karaborsacılık malı korumayı, insanlara emredip kendisi yapmamak, cuma günü cemaati rahatsız etmek, dini korumayı, kendisini babasından başkasına isnat etmek nesli korumayı amaçlayarak yasaklanmıştır. Yalancı şahitlik ise bu alanlardan birkaç tanesi ile ilişkilendirilebilir.

Üçüncü bölümde Hadis âlimlerinin peygamberimizin tek amellerle ilgili hadislerini nasıl yorumladıklarından hareketle, Peygamberimiz'in (s.a.s.) tek amelleri tebliğ üslubunda nasıl ve ne amaçla kullandığını tespit etmeye çalışacağız.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER'İN (S.A.S.) TEBLİĞ ÜSLUBUNDA TEK AMELLER

Hadislerde tek amel sebebiyle cennetle müjdelene ya da cehennemle inzâr edilme mevzusunu araştırırken önce Kur'an'da cennetle müjdelenen ya da cehennemle inzâr edilen tek amelleri inceledik. Daha sonra Peygamberimiz'in (s.a.s.) hadislerinde cennetle müjdelenen ya da cehennemle inzâr edilen hadisleri derledik ve konularına göre tasnif ettik.

Bu bölümde, önceki bölümde tasnif ettiğimiz hadisleri peygamberimizin tebliğ metodunda nasıl ve ne amaçla kullandığını anlamaya çalışacağız. Örneğin; Hz. Peygamber'in (s.a.s.) bu hadislerde cehennemle inzâr ettiği tek ameller tek başına toplumu ifsat edecek kadar kötümü, yoksa bu Peygamber'in (s.a.s.) tebliğinde bir üslup mu? Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hadisinde naklettiği tek amel başka rivayette pek çok amelle birlikte zikrediliyor mu? Hz. Peygamber (s.a.s.) bu tek ameli muhatabın ihtiyacına binaen mi söylemiştir? Hadislerde zikredilen tek ameller, bu sorumluluk alanından bir örnek verip diğerlerini hatırlatmak için mi seçilmiştir?

Tüm bu sorulara cevap ararken âlimlerin bu tek amellere nasıl yaklaştığını da anlamaya çalışacağız aynı zamanda Hz. Peygamber'in (s.a.s.) tek amelleri tebliğ metodunda ne amaçla ve nasıl kullandığını da tespit etmiş olacağız.

3.1. ÂLİMLERİN BU HADİSLER HAKKINDAKİ YORUMLARI

3.1.1. Cennetle Müjdelenen Tek Ameller Hakkındaki Yorumlar

Cennetle müjdelenen tek amellerde ilk olarak “ilim öğrenmek” ile alakalı hadise baktığımızda, hadisteki ilimin şeri ilim olduğunu söyleyen âlimler olduğu gibi Allah rızası için ya da ümmet-i Muhammed'in (s.a.s.) faydası için öğrenilmiş ilimdir diyenler de olmuştur. Sırf dünyevi niyetle öğrenilmiş ilimin şer'i ilim de olsa insana fayda getirmeyeceği söylenmiştir.¹⁷⁰ İlimin cennetle müjdelenmesinde ilim tek başın maksat değildir. İlimin amellere vesile olması ve amellerde ihlaslı olmaya vesile olması

¹⁷⁰ İbrahim Canan, *Kütüb-i Sitte Tercüme ve Şerhi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1995, XI/494.

umulduğu için ilim öğrenmek methedilmiştir. Yoksa amele dönüşmeyen, ihlasa vesile olmayan ilim tek başına gaye değildir.¹⁷¹

Yüce Allah da Kur'an'da ilim sahibi kullarını övmüş ve ilim sahibi kullarının hikmetleri anlayacağını, Allah'tan en çok korkanların onlar olduğunu, bilenle bilmeyenin bir tutulamayacağını çeşitli ayetlerde belirtmiştir.¹⁷² O halde ilim sahibi Müslüman ilimde derinleştikçe imanında samimiyeti artacak, ibadetlere rağbet edecek, ibadetlerde ihlası artacaktır. Hal böyle olunca da ilmi onu Rabbine layık bir kul olmaya sevk etmiş olacak ve böylece cenneti hak edecektir.

Aslında her sâlih amel cennete giden bir yol veya cennete açılan bir kapıdır. Aliyyu'l-Kârî'ye (v.1014/1605) göre ise, cennete götüren her sâlih amelin yolu ilimden geçer, ilimsiz sâlih amel de olmaz, ihlaslı iman da olmaz. Sûfilere göre ise, Allah'a giden yolların adedi bilmeyi bilen mahlûkatın adedince.¹⁷³

Netice olarak "ilim", bizi cennete götürecek imanın da sâlih amelin de vesilesidir. Bir şey hakkında bilgi sahibi olmadan onu ne sevebiliriz, ne de onun için çaba harcayabiliriz. Bunun için ilim öğrenen insan hem Kur'an'da övülmüş, hem de hadislerde övülmüştür. Bizim konu edindiğimiz hadislerde ise ilim öğrenene cennet kapısının açılacağı müjdelenmiştir. Biz de diğer sâlih amellere öncülük etmesi bakımından "ilim" başlığını en başta vermeyi uygun gördük.

"İhlas Suresi Okumak" ile alakalı hadiste İhlas Suresi'nin vurgulanması çok önemlidir. Çünkü İhlas Suresi Kur'an'ın indiriliş amacı olan Tevhit mücadelesinin özlü bir ifadesidir. Esasen Allah'a en sevimli nafile amellerden birisi Kur'an okumaktır. İbn Mesud (r.a.) Kur'an'ı sevenin Allah ve Resulünü sevdiğini buyurarak Hz. Peygamber'in (s.a.s.) de İhlas suresini sevdiğini çünkü onun Rahman'ın sıfatları olduğunu söylediğini nakletmiştir.¹⁷⁴ Yine Hz. Peygamber her namazda İhlas Suresini okumayı seven sahabeye bu sevginin onu cennete götüreceğini müjdelemiştir.¹⁷⁵

¹⁷¹ İbn Battal Ebu Hasan Ali, *Şerhu Sahih-i Buhari*, Thk: Ebu Temim Yasir b. İbrahim, 2. Baskı, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, 2003, I/151.

¹⁷² 35. Fatır 28, 29; Ankebut 43, 39; Zümer 9.

¹⁷³ Ali b. Muhammed el Hasan Nureddin el-Kârî, *Mirgâtü'l- Mefatih Şerhu Mişkâti'l- Mesâbîh*, 1. Baskı, Beyrut, 2002, I/295.

¹⁷⁴ Abdu'r-Rahman b. Ahmed b. Receb b. Hasan es-Selami, *İhtiyâru'l-ûlâ fî Şerhi Hadis-i İhtisâmi'l- Meleü'l-A'lâ*, Mhk: Cismu'l-Fehid ed-Dusrî, Mektebetü Dâri'l-Aksa, Kuveyt, 1985, I/130.

¹⁷⁵ Tirmizî, "Fezâilü'l-Kur'ân", 11; "Tefsîr", 93

İhlas Suresiyle ilgili olarak Peygamberimiz'in (s.a.s.) Kur'an'ın üçte birine denk görmesini konusu itibariyle olduğunu söyleyen Aynî, Kur'an'ın üç temel konusu olduğunu ve İhlas Suresinin de bu üç temel konudan birisi olan Allah'ın sıfat ve fiillerini anlattığı için üçte birine denk görüldüğünü söylemiştir.¹⁷⁶

Allah'ın birliğine özellikle vurgu yapılan bu sure diğer konulara da temel oluşturmaktadır. İhlas Suresi İslam dininin temeli olan Tevhit inancını en güzel ve özlü bir şekilde açıklayan suredir. Kur'an'ın bütününe yayılmış olan tevhit inancını özlü bir şekilde bizlere sunmaktadır. Bu surenin vermek istediği mesajı anlayan Müslüman Tevhidi İhlasla kavrayacağından Yüce Rabbimizin diğer emir ve yasaklarını yerine getirmesine ve inanç esaslarını samimiyetle kabul etmesine vesile olacaktır. Böylelikle cenneti hak eden sâlih kullar arasına girecektir.

Tevhit inancı yani bir olma, bir olana kul olma, inancının aslında toplumsal yönü de vardır. Her şeyin üstünde tek bir güç olduğuna inanan insan, başka güçler karşısında köleleşmez. Toplumda insanları köleleştirmek, tâğutlaşmak isteyen yaratılmışlara karşı boyun eğmez. Tarih boyunca Peygamberlere en çok karşı çıkanlar tâğutlaşmış insanlardır. Çünkü biliyorlardı ki Tevhit inancı insanların köleleştirilmesine, kula kulluk etmesine izin vermez.¹⁷⁷

Netice olarak hadis âlimlerinin değerlendirmelerine göre, İhlas Suresi Kur'an'ın en temel konusu olan Tevhidi en özlü biçimde açıklayan sure olduğundan öne çıkarılmış, elbette ki bu surenin vermek istediği mesajı anlayarak okuyan Tevhidi özümsemiş olacağından İslam'ın diğer emirlerini de yapmakta istekli ve gayretli olacaktır. Dolayısıyla bu sureyi okumak anlamak yaşamak çok değerli bir amel olarak görülmüş ve Peygamberimiz (s.a.s.) bu ameli cennetle müjdelemiştir.

“Ezan okumak” ile alakalı hadise baktığımızda ise, onun da aslında Tevhitle alakalı olduğunu görmekteyiz. İhlasla ezan okumayı ya da ezan okuyan müezzini kalpten inanarak tekrar etmeyi cennetle müjdeleyen hadislerle baktığımızda da ezanın İslam dininin temeli olan Tevhit inancının ilanı olduğundan bu denli şerefendirildiğini

¹⁷⁶ Ebu Muhammed Mahmud b. Ahmed Bedru'd-din el-Aynî, *Şerhu Ebî Davud li'l-Aynî*, Thk: Halid b. İbrahim el-Mısırî, 1. Baskı, I-VII, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, 1999, V/378.

¹⁷⁷ Mehmet Tözlüyurt, *Kur'anî bir kavram olarak Mele'nin Semantik incelemesi*, Kelam Araştırmaları Dergisi, 2015, XIII/807-826.

görürüz. Ezan sayesinde müezzin her gün günde beş kez insanlara bu hakikati hatırlatmakta, Müezzini dinleyip ihlasla tekrarlayan da bu hakikati ikrar etmektedir.

Sahabeden bazıları Peygamberimiz'in (s.a.s.) cennetle müjdelediği, kavminin ise onu ayıran bir özelliğini bilmedikleri için şaşkınlıkla karşıladıkları bir adamın karısına giderek kocasının ibadetleri hakkında sormuşlar, kadın ise onun gece veya gündüz çok ibadet yapmadığını ancak müezzin ezan okumaya başlayınca onunla beraber tekrar ettiğini söylemiştir.¹⁷⁸

Bu adam görüldüğü kadarıyla herhangi bir ibadete aşırı düşkünlüğüyle bilinen birisi değildir. Kavmi onun ayırt edici bir yönü olmadığı için Hz. Peygamber'in (s.a.s.) iltifatına şaşırmıştır. Ancak ezanı dinleme ve tekrar etmeye olan ilgi ve ihtimamını karısından öğrenmişlerdir. İslam dininin temeli olan tevhit inancının ilanı mahiyetindeki ezanı ihlasla dinleyip tekrarlayan bu zat öyle anlaşıyor ki ezanın hatırlattığı tevhide ihlasla bağlıdır. İhlaslı iman olduktan sonra farz ibadetlerin de yapılması insanın cennete gitmesi için yeterlidir. Tabi ki burada Tevhide ihlasla bağlı olan kişinin mükellef olduğu amelleri yerine getirmemesinin mümkün olmadığı bir gerçektir.

“Namaz” ile alakalı rivayetlerden öncelikle cuma namazıyla ilgili olan hadiste “ayakları Allah yolunda tozlanmak” ifadesi geçmektedir. Bu tabiri İbn Hacer “Allah’a taatte bulunurken tozlanmaktır” şeklinde açıklamıştır.¹⁷⁹ Cuma namazına giden kişi Allah'ın emrine uyarak yola çıkmıştır. Evine dönene kadar Allah yolundadır.

Cuma namazı aynı bölgede yaşayan Müslümanları bir araya getirerek toplum bilinci oluşturmayı hedeflemekte, insanların birbiriyle iletişim kurması için imkân oluşturmaktadır. Sanki haftalık bir toplantı ve ziyaretleşme gibidir. Cuma namazı sayesinde Müslümanlar birbirlerinin mutluluğundan ve acısından haberdar olmakta, birbirlerine destek olma fırsatı yakalamaktadırlar. Müslümanlarda birlik duygusunu güçlendirdiği için bu ibadete iştirak etmek büyük bir önem arz etmektedir.¹⁸⁰

Cuma namazının bir diğer önemi ise hutbedir. Her hafta o bölgedeki insanlara hitap eden, Müslüman ve insan olma sorumluluklarımızı hatırlatan Hutbe sayesinde

¹⁷⁸ Muğalleta b. Ğalic b. Abdullah el-Mısrî Ebu Abdullah Alaa'd-Din, *Şerhu Sünen-i İbn Mâce*, Thk: Kamil Avîza, I-V, Mektebet-ü Nezar Mustafa el-Bâz, 1. Baskı, Suud, 1999, I/1146.

¹⁷⁹ Ahmet b. Ali b. Hacer Ebu'l-Fadl el- Askalanî, *Fethu 'l-Bârî Şerhu Sahihi'l-Buhari*, I-XIII, Daru'l-Marife, Beyrut, 1959, VIII/198.

¹⁸⁰ DİB, *Hadislerle İslam*, II/216.

Müslümanlar unuttuklarını hatırlar ya da bilmediklerini öğrenir. Cuma namazı sadece namaz olmaktan çıkar ve İslam toplumunu destekleyen bir araç haline gelir. Böyle önemli bir amaca hizmet eden bu kıymetli ameli Peygamberimiz (s.a.s.) cennetle müjdelemiştir.

Namazla ilgili hadislerden “iki serinlik” olarak tarif edilen sabah ve ikindi namazını kılanları cennetle müjdeleyen hadis ile alakalı olarak İbn Receb, imanla beraber namaz da kılan kişinin cennete gideceğine delil olduğunu söyler. Nitekim Allah (c.c.) Kur’an’da cehennemliklerin halini şöyle anlatır: "Sizi şu yakıcı ateşe sokan nedir? Onlar şöyle cevap verirler: "Biz namaz kılanlardan değildik.”¹⁸¹

Sabah ve ikindi namazıyla ilgili rivayette “İki serinlik” olarak tabir edilen bu iki namazı âlimlerin çoğu sabah ve ikindi namazı olarak açıklamışlardır. Hattâbî’ye göre, biri sabahın serinliğinde, güneş doğmadan, diğeri de güneşin tesiri azaldıktan, hava güzelleştikten sonra kılındığı için iki serinlik denmiştir. Bezzâr (v.292/905), yatsı ve akşam namazının da serin vakitlerde kılındığını belirterek, bu iki namazın diğer namazlardan öne çıkarılmasının sebebini beş vakit namazın farz kılınmasından öncesine bağlar. O zamanlar birisi güneş doğmadan birisi de batmadan önce olmak üzere günde iki vakit namaz kılınmaktadır. İşte bu hadisin bu iki namazı kılıp, beş vakit namaz farz kılınmadan ölenler hakkında olduğunu söylemektedir.¹⁸²

Bezzâr’ın (v.292/905) yorumunu esas alırsak o zaman iki vakit olan namazın tamamını kılana bu müjde verildiğine göre şimdi bunun mukabili beş vakit namazdır. Beş vakit namazı kılan cennetle müjdelenmiştir. Ancak Peygamberimiz’den (s.a.s.) gelen başka rivayetleri de incelediğimizde bu iki vakit namazın beş vakit namaz emredildikten sonra da öne çıktığını görüyoruz. Örneğin Sahabeden Abdullah b. Fudâle babasının şöyle dediğini nakleder: “Allah Resulünün bana öğrettikleri arasında ‘Beş vakit namaza devam edin.’ emri de vardı. Ben: ‘Bu beş vakit benim meşguliyetimin bulunduğu anlardır. Bana câmi bir şey emret. Öyle ki bunu yaptığımda beş vakit namaz borcunun yerine geçsin.’ Bunun üzerine ‘Öyleyse asreyne devam et!’ buyurdu. Bu kelimenin dillerinde olmadığını ve ne demek olduğunu sorunca ‘Gün doğmadan önceki

¹⁸¹ 74. Müddessir 42-43.

¹⁸² İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 2/53.

namazla güneş batmadan önceki namaz.’ buyurdu.¹⁸³ Şu halde Hattabî ve diğerlerinin görüşü olan “sabah ve ikindi namazı” olarak anlamak daha doğru olacaktır.

İki namazın sabah ve ikindi namazı olduğu açıklanmış olsa da hadis âlimlerine göre yine de bundan diğer namazların yerine geçebileceği anlaşılmamalıdır. Çünkü açık naslarla namaz beş vakit olarak emredilmiştir. İbn Hıbban ve Beyhaki bu iki namazın birisinde uykunun, diğerinde meşguliyetin çokluğu sebebiyle tehlikeye düşme ihtimalinin yüksek olmasından dolayı vaktin evvelinde kılınmasını emretme gayesiyle tashih edildiğini söylemişlerdir. Peygamberimiz (s.a.s.) bu iki namazın vaktinde kılınmasını sıkı sıkıya tembih etmektedir. Çünkü bu iki namaza meşguliyete rağmen devam eden kişinin diğerlerine de devam edeceği anlaşılır.¹⁸⁴

Kur’an’ın da aynı üslubu kullandığını görmekteyiz. “Namazlara devam edin özellikle de orta namaza”¹⁸⁵ buyrulan ayetteki orta namaz Hz. Peygamber’in (s.a.s.) vefatından sonra merak edilmiş, sahabe ve sonraki nesil tarafından tartışma konusu olmuştur. Salatü’l-vustâ için sabah namazıdır, öğle namazıdır, ikindi namazıdır, hem sabah hem ikindi namazıdır, beş vakit namazdan her hangi birisidir ve belirtilmemiştir şeklinde birbirinden farklı on beş görüş ileri sürülmüştür.¹⁸⁶ Çeşitli görüşler öne sürülmüşse de bunlardan üç tanesi en çok kabul görmektedir. Buna göre orta namaz: a) Sabah namazıdır. b) İkinci namazıdır. c) Bütün namazlara önem verilsin, hiçbiri geçirilmesin diye belirlenmeden bırakılmıştır.¹⁸⁷ Ancak Tirmîzi ikindi namazı olduğu konusunda âlimlerin ekseriyetinin ittifak ettiğini söyler. Hz. Ali, Ebu Hureyre, Ebu Said el-Hudrî, Katâde, Dehhak, Hasan Basri gibi pek çok sahabe ve âlim bu görüştedir. Bu görüşte olanların temel hareket noktası şu hadistir: Hz. Peygamber’in (s.a.s.) Huneyn günü savaşın şiddetinden dolayı ikindi namazını kaçırdığı ve müşriklere “Allah onların kabirlerini ve evlerini ateşle doldursun. Bizi “salatü’l-vusta” dan alı koydular.” diyerek beddua ettiğini Hz. Ali (r.a.) anlatmaktadır.¹⁸⁸

¹⁸³ Ebu Dâvud, “Salat”, 9 (428).

¹⁸⁴ İbn Hıbban, “Salat”, 5:36 (1742); Beyhaki, *Sünenü’l-Kübra*, 1:682 (2188).

¹⁸⁵ 2. Bakara 238.

¹⁸⁶ Ebu Muhammed Mahmud b. Ahmed Bedru’d-din el-Aynî, *Umdetü’l-Karî Şerhu Sahîhi’l-Buhârî*, I-XXIV, Daru İhyai’t-Terasi’l-Arabî, Beyrut, zs. XVIII/124.

¹⁸⁷ DİB, *Kur’an Yolu*, I/376-378.

¹⁸⁸ Ebu Ömer Asım en-Nemrî el-Kurtubî, *et-Temhîd lemmâ fi’l-Muvattâ min meânî ve’l-Esânîd*, Thk: Mustafa b. Ahmet el Ulvî, Muhammed Abdu’l-Kebîr el-Bekrî, I-XXIV, Vizematü Umûmu’l-Evgaf ve’s-Şuûnu’l-İslâmiyye, Mağrib, 1967, IV/291.

Kanaatimizce bu hadiste beş vakit namaz içerisinde vaktinde kılınmama ihtimali en yüksek olan iki vakit zikredilerek namazın önemine dikkat çekilmiş olması daha uygundur. Aksi takdirde diğer namazların kılınmasına gerek duyulmaması umumi manada namazı emreden ayetlerle¹⁸⁹ çelişir.

Günde beş vakit Rabbinin huzuruna çıkıp onun varlığını hatırlayan Müslümanın bütün günü bu bilinçle geçmesi beklenir. Bunun içindir ki Yüce Allah namazın insanı kötülüklerden alıkoyacağını buyurmuştur.¹⁹⁰ Hal böyle olunca Müslümanda meydana gelen bu farkındalık onun cenneti hak eden bir insan olmasına vesile olur. Peygamberimiz (s.a.s.) de Müslümanın üzerinde böyle güzel bir tesir bırakması beklenen bu güzel ameli cennetle müjdelemiştir.

“Kocaya itaat” ile alakalı rivayete geldiğimizde ise, İslam’da aile birliğinin kocanın hâkimiyetine dayandırıldığını görmekteyiz. Ayet-i kerime, ailede erkeğin reisliğini esas kılmış ve bunu nafaka temini ve erkeğin bazı konulardaki üstünlüğüne dayandırmıştır.¹⁹¹ Huzurlu toplumun temeli olan aileyi korumak isteyen İslam dini onu sağlam temeller üzerine bina etmek istemiştir. Anlaşmazlıklarda kadının kocasına itaat etmesini gerekli kılmıştır. Kadının kocasını razı etmesini büyük sevap olarak görmüş, onu öfkelenmesini de günah olarak görmüştür. Elbette kocanın karısını memnun etmesini emreden ayet ve hadisler de vardır. Buradan şunu anlamalıyız: İslam huzurlu bir toplum inşa etmek istemektedir. Bunun yolu huzurlu aileden geçmektedir. Huzurlu ailenin yolu da eşlerin birbirini memnun etmesinden geçmektedir.

Bu sebeple sevap ve ödül vaat ederek İslam eşleri buna teşvik etmektedir. Huzursuz ailede yaşayan bireyler her türlü günaha açık bireylerdir. Öyleyse kocanın karısını memnun etmesi ya da karının kocasını memnun etmesi sadece o aileyi ilgilendiren bir durum olmaktan çıkmakta ve toplumun huzuruna taalluk eden, günahların yaygınlaşmasını, meşrulaşmasını engelleyen bir mesele haline dönüşmektedir. Ve Peygamberimiz (s.a.s.) böyle önemli bir ameli cennetle müjdelemiştir.

“Hac ve umre yapmak” ile alakalı hadise gelince, mebrûr haccın karşılığının cennet olduğunu müjdeleyen Peygamberimiz (s.a.s.) bir hadisinde ” hac ve umre tıpkı

¹⁸⁹ 9. Tevbe 5.

¹⁹⁰ 29. Ankebût 45.

¹⁹¹ 4. Nisa 34.

körüğün demirdeki pislikleri temizlediği gibi temizler”¹⁹² buyurmuştur. Körüğün demirdeki pislikleri yakmak suretiyle temizlediği gibi, Hac da Müslümanın nefsinde yer tutan mal ve beden sevgisini hem maldan harcamak hem bedenen meşakkatli, sabır isteyen vecibelerini yerine getirmek suretiyle körüğün demirdeki pislikleri temizlediği gibi nefsi bu günahlardan temizler. İbn Abdulber (v.463/1071) Hac ve Umrenin küçük günahlara kefarete olacağını söylemiş büyük günahlara kefarete olacağını söyleyenlere şiddetle karşı çıkmıştır. Ancak bazı âlimler Hadisteki ifade mutlak geldiği için büyük günahlara da şamil olduğunu söylemişlerdir¹⁹³

Peygamberimiz (s.a.s.) hem Cibril hadisinde hem de İslam’ın beş şey üzerine bina edildiğini söylerken¹⁹⁴ Hac ibadetini de diğer ibadetlerle birlikte saymıştır. Böylece haccın İslam’daki temel ibadetlerden biri olduğunu bildirmiş ve hakkıyla yerine getirilen hac ibadetinin yani mebrûr olan haccın kişiyi günahlarından arındırdığını belirtmiştir.¹⁹⁵

Haccın mebrûr olması önemle vurgulanmıştır. Bu da kulun ibadetlerinde yalnız Rabbinin rızasını gözettiğini, samimi iman sahibi olduğunu gösterir. İman ve böylesine meşakkatli bir ibadet yan yana gelince Mü’min cennetle müjdeleniyor ve “mebrûr haccın karşılığı ancak cennettir.” buyrulmaktadır.

“Köle azat etme” ile alakalı hadise gelince, İbn Hümam köle azat etmenin ecrini anlatırken köleleştirmenin küfrün eseri olduğunu, azat etmeninse imanın eseri olduğunu söylemektedir. Öyle ki inkârcı manen ölüdür, hayatı ona bir fayda sağlamaz, ruhu yokmuş gibi ulvi lezzetlerden tadamaz. Allah (c.c.) Kur’an’da Müminleri “Ölü iken dirilttiğimiz ve insanlar arasında yürüyebilmesi için kendisine ışık tuttuğumuz kimse..”¹⁹⁶ olarak tanımlamış ve onları imanla dirilttiğini ifade etmiştir. Köleliğin küfrün eseri olmasından dolayı, akıllı bir insanın ehliyetli olduğu tasarruflarını da – evlenme, malı hakkında tasarrufta bulunma gibi- elinden alır ve bu kölelik sebebiyle Cuma namazı ve Hac gibi ibadetlerden de mahrum kalır.¹⁹⁷

¹⁹² İbn Mace, “Menasik”, 3 ; Tirmizi, “Hac”, 2; Nesâî, “Menasikü’l-Hac”, 6.

¹⁹³ Canan, IV/282-283.

¹⁹⁴ Buhari, “İman”, 2; Müslim, “İman”, 1.

¹⁹⁵ Buhari, “Muhsar”, 10.

¹⁹⁶ 6. En’am 122.

¹⁹⁷ *el-Kâri*, VI/2212 (3382).

Tarih boyunca Peygamberler, Tevhid inancını tebliğ ederken, insanları zihnen ve bedenen köleleştiren tağutlarla mücadele etmişlerdir. Yalnız Allah’a kul olmak insanı yaratılmışlara kul ve köle olmaktan kurtarır ve onları ruhen ve bedenen özgürleştirir. Bu tehlikeyi sezen, dönemin haksız düzeninden istifade eden ve o toplumun önde gelenleri olarak tanımlanan Kur’an’da Mele’ kelimesiyle ifade edilen kişiler tevhid inancına ve Peygamberlere tarih boyunca karşı çıkmıştır. Küçümsedikleri Peygamberlerin liderliğini kabul etmeyi ve köleler de dâhil toplumun zayıf sınıflarıyla aynı safta olmayı kibirlerinden dolayı reddetmişlerdir. Peygamberlere ilk inananlar da genellikle bu insanların zulmettiği ve köleleştirdiği kişiler olmuştur.¹⁹⁸

İslam dini ise, İnsanların sosyal ve ekonomik durumlarına göre sınıflara ayrılmasını reddetmekte, belli bir sınıfın tahakkümünü kabul etmemektedir. Bunun için köleliğin ortadan kaldırılması konusunda büyük mücadele vermiştir. Ancak şu da bir gerçektir ki böyle köklü değişimlerin ancak aşama aşama olması mümkündür. Bunun için İslam dini köle azat etmeyi teşvik ederek,¹⁹⁹ kölelerin özgürlüğü temin edilinceye kadar onların haklarını tanzim ederek,²⁰⁰ bazı suçlara ceza olarak köle azat etmeyi getirerek köleliği aşamalı olarak ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. Böylece hür ve adil bireylerden oluşan bir toplum oluşturmayı hedefleyen Peygamberimiz (s.a.s.) bizim incelediğimiz hadiste de köle azat edeni cennetle müjdelemiştir. Çünkü biliyoruz ki köle azat etmek sadece bir bireyi özgürlüğüne kavuşturmak değil, bir zihniyeti yok etmektir. Zira Peygamberimiz (s.a.s.) siyahi annesinden dolayı bir köleyi aşağılayan Ebu Zer’e “sende hala cahiliye izi görüyorum”²⁰¹ buyurarak bu zihniyetle mücadele ettiğini belirtmiştir.²⁰²

“Evlat acısına sabretmek” ile alakalı hadise gelince, Yüce Allah Kur’an’da evlatlarımızın bizler için birer imtihan vesilesi olduğunu hatırlatırken²⁰³ aynı zamanda evlatlarımızın dünyanın süsü olduğunu da söylemektedir.²⁰⁴ Büyük nimet ve büyük imtihan olarak zikredilen evlat konusunun Peygamberleri bile ağlatan bir imtihan

¹⁹⁸ Mehmet Tözlüyurt, 13/807-826.

¹⁹⁹ Müslim, “İtk”, 21.

²⁰⁰ Buhari, “İman”, 22.

²⁰¹ Buhari, “İman”, 22.

²⁰² DİA, *Hadislerle İslam*, IV/345

²⁰³ 8. Enfal 28.

²⁰⁴ 18. Kehf 46.

olduğunun örnekleri Kur'an'da vardır. Hz. Nuh, Hz. Yakup, Hz. Âdem peygamberler evlatlarıyla imtihan edilmişlerdir.

Bazı âlimler evlat sahibi olmanın insanı dünyada en çok mutlu eden şey olduğunu, insan olsun hayvan olsun evladını kendi canına tercih edebileceğini, bu sebeple de evlat acısının insanın yaşayabileceği en büyük acı olduğunu ve buna gösterilen sabrın en büyük sabır olduğunu söylemişlerdir. Bu büyük acının karşısında gösterilen sabır, özellikle de tekrarlandığı halde sabır göstermeye devam etmesi kuvvetli bir imana ve Allah'ın takdirine rızaya delalettir. Allah'ın takdirine rıza göstermek çok büyük sevap kazanmaya vesile olur. Hatta amellerden bu seviyeye ulaşabilecek bir amel yoktur. Kur'an'da buyurulduğu gibi “ Allah onlardan razıdır, onlar da Allah'tan razıdırlar...”²⁰⁵ İmtihanların en zorlarından birisi olan evlat acısıyla sınındığı halde sabır ve rıza gösteren kişiyi imanının kuvveti, Allah'ın takdirine rıza ve tevekkülü sebebiyle Peygamberimiz (s.a.s.) cennetle müjdelemiştir.²⁰⁶

“Köpeğe su vermek” ile alakalı hadiste ise, susuzluktan müşkül duruma düşmüş bir köpeğe su veren kişiyi Peygamberimiz (s.a.s.) cennetle müjdelemiştir. İbn Abdilber eğer hayvanlara iyilik etmekte büyük sevap varsa, eziyet etmekte de büyük günah olduğunu belirtmiştir.²⁰⁷ Nitekim cehennemle inzar edilen tek ameller başlığında bunun tersi olarak kediye eziyet ettiği için cehennemlik olan bir kadın hakkındaki hadisi nakletmiştik.

Akıllara şöyle bir soru gelmesi muhtemeldir: Köpeğe su vermek gibi kolay ve hatta bazı hallerde öldürülmesine bile emredilmiş²⁰⁸ bir hayvana yapılan iyiliğe böylesine büyük bir mükâfat verilmesi nasıl olacak? İlk olarak hadiste, küçük görünen bu amelin cennetle müjdelenmesinde küçük de olsa her türlü iyiliğe teşvik vardır. İkinci olarak da bu ameli bu kadar kıymetli yapan şey ihlastır. Çünkü fiilin gerçekleştiği yerde adamı su verirken görebilecek kimse bulunmamaktadır.²⁰⁹ Hadisten iyiliklerin küçümsenmemesini, ihlasla yapıldığı takdirde küçük bir iyiliğin bile büyük mükâfat

²⁰⁵ 6. Maide 119.

²⁰⁶ İbn Battal, III/367.

²⁰⁷ Ebu Amr Yusuf b. Abdullah b. Muhammed b. Abdu'l-Ber b. Asım en-Nemerî el-Kurtubî, *el-İstizkâr*, Thk: Salim Muhammed Ata, Muhammed Ali Muavviz, 1. Baskı, I-IX, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 2000, VIII/370.

²⁰⁸ Muhammed b. Abdu'l-Bâkî b. Yusuf ez-Zerkânî, *Şerhu'z-Zerkânî ala Muvattâu'l-İmam-ı Malik*, Thk: Taha Abdu'r-Rauf Sa'd, 1. Baskı, I-IV, Mektebetü's-Segâfetü't-Diniyye, Kahire, 2003, IV/482.

²⁰⁹ Muhammed Ali b. Muhammed b. İbrahim el-Bekrî es-Sadîgî, *Delilü'l-Fâlihîn li Turugu Riyazu's-Salihîn*, 4. Baskı, I-VIII, Daru'l-Marife, Beyrut, 2004, II/366.

getirebileceğini anlıyoruz. Nitekim Yüce Allah Kur'an'da yapılan bir iyiliği yedi adet başak çıkararak bir tohumla benzetmiştir. Her başakta yüz tane olduğunu belirterek bir iyilik tohumundan yedi yüz kat sevap kazanılacağını müjdelemiş ve dilediğine daha da arttırabileceğini söylemiştir.²¹⁰ Bir iyiliğin böyle katlanması şüphesiz onun ne denli ihlaslı yapıldığıyla alakalıdır.

Bazı duaların okuyanlara cennet müjdesi veren hadislerle gelince, bunlardan Seyyidü'l-istiğfar duası hakkında İbn Hacer (v.852/1449) kapsayıcı bir tövbe olduğu için bu ismi hak ettiğini söyler. Bu duada kul, Allah'ı en güzel isimleriyle anar, kendi acizliğini anlatır, yalvarışın, memnuniyetin ve Allah'tan başkasına boyun eğmeyişi en güzel ifadesidir. Allah'a en iyi taatin, en güzel tevekkülün, en sadık imanının, ona verdiğimiz ahde vefanın en sağlam ifadesidir. Bu istiğfarı inanarak okuyan kişi kalpten tövbe ederse, bu duanın bereketiyle Allah'ın mağfireti onu kuşatır ve bir daha günaha düşmez. Böylelikle cennetlik olur. İbn Ebu Cemre (v.699/1300) ise Peygamberimiz'in (s.a.s.) bu hadiste en güzel sözleri ve manaları topladığını bu sebeple bu ismi hak ettiğini belirtir. Bu hadiste Allah'ın tek ilah olduğuna, yalnız ona ibadet edileceğine, onun yaratıcılığına, kulundan aldığı sözün tasdikine, ona döneceğimize, her şeyin kötülüğünden ona sığınmaya, nimetlerin ondan olduğuna, günahların kendi nefsimizden olduğuna, bağışlanma arzusuna ve bağışlanmanın yalnız Allah'tan olduğuna değinilmiştir.²¹¹

3.1.2. Cehennemle İnzar Edilen Tek Ameller Hakkındaki Yorumlar

Hadislerde cehennemle inzar edilen amellerden ilk olarak "Karaborsacılık" başlığını ele alalım. Hadislerde "İhtikâr" olarak sık sık geçen bu kavram Kur'an'da geçmemektedir. Yokluğu kamuya zarar verecek tüketim mallarının, kıtlık yaratmak amacıyla ya da fiyat artışı beklentisiyle piyasadan çekilmesi şeklinde kapsamlı bir tanımı yapılabilir.²¹² İhtikâr Kur'an'da geçmese de haksız kazanç sağlamayı yasaklayan ayetler vardır.²¹³ İslam'ın genel ahlak ilkeleri ve bu ayetler her türlü haksız kazancı ve karaborsacılığın yani ihtikârın her türünün İslam dininde yasaklanmasını gerektirmektedir.

²¹⁰ 2. Bakara 261.

²¹¹ İbn Hacer, *Fethu'l-Bâri*, XI/99-101.

²¹² Cengiz Kallek, "ihtikâr", DİA, XXI/560-565.

²¹³ 2. Bakara 188; 4. en-Nisâ 161; 7. el-A'râf 85.

Genelde insanların ihtiyaçlarını sömürerek az emekle kolay kazanç sağlama arzusuna dayanan ihtikâr, özellikle zorunlu tüketim maddeleri söz konusu olduğunda ihtiyaç sahiplerinin, neticede de toplumun zarar görmesine sebebiyet vereceği gibi uzun müddet devamı halinde sosyal bunalımlara yol açabilir. Bu sebeple ihtikârın İslâm'da olduğu gibi önceki dinlerde de yasaklandığı görülmektedir.²¹⁴

Bazı Müfessirler Hac suresindeki²¹⁵ “ilhad” kelimesini “İhtikar” olarak tefsir etmişlerdir. Bununla birlikte Hz. Musa'nın kavminden olan, zengin ve zalim Karun'un yaptıklarını da ihtikâr olarak değerlendirmişlerdir.²¹⁶ Zenginliği dillere destan olan ve Kur'an'ın ifadesi ile hazinelerine ait anahtarlarını, bir grup insanın güçlkle taşıyabildiği Kârûn, servetini zulüm vasıtası yaptı ve bütün uyarılara rağmen onu insanlara, topluma fayda verici şekilde kullanması şöyle dursun tam tersine o, serveti ile kötü yollara saptı ve halkı ezmeye çalıştı. Neticede Kur'an-ı Kerim'in de ifade ettiği gibi Allah onu sarayı ile beraber yerin dibine geçirmiştir. Kârûn, servetini ve ekonomik imkânlarını zulüm aracı yaptığı için Kur'an'da kınanmakta karaborsacılığın, mali ve ekonomik zulmün sembolü olarak değerlendirilmektedir.²¹⁷

Kur'an'da Hz. Yusuf kıssasında İhtikârın tam tersi olarak kıtlık durumunda halkın zor durumda kalmaması için yapılan bir uygulama anlatılmaktadır. Hz. Yusuf bolluk zamanlarında kurak geçecek yıllarda halkın zor durumda kalmaması için buğdayların fazla olanını depolamıştır. Hz. Yusuf'un amacı kıtlık meydana getirmek değil, kuraklıktan dolayı zaten gelecek olan kıtlık yıllarında halkın zor durumda kalmasını önlemektir.²¹⁸ Böylelikle ortaya çıkabilecek toplumsal bir bunalımın önüne geçilmiş oldu. İhtikâr ise bunun tam tersi olarak uzun vadede toplumsal bunalıma yol açmaktadır.

Hz. Peygamber birçok sözünde ihtikâr yapanı kınamış²¹⁹ ve onu, “sapkın,”²²⁰ “mel'un”²²¹, “günahkâr”²²², “cüzam hastalığına duçar olacak olan kimse”²²³ ... gibi

²¹⁴ Kallek, “ihtikâr”, DİA, XXI/560-565.

²¹⁵ 22. Hac 25.

²¹⁶ 28. Kasas 76-88.

²¹⁷ M. Zeki Uyanık, *İslam Hukukunda İhtikâr*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, 2010, XVI/433-476.

²¹⁸ 12. Yusuf Suresi 47-49.

²¹⁹ İbn Mace, “Ticarât”, 12.

²²⁰ Ebu Davud, “Buyû”, 40.

²²¹ İbn Mace, “Ticarât”, 12.

²²² Müslim, “Müsakât”, 129.

²²³ Ahmed b. Hanbel, 5:27.

vasıflarla beyan etmiştir. Bizim incelediğimiz hadiste ise Peygamberimiz (s.a.s.) ihtikâr yaparı cehennemle inzar etmiştir.

“İnsanlara emredip kendisi yapmayan hatipler” konusunu ile alakalı olarak, Yüce Allah Kur’an’da Bakara suresinde “Ey İnsanlar! İnsanlara iyiliği emredip kendinizi unutuyorsunuz.”²²⁴ buyurarak insanlara emrettikleri şeyleri kendisi yapmayanları kınamıştır. Nitekim tarih boyunca Allah’ın insanlara gönderdiği bütün peygamberler tebliğ ettikleri dini en güzel şekilde uygulayarak insanlara örnek olmuşlardır. Çoğu zaman peygamberlerin konuşmaları değil yaptıkları işler insanları etkilemiş ve doğru yolu bulmuşlardır. İslam’ın tebliğinde de Peygamberimiz (s.a.s.) aynı metodu uygulamıştır. İnsanlara emrettiğinden daha fazlasını ve daha güzelini kendisi yapmıştır. Aksi olsaydı tebliğ ettiği gerçeklerin güvenilirliği ortadan kalkardı.

Peygamberimiz’in (s.a.s.) yukarıda naklettiğimiz hadisinde insanlara iyiliği emredip kendisi yapmayan bir hatip, dini tebliğ ettiği için tehlike arz etmektedir. Çünkü halkın nazarında dini iyi bilmektedir. İlim sahibi olduğu halde söylediklerini uygulamaması halkın nazarında bu gerçeklerin itibarını düşürebilir. Dini konulardaki hassasiyeti azaltıp, dinin emir ve yasakları konusunda ciddiyetsizlik meydana getirebilir. Ayrıca bu tutumu onun anlattığı gerçeklere ihlasla bağlı olmadığını da gösterir. İhlasla bağlı olsaydı kendisi de anlattığı iyilikleri yapmaya istekli olurdu.

İlim öğrenmek başlığında bahsettiğimiz üzere ilmin Allah rızası için öğrenilmiş, faydalı ilim olması kişiyi iman ve ibadetlerinde ihlasa sevk eder. Ancak burada bilgin olduğu halde ilmiyle amel etmeyen kişiden bahsediliyor ki, o takdirde ilmini Allah rızası için değil de dünyalık bir amaç için öğrenmiştir. Netice de öğrendiği ilim kendisine fayda vermemiştir.

“Cuma günü cemaati rahatsız ederek öne geçmek” ile ilgili hadiste ise, bu kişi için cehenneme bir köprü yapılacağı uyarısı vardı. Bedreddin Aynî’ye (v.1451) göre her amelin cezası kendi cinsinden olur. Nasıl ki kendisi insanları rahatsız ederek yol açıyorsa verdiği rahatsızlıktan ötürü ona cehenneme yol açılır.²²⁵ Peygamberimiz (s.a.s.) bu şekilde ilerleyen birisini gördüğünde ona “İnsanlara eziyet ediyorsun. Kim bir Müslümana eziyet ederse bana eziyet etmiş olur. Kim bana eziyet ederse Allah da ona

²²⁴ 2. Bakara 44.

²²⁵ Bedrüddin el-Aynî, VI/208.

eziyet eder.” buyurarak uyarılmıştır.²²⁶ Hem Müslümanlara eziyet olması hem de ibadetin huşusunu kaçırmaması açısından insanların arasını açarak önlere geçmek yanlış bir davranış olarak görülmüş ve yasaklanmıştır.

Cuma namazı aynı bölgede yaşayan Müslümanların haftalık bir toplantısı niteliğindedir. Toplu yapılan bu ibadette insanların hal ve tavırları o toplumunun bir örneğidir aynı zamanda. Namaz gibi önemli bir ibadet esnasında bile sonradan geldiği halde insanların arasını açarak ve eziyet ederek önlere geçmeyi istemesi o insanın sosyal yaşamdaki tavrı hakkında bizlere ipuçları vermektedir. Peygamberimiz (s.a.s.) böyle güzel bir örnek üzerinden darb-ı mesel yaparak hem ibadet esnasında birbirine eziyeti yasaklamış, hem de her ne alanda olursa olsun Müslümanların birbirine eziyet etmemeleri gerektiği konusunu da akıllara getirmiştir.

Böylesine ince bir konuda dahi ihmalkâr davranmayarak uyarıda bulunması Peygamberimiz’in (s.a.s.) ve İslam dininin insan hakları ve Müslümanların birbirine karşı muameleleri hususunda ne kadar hassas olduğunu anlamamız için güzel bir örnektir. Peygamberimiz’in (s.a.s.) haksızlığın ve eziyetin en küçüğü gibi görünen bu davranışı cehennemle inzar etmesi aslında tüm hayatımızı bu uyarı paralelinde düzenlemeyi, bu uyarının süzgecinden geçirmeyi amaçlamaktadır. Zira buna bile müsamahası olmayan Yüce dinimiz daha büyük haksızlık ve eziyetleri asla kabul etmeyecektir.

“Kendisini babasından başkasına nisbet etmek” ile alakalı hadise gelince cahiliye döneminde insanların kendini babasından başkasına nisbet etmesinin kınanmadığını görmekteyiz. Evlatlık alınan çocuklar da öz babalarının ismiyle değil de evlatlık alan kişinin ismiyle çağrılıyordu. Bu durum İslam’ın ilk yıllarında da böyleydi.²²⁷ Hatta Peygamberimiz’in (s.a.s.) evlatlığı olan Zeyd’e (r.a.) Muhammed oğlu Zeyd diyorlardı. Yüce Allah (c.c.) Zümer suresinde bunu yasaklamıştır. Evlatlıkların kendi oğulları olmadığını ve onları öz babalarının isimleriyle anmaları gerektiğini emretmiş, eğer öz babalarını bilmiyorlarsa onların din kardeşleri olarak

²²⁶ Muhammed b. Ali b. Abdullah eş-Şevkânî el-Yemânî, *Neylû'l-Evtar*, Thk: İsâmuddin es-Sababatî, 1. Baskı, I-VIII, Dâru'l-Hadîs, Mısır, 199, III/300.

²²⁷ İbn Battal, VIII/383.

kabul edilmesi gerektiğini söylemiştir.²²⁸ Bundan sonra Zeyd'i Harise'nin oğlu Zeyd diye çağırıldılar.

İslam dininin koyduğu örtünme, evlenme ve boşanma hakkı, miras, çocuk-ebeveyn ilişkisi, karşılıklı haklar ve ödevler çocuğun gerçek ebeveynleriyle bağının kesilmesine, başkasının evladı gibi yaşamasına ters düşmektedir.²²⁹ İslam'ın korunmasını emrettiği temel haklardan birisi olan “neseb” in korunması toplumun geleceği açısından da çok önem arz etmektedir.

Yüce Allah evlatlık alınan bir çocuğun bile nesebin belli olması adına öz ebeveynlerinin unutturulmasını, evlat muamelesi yapılmasını sakıncalı görerek, bunun yerine onu korumayı ve Müslüman kardeş muamelesi yapmayı emretmiştir. Hal böyleyken bizim incelediğimiz hadisteki durum daha da sakıncalıdır. Çünkü kişinin kendisini başka babaya nisbet etmesi söz konusudur ki burada ahlaki açıdan çok daha sakıncalı bir durum söz konusudur. Peygamberimiz (s.a.s.) bu davranışı cehennemle inzar etmek suretiyle şiddetli bir uyarıyla yasaklamış ve nesebi, dolayısıyla da toplumu korumak için önemli bir zararın önünü tıkamıştır.

“Kediyi açlıktan öldürmek” hadise gelince, hadisin zahirinde kediyi öldürdüğü için kadın azap görmektedir. Ancak sahabelerin bazı rivayetlerine itiraz ve düzeltmeleri olan Hz. Aişe'nin (r.anha) aynı hadisi nakleden Ebu Hureyre'ye düzeltmesi olmuştur. Ebu Hureyre'ye (r.a.) bu rivayetiyle ilgili olarak “Allah katında bir Mü'min bir kedi yüzünden azap çekmeyecek kadar değerlidir, ama bu kadın (aynı zamanda) bir kâfirdi. Ey Ebu Hureyre! Rasûlallah'tan (s.a.s.) hadis rivayet ettiğin zaman ne rivayet ettiğine bir bak!” diyerek rivayete bir düzeltme yapmıştır.²³⁰

el-Kadî (v.297/910), Ebu Nuaym (v.430/1038), Beyhâkî (v.438/1066), Hz. Aişe ve bazı âlimler, Kediye eziyet eden kadının Müslüman olmadığını söylemiştir. El-Kâdî'ye göre eğer Müslüman olsaydı bu küçük günahının büyük günahlardan sakınması sebebiyle affolunacağını ve kedi yüzünden azap görmeyeceğini söylemiştir. Ancak Nevevî (v.676/1277) gibi kadının Müslüman olduğunu, hadisin zahirinden bunun anlaşıldığını söyleyen âlimler ise bu günahın günler süren ısrar ve devamlılıktan dolayı

²²⁸ 39. Zümer 4-5.

²²⁹ DİB, *Kur'an Yolu Tefsiri*, IV/365-366.

²³⁰ Bedruddin ez-Zerkeşî, *Hz. Aişe'nin Sahabeye Yönelttiği Eleştiriler*, Trc: Bünyamin Erul, 3. Baskı, Kitâbiyât Yayınları, Ankara, 2007, 147.

büyük günah olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ayrıca Hadiste kadının ebedi cehennemlik olduğu ifadesi de yoktur.²³¹ Bilindiği üzere cehennemde sadece inkârcılar değil günahkâr Müslümanlar da vardır. Ancak onlar ebedî olarak cehennemde kalmazlar.

Bazı âlimlere göre ise hadiste günahın tekrarlandığı ve ısrarla devam edildiğine dair bir delil yoktur ve bir kimsenin büyük günahlardan sakınsa da küçük günahlar sebebiyle azap görmesi mümkündür. Mutezile'nin aksine bu âlimler büyük günah olsun ya da olmasın Allah'ın şirk dışında her şeyi affedebileceğini söylerler.²³² Ehl-i Sünnet ise Yüce Allah'ın büyük günahlardan kaçınırsan küçük günahların affedileceğini söyleyen ayeti delil olarak getirmektedir.²³³ Kediye eziyet etmenin azap gerektiren bir günah olduğunu söyleyenler “Zerre kadar kötülük yapan karşılığını görecektir” ayetini delil olarak getirmektedir.amellerinin sâlihKadının kediye açlıktan öldürmesi onun ²³⁴ boşa gitmesine sebep olmamıştır. Bilakis her iyiliğin sevabı, her kötülüğün cezası vardır. Eğer onun iyilikleri olsaydı Yüce Allah'ın Kur'an'da buyurduğu gibi kötülüklerini silerdi.²³⁵ Dilsiz hayvanlara eziyet etmenin cezası bu şekilde olduğuna göre din kardeşliği, akrabalık veya komşuluk bağlarıyla bağlanmış olan Müslümana eziyetin cezası nedir acaba!?²³⁶

Hadiste Hz Aişe'nin (r.anha) itiraz ettiği gibi zaten cehennemlik olan bir kadından bahsediliyor da olsa azabı bu kediye yaptığı işkence sebebiyle artmıştır. Ayrıca Hz. Peygamber'in (s.a.s.) cehennemlik bir kadından bahsederken kediye yaptığı eziyeti ön plana çıkarması bu amelin kötülüğünü anlatmaya yetecektir. Hadisin gelen rivayetlerinde cehennemlik olan kadınla ilgili olarak hayvana eziyet dışında başka kötü bir fiil de zikredilmemiştir.

Kediye açlıktan öldürmek ile ilgili rivayette, kadının Müslüman olup olmadığı tartışma konusu olmuştur. Ancak tek amelle ilgili incelediğimiz diğer rivayetlerde amelî yapan kişi üzerinde durulmadığını, bizzat amel üzerinde yorumlar yapıldığını görmekteyiz.

²³¹ Ebu Zekeriya Muhyiddin Yahya b. Şerif en-Nevevî, *el-Minhâc Şerhu Sahihi Müslim b. el-Haccac*, 2. Baskı, I-XVIII, Dâru İhyaü't-Türâsî'l-Arabî, Beyrut, 1972, XIV/240.

²³² 4. Nisa 48.

²³³ Ali el-Kârî, IV/1339-1340.

²³⁴ 99. Zilzâl 7-8.

²³⁵ 11. Hud 114.

²³⁶ Muhammed Abdulaziz b. Ali eş-Şazilî el-Havlî, *el-Edebü'n-Nevevî*, Daru'l-Marife, Beyrut, 2002, I/42.

Bütün bu değerlendirmelerden sonra kanaatimizce kadının Müslüman olması ya da ebedi cehennemlik olan inkârcılardan olması fark etmeksizin, Peygamberimiz (s.a.s.) onun kediye yaptığı işkence sebebiyle gördüğü azaptan bahsetmiş, Allah'ın dilsiz kulları olan hayvanların hukukuna dikkat çekmiş, bu vesileyle eziyet ve işkencenin hiçbir türünün kabul edilemeyeceğini belirtmiş olmaktadır. Peygamberimiz (s.a.s.) yeni inşa edilen İslam kültür ve medeniyetinin temelini rikkat, merhamet, yaratılana şefkat ve sevgiyle sağlamlaştırmak istemiştir. Bu sebeple toplumun çöküşünü hazırlayabilecek sevgisizlik ve merhametsizliğin en küçük tezahürüne bile müsaade etmemiş, onu caydırıcı bir dille yasaklamış ve cehennemle inzar etmiştir.

“Bilmediği konuda Müslümanın aleyhine şahitlik” ile alakalı rivayete baktığımızda ise şahitliğin İslam dininde önemli ne kadar önemli bir mevzu olduğunu görmekteyiz. Yüce Allah Kur'an'da şahitliği tavsiye etmiş, şahitliğin gizlenmemesini, doğru şahitlik yapılmasını emretmiş. Doğru şahitlik yapanları övmüştür. Önemli işlerimize Müslümanlardan şahit tutmamızı tavsiye etmiştir.²³⁷ Peygamberimiz (s.a.s.) de şahitliği övmüş²³⁸, yalancı şahitlik yapmayı büyük günahlar arasında saymıştır.²³⁹ Yalancı şahitliği Allah'a şirk koşmakla eş görmüş ve Hud Suresi'nin şu ayetini²⁴⁰ okumuştur: "...Artık putlara tapma pisliğinden kaçının, yalan sözden kaçının."²⁴¹

İslam'a göre şahitliğin amacı hakkın korunması, adaletin tesis edilmesi, hukukun üstünlüğünün sağlanmasıdır. Bu bağlamda her Müslüman gerçeğin ve hakkın şahidi olmakla vazifeli görülmüş, şahitlik yapmaktan kaçınmaması emredilmiştir. Şahitlik yaparken adaletten ayrılmamak, en yakınlarımız aleyhine de olsa hakkı söylemek, zengin fakir ayrımı yapmamak, gerçeği çarpıtmamak emredilmiştir.²⁴² Şahitliği Allah için yapmak gerektiği vurgulanmış²⁴³, şahitlik konusunda bir sorumluluk bilinci oluşturulmak istenmiştir. Aksi halde ilgisiz, sorumluluk hissi taşımayan, adaletin tesisi konusunda çaba harcamayan bireylerden oluşan bir toplumda adalet ve hakkaniyetin sağlanması güçtür.²⁴⁴

²³⁷ 2. Bakara 282,283; 24. Nur 2-8; 70. Meâric 33.

²³⁸ Müslim, "Akdiye", 19.

²³⁹ Buhari, "Edeb", 6.

²⁴⁰ 11. Hûd 18.

²⁴¹ Tirmizi, "Şehadet", 2.

²⁴² 4. Nisa 135.

²⁴³ 65. Talak 2.

²⁴⁴ DİB, *Hadislerle İslam*, V/418.

Peygamberimiz (s.a.s.) şahitlik yapacak kişinin şahitlik yapacağı olayı net bir şekilde görmüş olması gerektiğini belirtmiştir.²⁴⁵ Buna göre emin değilse, olayı net hatırlamıyorsa ya da tam olarak görmemişse şahitlik yapması doğru olmaz. Müslüman kardeşi aleyhine bilgisi olmayan konuda şahitlik yapanı cehennemle inzar eden Peygamberimiz (s.a.s.) hem kardeşlik hukukunun önemine hem şahitliğin önemine dikkat çekmiştir. Müslümanları bir vücut gibi telakki eden²⁴⁶ Peygamberimiz (s.a.s.) bırakalım birbirlerine zarar vermeyi, birbirlerinin dostu ve dayanağı olmasını beklemiştir.

Müslüman kardeşin aleyhine bilmediğin konuda şahitlik etmek yalan yere şahitlik etmektir. Yalancı şahitlik de büyük günahlardan sayılmıştır. Bu fiilin Müslümana karşı işlenmesi de elbette daha kerihlidir. Peygamberimiz (s.a.s.) inşa etmek istediği Müslüman toplumun adaleti tesis etmeyi bir vazife gibi gören fertlerden oluşmasını arzu etmiş, nemelazımcı olunmamasını, Müslümanların birbirleri aleyhine değil lehine gayret göstermelerini isteyerek, ashabını bu şekilde tezkiye etmiştir. Tüm bular için yine toplumun huzur ve refahına engel olabilecek kötü bir fiilin daha önünü kapatmak için cehennemle inzar ederek yasaklamıştır.

Kur'an'da ve hadislerde cehennemle inzar edilen tek amellere baktığımızda İslam'ın temel ibadetlerinden olan namaz, oruç gibi ibadetlerin ihmalinden ziyade sosyal meseleler üzerinde yoğunlaştığını görmekteyiz. Âlimlerin "büyük günah" tanımlarına ve sıralamalarına baktığımızda da doğrudan Allah hakkıyla ilgili olan mevzulardan ziyade birey ve toplum hayatına kast eden, kul hakkına taalluk eden günahların öne çıktığını görmekteyiz. Bu da Yüce Allah'ın (c.c.) bireyin ve toplumun huzur ve refahına ne denli önem verdiğini göstermektedir. Zira bireyin ve toplumun huzurlu olmadığı bir ortamda dinin yaşanmasının ve gelecek kuşaklara öğretilmesinin mümkün olmayacağı bir gerçektir.²⁴⁷

3.2. HZ. PEYGAMBER'İN (S.A.S.) TEK AMELLERİ TEBLİĞİNDE KULLANMA AMACI

Bu başlıkta Peygamberimiz'in (s.a.s.) tek amelleri tebliğ üslubunda ne amaçla kullandığını belirlemeyi istiyoruz. Daha önceki başlıkta tek amellerle ilgili Hadisleri

²⁴⁵ Beyhâki, *es-Sünenü'l-Kübra*, 10:262.

²⁴⁶ Buhârî, "Edeb", 27; Müslim, "Birr", 66.

²⁴⁷ Sinan Öge, 177-188.

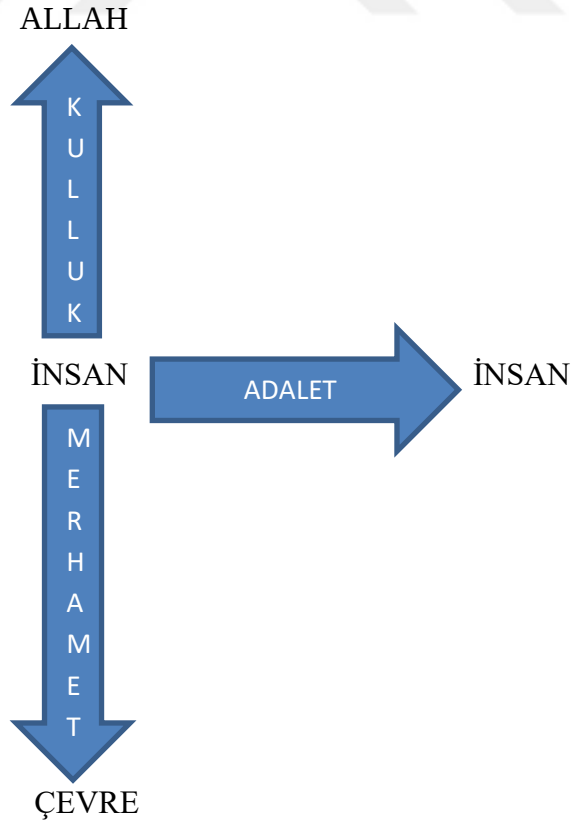
âlimlerin nasıl yorumladığını tek tek inceledik. Hadislerin nasıl anlaşıldığını görmek Peygamber'in (s.a.s.) tebliğ üslubunu anlamakta önemli bir etkidir.

3.2.1. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Cennetle müjdelenen Tek Amelleri Tebliğinde Kullanma Amacı

Peygamberimiz'in (s.a.s.) tek ameller ile alakalı hadislerini incelediğimizde bu hadisleri tebliğinde kullanmasının bazı amaçları olduğunu görmekteyiz. Bu amaçları anlamak için şüphesiz tek tek hadislerden hareket etmek yanlış olurdu. Bunun için bu hadisleri birlikte verdik ve hangi alanlara ait olduklarını belirledik. Hadis âlimlerinin bu hadisleri nasıl yorumladığını tespit ettikten sonra ise bu hadislerin Hz. Peygamber'in üslubunda belli amaçlara yönelik olarak kullanılmış olduğunu gördük. Bu amaçları maddeler halinde inceleyelim.

a) İnsanın tüm sorumluluk alanlarıyla ilgili örnekler vererek bu alanlara dair prensipler getirmek istemiştir. İnsanın Rabbiyle, diğer insanlarla, çevresiyle olan ilişkilerinde nasıl olması gerektiğini örneklendirmiştir.

İnsanın sorumluluk alanlarını temelde üçe ayırabiliriz. Bunlar; Allah'a karşı sorumlulukları, insanlara karşı sorumlulukları ve çevresine karşı sorumluluklarıdır.

Cennetle müjdelenen amellere baktığımızda kulluk zemininde oluşması gereken İnsan-Allah ilişkisine örnek olarak, namaz, hac, umre, İhlas suresi okumak, ezan okumak, evlat acısına sabır göstermek, bazı dualar ve zikirleri okumak ibadetleri zikredilmiştir. Adalet zemininde oluşması beklenen insan-insan ilişkisine örnek olarak, kocaya itaat etmek, köle âzât etmek başlıkları vardır. Merhamet zemininde oluşması gereke insan-çevre ilişkisine örnek olarak; hayvanlara iyilik etmek ibadeti zikredilmiştir. İlim öğrenmek ise bu üç alanla da ilgili bir ibadettir. Çünkü ilim sahibi olan insan tüm ilişkilerini nasıl düzenlemesi gerektiği hakkında bilgi sahibi olur.

İnsanın tüm ilişki alanlarında elbette insana düşen soruluk bu sayılanlarla sınırlı değildir. Örneğin Rabbine karşı kulluk mükellefiyeti olan oruç ibadetinden bahsetmedik. Ancak biliyoruz ki bu da İslam'ın temel ibadetleri arasındadır. Burada Peygamberimiz (s.a.s.) bazen muhatabın ihtiyacına göre bazen sorulan soru üzerine bazen de yaşanan bir olay üzerine konuştuğundan dolayı namazdan bahsedilmesi ve orucun söylenmemesi orucun olmadığı anlamına gelmemektedir. Bunu daha önce bir örnekle anlatmıştık. Mesela “Ali sınıftadır.” Cümlesi sınıfta sadece alinin olduğu anlamına gelmez. O anda Ali'den bahsedildiği için veya Ali sorulduğu için böyle söylenmiştir.

b) Hz. Peygamber bu tür hadislerle parçaya dikkat çekerek bütünün algılanmasını istemiştir. Çünkü seçilen ameller kapsayıcıdır.

Hadis-i Şeriflerde cennetle müjdelenen tek amellerin âlimler tarafından nasıl anlaşıldığını inceledik. Hadis âlimlerinin bu amelleri değerlendirirken bu amellerin kapsayıcı yönüne dikkat çekmişlerdir. Nebevi tebliğde tek başına öne çıkarılan bu tek ameller öylesine söylenmemiş, özenle seçilmiştir.

Bu tek ameller öyle önemli konularda seçilmiştir ki, bu amelleri yapan kişinin diğer amelleri de yapmaya gayret göstereceği düşünülmektedir. Örneğin namaz, günde beş kes ihlasla Rabbinin huzuruna çıkan bir Müslümanın ona hesap verme bilinci taşımaması ve diğer ibadetlerine özen göstermemesi düşünülemez. Aynı şekilde ilim, dünya ve ahiretle ilgili faydalı ilimleri elde eden bir Müslümanın sorumluluk bilinci, ibadetleri yerine getirme arzusu elbette ki başkalarına göre daha fazla olacaktır.

Peygamberimizin sünnetinde cennetle müjdelenen tek amellerin Kur'an'da cennetle müjdelenen tek amellerle üslup açısından paralellik arz ettiğini görmüş

bulunmaktayız. Kur'an'da cennetle müjdelenen tek amellere baktığımızda “cihat” ve “hicret” gibi iki önemli amelle karşılaştık. Kur'an veciz üslubuyla bize Müslümanı cennete götüren tüm fedakârlık ve farkındalıkları kapsayan bu iki güzel ve zirve ameli sunmaktadır. Hz. Peygamberin sünnetinde ise cennetle müjdelenen amellere baktığımızda cihat ve hicret gibi her Müslümana nasip olmayacak amellerden ziyade, öz itibariyle cihat ve hicretteki fedakârlıklara benzer, nefsin karşılaşacağı zorluklar itibariyle paralel, yine kapsayıcı amellerle karşılaşırız. Her ne kadar bu ameller ilk bakışta cihat ve hicret gibi zor görünmese de, aslında uygulamada nefsi zorlayan aynı fedakârlıklarla karşı karşıya kalınmakta ve Müslümanın özünü ortaya koymaktadır. Kur'an'ın temel prensipler koyan veciz üslubunu ve Hz. Peygamberin O'nu yaşayan, detaylandıran açıklayıcı üslubunu görmüş bulunuyoruz.

Sahabenin bu müjdeleyici hadisler karşısındaki tavırlarına baktığımızda, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) mesajını ve dahası Kur'an'ın öne çıkardığı bazı amelleri nasıl anlamamız gerektiğini daha iyi anlarız. Sahabeden cennetle müjdelenen bu güzel amelleri yapanların, örneğin hicret edenlerin ya da savaşa katılıp cihat sevabı alanların diğer vecibeleri terk etmediklerini görüyoruz. Onlar İslam'ın bir bütün olduğunu, Rabbine teslim olmuş ve onun rızasını kazanmak isteyen bir kulun bütün vecibeleri yerine getirmek için istekli olması gerektiğini biliyorlardı.

Hız. Peygamber (s.a.s.) cennetle müjdelediği tek amellerde asla dinin diğer emirlerini gölgede bırakmayı, Müslümanları tembelliğe itmeyi, yaptıkları günahları küçük görmelerini hedeflememiştir. Ancak düzelmenin ve iyileşmenin bir noktadan başlayarak tüm amelleri ve yaşamı etkilemesini ummuştur. Yeri geldiğinde tek tek güzel amelleri övmüş ve teşvik etmiştir. Bazen muhatabın ihtiyacına göre bazen sorulan bir soru üzerine, bazen yaşanan bir olay üzerine bunları tek tek anlatmış ve teşvik etmiştir.

c) Hiçbir iyiliğin küçük görülmemesini istemiştir. Çünkü ayrıntılar bütün hakkında bize bilgi verir.

Yüce Allah Kur'an'da “Zerre kadar iyilik yapan karşılığını bulacaktır.”²⁴⁸ buyurmaktadır. Yapılan iyilikler büyük de olsa küçük de olsa mükâfatını verilecektir. Ayrıca dışarıdan küçük gibi görünen bazı ameller taşıdığı anlam ve öz itibariyle çok

²⁴⁸ 99. Zilzâl 7.

büyük olabilir. Kişinin yaptığı her amel onun genel durumu ve karakterinden izler taşır. Küçük iyilikleri yapması büyüklerini de yapıyor olabileceğinin göstergesidir.

Bir insanın köpeğe su vermek için zorlu bir iş olan kuyuya inerek, ayakkabısını suyla doldurup, ağzıyla taşıyıp yukarı çıkaran ve köpeği sulayan bir insanın merhametli ve iyi bir insan olduğunu anlamak zor değildir. Bu davranışı onun iyi bir insan olduğuna dair bizde bir kanaat uyandırır.

Peygamberimiz (s.a.s.) küçük küçük amellerle bir karakter inşa etmeyi hedeflemiştir. Bu karakterin bir topluma, o toplumun da bir medeniyete dönüşeceğini biliyordu. Bize küçük görünen bu ameller iyiliğin, merhametin tohumlarıdır. Nitekim tohum da küçüktür ama içinde orman gizlidir. Nasıl ki bir tek tohumdan bir orman çıkabiliyorsa, bir iyilik de etkisi bakımından ayette bahsedildiği gibi yedi yüz katı hatta daha da fazlası²⁴⁹ olabilir.

d) İhlasın önemine dikkat çekmiştir.

Peygamberimiz bir hadisinde “ameller niyetlere göre karşılık bulur”²⁵⁰ buyurmuştur. Buhari kitabına bu hadisle başlamıştır.²⁵¹ Başka hadis âlimleri de bunu yapmıştır. Çünkü niyet amellerin değerini belirlemesi açısından tüm amellerden önce gelmektedir. Yalnız Allah için yapılan küçük bir amel, gösteriş için yapılan büyük bir amelden daha değerlidir. İhlas yani bir işi yalnız Allah için yapma niyeti olmazsa, amelin kıymeti kalmadığı gibi, niyetinin ne olduğuna bağlı olarak görünüşte iyi olan amel günaha bile dönüşebilir.

Peygamberimiz (s.a.s.) bir hadisinde mahşer günü üç kişinin nasıl hesaba çekileceğini tasvir eder. Bunlardan Allah yolunda savaştığı ve şehit olduğu zannedilen kişi hakkında Yüce Allah’ın (c.c.) onun insanlar cesur desinler diye savaştığını belirterek, cehenneme atılmasını emretmiştir. İlim tahsil eden, bildiklerini insanlara öğreten ve güzel Kur’an okuyan kişi için ise, bunları insanlar ona âlim desinler diye yaptığını söyledi ve cehenneme atılmasını emretmiştir. Mal mülk sahibi olan kişi ise,

²⁴⁹ 2. Bakara 161.

²⁵⁰ Buhari, “Bidü’l-Vahy”, 1.

²⁵¹ Buhari, “Bidü’l-Vahy”, 1.

Allah'ın emrettiği her yere infakta bulunmuştur. Allah onun insanlar cömert desinler diye yaptığını söylemiş ve cehenneme atılmasını emretmiştir.²⁵²

Hadiste bahsedilen üç kişi de büyük ameller yapmışlardır. Birisi Kur'an'da cennetle müjdelenen cihat ameli işlemiş, diğeri de hadislerde cennetle müjdelenen ilim sahibi birisidir. En sonuncusu da Allah yolunda infakta bulunmuştur. Bu kişiler cennetle müjdelenen ameller yaptıkları halde bu amelleri onları cennete götürmeye yetmemiştir. Çünkü amellerini yalnız Allah için yapmamışlardır. İhlstan uzak amelleri onlara sevap kazandırmamıştır. Hatta Yüce Allah kendisi için yapılması gereken amelleri başkalarının görmesi için yapan bu kişileri cehennemine atmıştır.

Tek bir amel sebebiyle cennetle müjdelenen kişilerin günahlarının ne olacağı merak konusudur. Doğrudan Allah hakkıyla ilgili olan namaz, oruç, hac gibi ibadetlerin yapılmaması Allah'ın dilediği kulu için bağışlayabileceği günahlardır. Ancak daha önce bahsettiğimiz gibi fert veya toplumun haklarına kast edilmiş olmasından dolayı büyük günah sayılan, dünyada ve ahirette had ve ceza gerektiren günahları varsa ne olacaktır?

3.2.2. Tek amelle Cennetlik olan Kişinin Had ve Ceza Gerektiren Günahları

Cennetle müjdelenen tek amellerde kişinin daha önceki günahlarının ne olacağı önemli bir sorudur. Bu hadislerdeki tek ameller için olan cennet müjdesi istisna kullanmadan umumi bir üslupla söylenmiştir. Bu ifade Hudûd ve Kefaret gerektiren günahların da affedileceğini akla getirmektedir. Nitekim bazı tariklerde “günahlara kefare” olacağı açıkça beyan edilmiştir.²⁵³ Hâlbuki Kur'an ve sünnetle sabittir ki bazı günahların cezası had ya da kısastır.²⁵⁴ Öyleyse bu kefareti ya küçük günahlara kefarettir ya telafisi mümkün olmayan Allah'ın hukukuna veya kulların hukukuna giren günahlara kefarettir şeklinde anlamak gerekir.

Netice olarak umulur ki bu tek ameller tövbeye ve işlenen zulmün telafisine vesiledir demek daha doğru olacaktır. Elbette Yüce Allah bağışlamak istediği kulu günahlardan uzak tutmaya da işlediği günahları telafi ettirmeye de muktedir. İhlasla yaptığı tek küçük amelle Rabbinin rızasına mazhar olmuş bir kula Allah günahlarından kurtulmak için vesileler yaratacaktır.

²⁵² Müslim, “İmare”, 152.

²⁵³ Ebu Davud, “Sıfat-ı Vuduu'n-Nebi”, 49; Ebu Davud, “Salatu't-Tesbih”, 244.

²⁵⁴ 24. Nur 2-4; 5. Mâide 33-38.

3.2.3. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Cehennemle İnzar Edilen Tek Amelleri Tebliğinde Kullanma Amacı

Kur'an'da ve Peygamberimiz (s.a.s.)'in hadislerinde cehennemle inzar edilen tek amellere baktığımızda birbirine paralel konularda söylenmiş olduğunu görmekteyiz. Kur'an'da ve hadislerde cehennemle inzar edilen tek amellerin doğrudan Allah hakkı ile ilgili olan konulardan ziyade fert ve toplumun refahına kast eden konularda yoğunlaştığını görmekteyiz. Peygamberimiz'in (s.a.s.) bu konularda uyarılarda bulunurken neleri amaçladığını şöyle sıralayabiliriz:

a) Toplumun huzur ve refahını korumak istemiştir. Fayda sağlamak elimizde olmayabilir ama zarar vermekten kaçınmak elimizdedir.

Peygamberimiz'in (s.a.s.) cehennemle inzar ettiği bütün fiiller toplumsal yaşamı tehlikeye atacak günahlardır. Toplumun huzurunu bozacak bu fiilleri en başından ciddi bir uyarı ve cezayla yasaklamıştır. Çünkü İslam medeniyetini inşa edecek bir toplumda bu fiillere yer yoktur. Bu fiillerin işlendiği bir toplum bırakın medeniyet inşa etmeyi kendi varlığını bile koruyamaz.

İslam'ın korunmasını emrettiği beş temel hak vardır. Bunlar: can, mal, din, akıl ve neseptir. Bu beş hakkın korunması sağlıklı bir toplum inşa etmek için zaruridir. İslam hukuku açısından insanın eşyada intifa hakkı bulunmaktadır. Ancak bir insanın diğer insan üzerinde intifa hakkı yoktur. Çünkü hiçbir insan, diğer insan için yaratılmamıştır. Onun yaratılış gayesi Allah'a kulluktur. Dolayısıyla bir insanın diğer insanın hayat, din, akıl, mal, ırz-namus ve şerefine yönelik tasarruflarında aslolan hürmettir. Hatta bir insan kendi hayatı ve ırzında dahi dilediği gibi tasarrufta bulunamaz. Bu haklar, insana doğrudan doğruya "hakkullah" kapsamında bahsedilen esas haklarındandır. Bu haklara taarruz büyük günahlardandır ve aslolan hürmettir.²⁵⁵ Peygamberimiz'in (s.a.s.) yasakladığı fiillere baktığımızda bu beş temel hakka zarar veren fiiller olduğunu görüyoruz. Cehennemle inzar edilen tek amellerden karaborsacılık, malı korumayı; insanlara emredip kendisi yapmamak, cuma günü cemaati rahatsız etmek, dini korumayı; kendisini babasından başkasına isnat etmek nesli korumayı amaçlayarak

²⁵⁵ Sabri Erturhan, *İslam Hukukunda Suçla Mücadele Yöntemleri*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, IX/101-142, 2007.

yasaklanmıştır. Müslümanın aleyhine şahitlik ise bu alanlardan birkaç tanesi ile ilişkilendirilebilir.

Peygamberimiz bir hadisinde “Size bir şey emrettiğimde gücünüz yettiğinde onu yapın, size bir şeyi yasakladığımda da onu terk edin.”²⁵⁶ buyurmuştur. Öyleyse dinin emirlerini gücümüz yettiğinde yerine getirebiliriz. Zaten Yüce Allah İnananları gücünün yettiğinden daha fazlasıyla sorumlu tutmayacağını buyuruyor. Ancak Bir şeyi yapmamamız emredildiyse ondan kaçınmak çoğunlukla elimizdedir. Bazen bir iyiliği yapmak için çaba ve bazı olanaklar gerekir, ancak bir kötülükten uzak durmak için hiçbir şey yapmamak yeterlidir. Var olana zarar vermemek de bir iyiliktir. Nitekim Peygamberimiz (s.a.s.) bir hadisinde, kötülük yapmayı planlayıp da bundan vazgeçen kişiye bir hasene yazılacağını müjdelemiştir.²⁵⁷

b) Hiçbir kötülüğün küçük görülmemesini istemiştir.

Yüce Allah Kur'an'da zerre kadar kötülük yapanın karşılığını bulacağını belirtmiştir.²⁵⁸ Cehennemle inzar edilen amellere baktığımızda; karaborsacılık, kendini babasından başkasına nisbet etme gibi toplumu fesada uğratacağını akl-ı selim olan herkesin anlayabileceği ameller varken, bir Müslümanın cehenneme girmesine sebep olacağını düşünemeyeceğimiz; Cuma günü cemaati rahatsız ederek öne geçme gibi ameller de vardır.

İlk bakışta bu amelin cehennemle inzar edilmesi şaşırtıcı da gelse, üzerinde düşünüp, Cuma namazı ve hutbenin önemine dair yapılan yorumları okuduktan sonra, Cuma namazının ne denli önemli bir ibadet olduğu anlaşılır. Cuma namazı için camide toplanan cemaatin, o toplumun bir örnekleme olduğu görülmektedir. Müslüman kardeşini rahatsız ederek öne geçmeye çalışan kişi aslında toplumdaki davranışları hakkında da bize bilgi vermektedir. Belki buradan mecâzi bir anlam dahi çıkarılabilir. Peygamberimiz (s.a.s.) sosyal yaşamda haksızlık yaparak, Müslümanları rahatsız edip, hakkını gasp ederek öne geçmeye çalışanlara da bir mesaj vermiş olabilir. Kediye açlıktan öldürmek amelinde de aynı noktaya değinmiştik. Bu kimsenin genel karakterinin merhametsiz olduğunu düşünürüz. Aslında yaptığı vahşiliğe bir örnek verilmiştir sadece.

²⁵⁶ Müslim, “Hac”, 412.

²⁵⁷ Buhârî, “Rikâk”, 31; Müslim, “İmân”, 207 ve 259.

²⁵⁸ 99. Zilzâl 8.

Peygamberimiz (s.a.s.), toplumda bozulmaya sebep olacak bu hatalar karşısında, büyük olsun küçük olsun, onların hepsiyle mücadele etmiş, bu konuda Müslümanları uyarmıştır. Küçük günahların önemsenmemesi daha büyüklerine yol açabileceğinden onları önemsiz görmemiş ve ashabını men etmiştir.

3.2.4. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) tebliğ üslûbunda cennet müjdesi ve cehennem uyarısı

İnsanda şuurun gelişmesi için en önemli faktör çabadır. Onun mevcut zekâ potansiyelini işletmek ve çaba sarf etmesini sağlamak için onu tahrik etmek gerekir.²⁵⁹ Bu yüzden şuur, bitkinliğe meydan vermeden çabayı sürdürmekle mümkün olur. Peygamberimiz (s.a.s.) insanın bu şuur yapısını, onu inzâr ederek harekete geçirmekte ve tebşir ederek yönlendirmektedir. İnzarın itici gücünün insanı arkadan desteklemesiyle iş bitmez. Onu önden çekecek bir müjde yani mükâfat gücü de olmalıdır. İnsan monoton bir şuurda kalmaz. Kışın yazın güneşini özlerken, yazın kışın soğuşunu özler, bazen uykuya can atarken, bazen fiziksel aktivite ister. İnsanın yapısına uygun olarak cennette de tekdüzelikten uzak değişik tatta nimetlerle insanlar müjdelenmiştir.²⁶⁰ İnsanın sürekli değişkenlik arzulayan nefsinin yola getirmek için bazen müjdelemek bazen de korkutmak gerekir. Kur'an insanı bazen korkutarak bazen de müjdeleyerek eğitir. Korkutması bir fidanın çapalanması gibi, müjdelemesi de sulanması gibidir.²⁶¹

İnsanlarda ümide birlikte korku veya korkunun yanında ümit olmalıdır. İnsanlardaki korku yok olup gittiği zaman onda isyan, taşkınlık veya görevini ihmal etme halleri ortaya çıkar. Açları çalıştıran doymak ümidi, tokları çalıştıran da açlık korkusudur. İkisi birden insanın, görev duygusunu canlı tutmasını sağlarlar. Bu sebeple diyebiliriz ki, insan hayatı ümit ve korkunun bir karışımı ya da dengelenmesidir. Bu hassas dengeyi koruyan insan, görevini yapacak formasyona ulaşmış demektir.²⁶² Hem Kur'an hem de peygamberimiz (s.a.s.) insana müjde verirken ya da inzar ederken, insanın tabi hürriyetini tehdit etmez. Aksine onun doğru yoldan ayrılıp kendi kendini

²⁵⁹ Hilmi Ziya Ülken, Eğitim Felsefesi, Doğu batı yayınları, İstanbul, 2014, 109.

²⁶⁰ 32. Secde 17.

²⁶¹ Bilal Temiz, Kur'an-ı Kerim Terbiyesinde Ceza ve Mükâfat Metodu (Tebşir ve İnzar Kavramları), (Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1997, 47-49.

²⁶² Celal Kırca, "Kur'an'a Göre Din Eğitiminin Genel Metotları", Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 5/167-182, Kayseri, 1988.

mahvetmesine engel olmak için murakabe altında tutmak ister. Bilinç halinde olmasını, gaflete düşmemesini sağlar.²⁶³ Ne Kur'an'ın ne de Peygamberimiz'in (s.a.s.) cehennemle inzar ederken amacı insanların özgürlüklerini kısıtlayıp, hayatını zorlaştırmak değildir. Ancak amaç, insanın ümit ve korku duygusuna seslenilerek nefislerini eğitmeleri, onu vahiy çizgisine getirmeleri, emir ve nehiylere karşı istenilen tutumu benimsemeleridir. Kur'an'da tebşir ve inzar adıyla kullanılan bu yöntem, hadislerde terğîb ve terhîb metodu olarak yer almaktadır. İsimlendirme ne olursa olsun Kur'an ve Peygamberimiz'in (s.a.s.) müjdelerken ve korkuturken aynı üslubu kullandığını görmekteyiz.²⁶⁴

Tek ameller konusunda incelediğimiz rivayetlerde söz konusu olan cennet müjdesini ya da cehennem uyarısını gerçek manada bir cennet ya da cehennem uyarısından ziyade bir üslup olarak anlamak daha doğru olacaktır. İnsanın korku ve ümit duygularına seslenilerek, harekete geçirme, gafletten kurtarma, şuur kazandırma amacıyla müjde vermek ya da inzar etmektir.

Hiz. Peygamber'in (s.a.s.) tek amellerle ilgili cennet müjdesi ve cehennem uyarısını lafzi mana da değerlendirmek gerektiği kanaatindeyiz. Ancak bu rivayetlerden az da olsa birkaçında cehennem uyarısını gerçek olarak değerlendiren ve bunun ebedi olup olmadığını tartışan âlimler olmuştur.

3.2.5. Cehennemle inzar edilenlerin ebedi cehennemlik olup olmadıkları

Konu edindiğimiz hadislerde cehennemle inzar edilen amelleri yapan kişilerin inkârcı oldukları açıkça belirtilmemiştir. Yalnızca bu fiili işlemleri sebebiyle cehennemle inzar edilmişlerdir. Sahâbîlerden Ebû Zer el-Gıfârî'nin anlattığına göre, Hiz. Peygamber: "Allah'tan başka hiçbir Tanrı yoktur deyip de bu inancı üzere ölen kimse cennete girer" buyurmuş, Ebû Zer, "O kişi zina yapsa, çalsa da mı?" diye sormuş, "Evet, zina yapmış, hırsızlık etmiş de olsa cennete girer" cevabını vermiştir. Ebû Zer soruyu üç kez tekrar edip aynı karşılığı alınca, dördüncü sorusunda Allah elçisi, "Ebû Zer bu durumdan hoşlanmasa bile o kimse cennete girer"²⁶⁵ buyurmuştur. Hadis-i Şerife göre

²⁶³ Temiz, 167-182.

²⁶⁴ Zeynep Köroğlu, Hiz. Peygamber'in (s.a.s.) Tehtitleri, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2011.

²⁶⁵ Buhârî, "Tevhîd", 33; "Rikak", 16; Müslim, "İmân", 40; Tirmizî, "İmân", 18.

kalbinde iman bulunan her insan cennete gidecektir. O halde bir Mü'minin bu amelleri işlemek suretiyle cehennemle inzar edilmesi ebedi bir ceza değildir.

Bu konu İslam tarihi boyunca "Amel imandan bir cüz müdür?" sorusuyla tartışmaya açılmıştır. Kur'an-ı Kerim'e baktığımızda "İman edenler ve sâlih amel işleyenler..."²⁶⁶ şeklinde başlayan pek çok ayet vardır. Eğer amel imanın bir parçası olsaydı İman edenler demekle yetinilirdi, ancak ikisi ayrı ayrı zikredilmiştir. Bazı ayetlerde iman, amelin geçerli olabilmesi için şart kılınmıştır. Meselâ: "Her kim mümin olarak iyi işler yaparsa, artık o, ne zulümden ne de hakkının çiğnenmesinden korkar"²⁶⁷ buyurmuştur. İmanı sâlih amelin şartı saymıştır. Ancak sâlih ameli imanın geçerli olabilmesi için şart olarak gösteren bir ayet yoktur. Bazı ayetlerde de büyük günahın imanla birlikte bulunabileceği ifade edilmiştir. Bunlardan birinde: "Eğer müminlerden iki grup birbirleriyle vuruşurlarsa aralarını düzeltin..."²⁶⁸ denilmiş, büyük günah sayılan öldürme fiilini işleyerek ameli terkeden kişilerden "müminler" diye söz edilmiştir.

Kur'an'da amel ile imanın ayrı ayrı zikredildiğini görüyoruz. Günahın Mü'minle birlikte zikredildiğini görüyoruz. Demek ki Mü'min günah işlemez, günahı imanına zarar verir, büyük günah işlemek onu dinden çıkarır düşüncesi yersizdir. Zira Allah bize Kur'an'da Allah'ın emrine aykırı davranan ama sonrasında tövbe eden peygamberin kıssasını anlatmaktadır. Bu kıssadan öğrendiğimiz gibi önemli olan İblis gibi günahımızı savunmamak, onun doğru olduğunu iddia etmemek ve dinen Allah'ın haram saydığı bir şeyi helal saymamaktır.

Cehennemle inzar eden hadislerde ameli yapan kişinin ebedi cehennemlik olacağına dair bir ifade yoktur. İncelediğimiz rivayetlerden hadis metninde geçmemekle beraber, kediye açlıktan öldüren kadınla ilgili olarak, inkârcı olduğu bu sebeple zaten ebedi cehennemlik olduğunu söyleyen âlimler olmuştur. Ancak o kediye öldürdüğü için değil inkârcı olduğu için ebedi cehennemliktir. Dolayısıyla çalışmamıza konu olan tek amellerden hiç birisinin hadis metninde ebedi cehennemlik olacağına dair bir ifade yoktur.

Netice olarak diyebiliriz ki, cehennemle inzar edilen bu amelleri işleyen kimse Mü'minse amelinin cezasını çekene kadar cehennemde kalacaktır. Ve sonra cennete

²⁶⁶ 2. Bakara 277; 10. Yûnus 9; 11. Hûd 23.

²⁶⁷ 20. Tâhâ 112.

²⁶⁸ 49. Hucurât 9; 2. Bakara 178; 66. Tahrîm 8.

gidecektir. Ancak inkârcılardan birisi bu ameli işlemişse zaten sonsuza kadar olan azabı daha da şiddetlenecektir.

3.3. TEK AMELLER BAĞLAMINDA KUR'AN VE PEYGAMBERİMİZ'İN (S.A.S.) ÜSLÛBUNUN KARŞILAŞTIRILMASI

Şimdiye kadar çalışmamızda Kur'an-ı Kerim ve Peygamberimizin tebliğinde tek amellerin nasıl kullanıldığını tespit etmeye çalıştık. Bu bölümde öncelikle Peygamberimiz'in (s.a.s.) tebliğ üslubunda tek amelleri nasıl kullandığını tespit etmeye çalıştık. Bu başlık altında ise Kur'an'ın üslûbuyla Peygamberimiz'in (s.a.s.) üslûbunu tek ameller bağlamında karşılaştırmak istiyoruz.

3.3.1. Kur'an'ın ve Peygamberimiz'in (s.a.s.) Cennetle Müjdelenen Tek Amelleri Kullanma Üslûbu

CENNETLE MÜJDELENEN TEK AMELLER		
Kur'an'a Göre	Hadislere Göre	
Hicret	İnsanın Allah'a Karşı Görevleri	İhlas Suresi Okumak
Cihat		Namaz Kılmak
		Ezan Okumak
		Hac ve Umre Yapmak
		Evlat Acısına Sabretmek
		İlim Öğrenmek
		Dualar
	İnsanın İnsanlara Karşı Görevleri	Köle Azat etmek
		Kocaya İtaat
	İnsanın Çevreye Karşı Görevleri	Köpeğe Su Vermek

Kur'an-ı kerimde cennetle müjdelenen amellere baktığımız zaman sadece iki başlık görmekteyiz. Birisi cihat, diğeri ise Hicrettir Bunlar sadece iki amel gibi görünmekle beraber bünyesinde birçok fedakârlık ve sâlih amel barındırmaktadır. Özellikle Kur'an'ın bu iki ameli de anlatırken sahabeyi örnek vermesi nasıl bir mesaj vermek istediğini anlamamız için önemlidir. Hicret ve cihat bünyesinde pek çok zorluğu

barındıran iki önemli sâlih ameldir. Her ikisinde de can, mal ve aileyi tehlikeye atmak ve bunlardan fedakârlık yapmak demektir. Aslında İslam İman ve sâlih amelleriyle bir bütündür. Kur'an bunları hep birlikte ama ayrı ayrı anmıştır. Bunlardan birisini ihmal etmemizi, birisiyle yetinmemizi asla tavsiye etmemiştir. Bunun tafsilatlı örneklerini önceki bölümlerimizde vermiştik. Bu iki amelin öne çıkarılarak, sahabenin örnek gösterilmesi ve cennetle müjdelenmesi, tek bir amele önem vermemizi diğerlerini ihmal etmemizi tavsiye etmek anlamına gelmemektedir. Alında seçilen amellere ve örnek gösterilen sahabeye bakarsak bunun tam tersi bir durumun söz konusu olduğunu anlarız. Çünkü öyle iki sâlih amel seçilmiştir ki, zaten bu ameller kulun bütün sorumluluk alanlarını kapsar niteliktedir. Sahabilerin hayatlarına baktığımızda ise onların dinin en küçük emirlerini bile yerine getirmek için ne kadar istekli olduklarını görmekteyiz.

Peygamberimiz'in (s.a.s.) Hadislerinde cennetle müjdelediği amellere baktığımızda ise, Kur'an'ın benzeri bir üslup kullanıldığını görmekteyiz. Ancak Hadislerde karşımıza çıkan başlıklar daha fazladır. Bunları endi aralarında sınıflandırdığımızda yine insanın üç temel sorumluluk alanına ait olduklarını görmüş bulunmaktayız. İnsanın, Rabbine, diğer insanlara ve çevresine karşı olan sorumluluklarına dair örnekler verdiğini görmekteyiz. Bu alanlara dair birkaç örnek vererek, bu alanda sorumlu olduğumuzu, sorumluluklarımızı ihmal etmemiz gerektiğini bize hatırlatmaktadır.

Kur'an her zamanki gibi kendine has veciz üslûbuyla tek amelleri kullanırken, Peygamberimi (s.a.s.) onu ayrıntılandırıyor ve örneklendiriyor. Ne Kur'an ne de Peygamberimiz (s.a.s.) bu tek amelleri öne çıkarırken, diğer sâlih amelleri gölgede bırakmayı, onları önemsizleştirmeyi hedeflememiştir. Ayetleri ve hadisleri birlikte değerlendirdiğimizde onların bütüncül bir amaçla söylendiğini anlıyoruz. Ancak bunları siyakından ve sibakından koparıp tek başına anlamaya çalışırsak yanlış kanaatlere ulaşmamız mümkün olabilir. Hadisleri diğer hadislerle beraber, ayetleri de diğer ayetlerle beraber değerlendirecek doğru yargıya ulaşabiliriz.

3.3.2. Kur'an'ın ve Peygamberimiz'in (s.a.s.) Cennetle Müjdelenen Tek Amelleri Kullanma Üslûbu

CEHENNEMLE İNZAR EDİLEN TEK AMELLER		
Kur'an'a Göre		Hadislere Göre
Dinin korunması	Allah'ın ayetlerini satmak	İnsanlara emredip kendisi yapmamak
		Cuma günü cemaati rahatsız ederek ne geçmek
Neslin korunması	Namuslu kadına iftira atmak	Kendini Babasından Başkasına Nispet Etmek
Canın korunması	Kasten bir Mü'mini öldürmek	Kediyi Açlıktan Öldürmek
Malın korunması	Faiz yemek	Karaborsacılık
	Ölçü ve tartıyı hatalı yapmak	Müslümanın aleyhine şahitlik
	Yetim malı yemek	

Cehennemle inzar edilen tek ameller konusunda Kur'an'ın ve Peygamberimizin üslûbuna baktığımızda ikisinin de sosyal meseleler üzerinde yoğunlaştığını görmekteyiz. Hem Kur'an hem de Peygamberimizin hadislerinde toplumun huzur ve refahını bozabilecek fiiller tespit edilerek yasaklanmış ve cehennemle inzar edilmiştir. Kur'an ve Peygamberimiz (s.a.s.) bu fiillerin üzerinde tek tek durmuştur. Kur'an cennetle müjdelenen tek amellerde veciz üslûp kullanarak, iki örnekle şümüllü bir mesaj vermeyi tercih ederken, cehennemle inzar edilen tek ameller üzerinde tek tek durmuştur.

Ayet ve Hadislerde cehennemle inzar edilen tek amellere baktığımızda huzurlu bir toplum yaşantısı için korunması emredilen beş esas etrafında toplandığını görmekteyiz. Bunlar: Can, Mal, Din, Akıl ve Nesil'dir. Bu sorumluluk alanlarına dair tek tek örnekler zikredilmiş ve bunun birey ve topluma vereceği zararlar üzerinde durularak şiddetle yasaklanmış ve cehennemle inzar edilmiştir.

Hem Kur'an hem de Peygamberimiz huzurlu bir toplumun İslam'ın yaşanabileceği ve korunabileceği sağlıklı bir toplum inşa etmek istemiştir. Esasında hicretin de cihadın da amacı budur. Bunca zorluklarla kurulan İslam toplumunu, ihmal edilen bazı günahlara feda edilmesini engellemek için, topluma zarar verecek bu günahları tek tek belirtmişler ve yasaklamışlardır. Toplum hayatı kurup medeniyetini oluşturmamış bir dinin geleceğe taşınması düşünülemez. Bu sebeple öncelikle İslam

toplumu sağlam temellerle kurulmak istenmiştir. Kur'an'ın ve Peygamberimiz'in (s.a.s.) inşa etmek istediği İşlam medeniyeti ancak huzurlu bir toplum aracılığıyla kurulabilir.

Cehennemle inzar edilen ameller arasında büyük günahlar olduğu gibi ilk bakışta küçük görünen ameller de vardır. Cuma günü  ne geçmek veya kediyi açlıktan öldürmek gibi. Ancak ilgili bölümlerde bu amellerin ihtiva ettikleri mana ve insanın karakteri hakkındaki uyandırdıkları izlenim açısından önem arz ettiğini ve ihmal edilmeksizin cehennemle inzar edildiklerini belirtmiştik.

SONUÇ

Başta İslam dini olmak üzere tüm semavi dinlerde, hatta semavi olmayan dinlerde iyiliklerin ve kötülüklerin karşılığının bulunacağı bir ahiret inancı vardır. İslam dininde, dünya hayatındayken iyi işler yapanlar için cennet, kötü işler yapanlar için ise cehennem vaat edilmiştir. Yüce Allah Kur'an'da cennet ile cehennemi birlikte vermiştir. Cennetlikleri ve cenneti övmeden cehennemin korkunçluğu anlatılmaz. Cehennemin sonsuz azabından bahsedilmişse cennetliklerin sonsuz mutluluğundan da örnekler verilir. Müjde ve uyarı birlikte verilerek ümit ve korku arasında bir denge kurulmuştur.

Dünyadayken yapacağımız hangi amellerin bizi cennete ya da cehenneme götüreceği Kur'an da ve Hadislerde anlatılmıştır. Cennet ehlinin özellikleri ve cehennem ehlinin özellikleri anlatılmıştır. Ancak bazı ayet ve hadislerde uzun uzun cennet ve cehennem ehlinin özelliklerini anlatmaya gerek görmeksizin onların yaptığı bir tek amele dikkat çekilerek cennetle müjdelenmiş ya da cehennemle inzar edilmiştir. Ancak bu tek amellerin zikredilmesinin amacı diğerlerini değersizleştirmek değildir.

Biz bu çalışmamızda Kur'an ya da Peygamberimiz'in (s.a.s.) tek amelleri insanları tembelliğe itecek ya da ümitsizliğe sevk edecek bir üslupla kullanmadıklarını gördük. Tek amellerin üzerinde tek tek dururken amacın, onları bir bütün olan İslam'dan kopararak yüceltmek değil, aksine bütünün parçalardan oluştuğuna dikkat çekmektir. Adeta bir yap-boz gibi parçaları birleştirerek bütünü oluşturmak, düzelme ve iyileşmeyi bir noktadan başlatarak bütüne yayabilmektir. Yalnız Allah için yapılan bir amelin halk nazarında küçük görünse de Allah katında büyük olduğunu, Allah'ın Yapılan işlerdeki manaya ve öze kıymet verdiğini anlatmaktadır. Aynı şekilde küçük görünen bir günahın, mana ve verdiği zararlar, toplumsal etkileri bakımından ne denli büyük olabileceği ve sosyolojik yönü bulunan meselelerde daha titiz davranılması gerektiğini öğütlemektedir.

Yapılan iyi amellerin ihlasla birleştiğinde ne denli devleştiğini, aynı şekilde yapılan kötü amellerinde insanlara dokundukça ne denli büyüdüğünü görmüş bulunmaktayız. Hiçbir iyiliğin ya da kötülüğün ihmal edilmemesi, her birisinin bir karşılığı olacağını unutmamalıyız. İslam medeniyetinin kurucusu olacak olan İslam toplumunda toplumun huzur ve refahına zarar verebilecek, toplum yapısını bozacak ameller konusunda hem Peygamberimiz'in (s.a.s.) hem Kur'an'ın çok titiz davrandığını

görmekteyiz. Bu amelleri tek tek ele alarak zararı engellemeye çalışmışlardır. Bütün inanç esasları ve ibadetleriyle toplumsal yaşamı desteklemeye çalışan İslam dininin, bu noktada oluşabilecek çözülme ve bozulmaların da önüne geçmek istediğini ve toplumu korumayı hedeflediğini görüyoruz.

Müjde verirken ya da uyarırken hem Kur'an hem de Hadisler dengeli bir tutum sergilemiştir. Bir ceza ile korkutulduysa, bir müjdeyle sevindirilmiştir insanlar. Günahlara fazla daldığımızı düşünüp, Allah'ın rahmetinden uzak olduğumuzu hissettiğimiz bir anda, bir köpeğe su veren kişiyi bile cennetle müjdeleyen bir hadisle ümit tohumu serpilir yüreğimize. Tembellik ve gevşemenin görüldüğü anda, kendimizi yeterli hissetmeye e duraksamaya başladığımız, hatta küçük gördüğümüz bazı günahlardan kaçınmama gafletine düştüğümüz anda ise, kediye açlıktan öldüreni ya da cemaati rahatsız ederek öne geçeni cehennemle inzar eden bir uyarının haşyeti kaplar yüreğimizi. Ve sonunda anlarız ki ne kadar günah işlesek de Rahmet ve mağfiret kapısını aralayacak bir iyi amel vardır, çünkü iyilikler kötülükleri siler. Ne kadar iyilik yapsak da yapmamız gereken bir iyilik daha vardır. Çünkü bir işten boşaldığımızda hemen başka bir işe koyulmamız gerekir.

Mümin olan kişi cehennemle inzar edilen bir amel işlemişse ebedi olarak cehennemde kalmayacaktır. Had veya ceza gerektiren kişi cennetle müjdelenen bir amel işlemişse, Yüce Allah umulur ki, onun küçük günahlarını bağışlar ve had veya ceza gerektiren günahlarının affedilmesi için vesileler verir.

Tek amellerin, Kur'an-ı Kerim ve Peygamberimiz'in (s.a.s.) üslûbunda benzer ve birbirini tamamlar şekilde kullanılmıştır. Kur'an cennetle müjdelediği tek amellerde veciz bir üslûp kullanırken, Peygamberimiz (s.a.s.) onu açıklamış ve tebyin görevini yerine getirmiştir. Cehennemle inzar edilen tek ameller konusunda ise Peygamberimiz (s.a.s.) ve Kur'an bir birine paralel olarak temel hakları koruyacak yasakları zikretmişlerdir. Peygamberimiz'in (s.a.s.) Kur'an'ın açıklayıcısı ve en güzel uygulayıcısı olduğunu bir kez daha görmüş bulunmaktayız.

KAYNAKÇA

Kur'an-ı Kerim

Ahmed b. Hanbel, Ebu Abdullah eş-Şeybani, *Müsned-i Ahmed*, Muhakkik: Şuayb el-Arnâvud, Adil Mürşid ve diğerleri, Müessesse er-Risale, Kahire 2001.

Aliyyu'l-Kârî, *Mirgâtü'l- Mefatih Şerhu Mişkâti'l- Mesâbîh*, 1. Baskı, Beyrut 2002.

el-Askalanî, Ahmet b. Ali Ebu'l-Fadl, *Fethu'l-Bârî Şerhu Sahihi'l-Buhari*, Daru'l-Marife, Beyrut 1959.

el-Aynî, Ebu Muhammed Bedruddin, *Şerhu Ebî Davud li'l-Aynî*, Tahkik: Halid b. İbrahim el-Mısırî, 1. Baskı, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad 1999.

Bayar, M., "İslam aile hukukunda karı-koca arasında meydana gelen anlaşmazlıklara önerilen çözümler", *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, Ankara, (sayı:5), 2011, 92-93.

el-Beyzâvî, Nâsıru'd-dîn Ebû Said, *Envâru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vil*, Thk: Muhammed Abdurrahman Maraşlı, 1. Baskı, Dâru İhyâu't-Terâsi'l-Arabî, Beyrût 1997.

Beyhaki, Ahmet b. Hüseyin el- Horasani Ebu Bekir, *es-Sünenü'l Kübra*, Mhk: Muhammed Abdulkadir Ata, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 2003.

el-Bezzar, Ebu Bekir Ubeydullah, *Müsned-i Bezzar*, Mhk: Mahfuz er-Rahman Zeynullah, I-XVIII, Mektebetü'l-Ulum ve'l-Hikem, Medine 2009.

el-Buhari, Muhammed İbn İsmail, *Sahih-i Buhari*, Mhk: Muhammed Züheyr b. Nasır, Dar-u Tug en-Necah, I-IX, Şam 2001.

Canan, İbrahim, *Kütübü Sitte Tercüme ve Şerhi*, Akçağ Yayınları, Ankara 1995.

Ebu Davud, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistanî, *Sünenü Ebu Davud*, Mhk: Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, Mektebetü'l-Asriyye, I-IV, Beyrut zs.

Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, Akçağ Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2006.

Erturhan, S., İslam Hukukunda Suçla Mücadele Yöntemleri, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sayı: 9, 2007, 101-142.

- Firuzabadi, Muhammed b. Yakup, *el-Kâmûs 'ul-Muhît*, Müessesetü'r-Risâle, 8. Baskı, Beyrût 2005.
- Genç, N., "Terğib ve Terhib Hadisleri ve Literatürü", *İslam Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, sayı: 6, 2018, 110-131.
- Hâkim, Ebu Abdullah en-Nesaburi, *Müstedrek*, Mhk: Mustafa Abdulkadir Ata, I-IV, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 1990.
- Hilmi Ziya Ülken, Eğitim Felsefesi, Doğu Batı Yayınları, İstanbul 2014.
- İbn Battal Ebu Hasan b. Ali b. Halef b. Abdulmelik, *Şerhu Sahihi'l-Buhari li İbn Battâl*, Thk: Ebu Temim Yasir b. İbrahim, I-X, 2. Baskı, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad 2003.
- ibn Kesîr, Ebu'l- Fida İsmail, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim*, Thk: Sami b. Muhammed Selame, Daru't-Tayyibe, 2. Baskı, I-VIII 1999.
- , *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, Trc: Bekir Karlığa, Bedrettin Çetiner, Çağrı Yayınları, I-XVI, İstanbul 1983.
- , *El- Bidaye ve'n- Nihaye: Ölümler Tarihi*, Çağrı Yayınları, Trc: Mehmet Keskin, İstanbul 2001.
- İbn Mace, Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid el Gazvini, *Sünenü İbn Mace*, Thk: M. Fuat Abdulbaki, I-II, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 2012.
- İbn Manzûr, Ebu'l- Fazl Cemâleddîn, *Lisânu'l-Arab*, "cennet", Dâru's-Sadîr, Beyrût, 3. Baskı 1994.
- İbrahim Mustafa, Ahmet ez-Ziyât, Hamit Abdulkadir, Muhammed en-Neccâr, *el-Mu'cemü'l-Vasit*, Mektebetü's- şurugu'd-devliyye, ys. 2004.
- İmam Hafız el- Münzirî, *Terğib ve Terhib: Hadislerle İslam*, Trc: A. Muhtar Büyükçınar ve diğerleri, 1. Baskı, I-VII, Huzur Yayınevi, İstanbul 2009.
- İmam Malik, Malik b. Enes b. Malik b. Amir el-Esbahi el-Medeni, *Muvatta*, Thk: Muhammed Mustafa el-Medeni, I-VIII, Müessese Zayid b. Sultan, ys. 2004.
- İmam Kurtubi, *el-Camiu li-Ahkami'l-Kur'an*, Trc: M. Beşir Eryarsoy, I-IX, Buruç Yayınları, İstanbul 2015.

- İsmail Hakkı Bursevî, *Muhtasar Rûhu'l-Beyân Tefsiri*, (8. Baskı), İhtisar: Muhammed Ali Sâbûnî, Trc: Ali Rıza Temel, Abdullah Öz ve diğerleri, Damla Yayınları, İstanbul 2012.
- Karagöz, İ., Canbulat, M., Karaman, F., Paçacı, İ., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006.
- Karaman, H., Çağrı, M., Sönmez, İ.K., Gümüş, S., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2014.
- el-Kârî, Ali b. Muhammed Molla Harevi, *Mirgâtü'l- Mefatih Şerhu Mişkatü'l- Mesabih*, 1. Baskı, I-IX, Daru'l-Fikr, Beyrut 2002.
- Kılavuz, A.Saim, *Ana Hatlarıyla İslam Akâidi ve Kelama Giriş*, Ensar Yayınları, İstanbul 2017.
- Kırca, C., “Kur'an'a Göre Din Eğitiminin Genel Metotları”, *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Kayseri, (sayı: 5) 1988, 167-182.
- Köksal, M. Asım, *İslâm Tarihi (Medine)*, I-VIII, Erkam Yayınları, İstanbul 2015.
- Köroğlu, Zeynep, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Tehtitleri, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2011.
- el-Kurtubî, Ebu Amr Yusuf b. Abdullah en-Nemri, *el-İstizkâr*, Thk: Salim Muhammed Ata, Muhammed Ali Muavviz, 1. Baskı, I-IX, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 2000.
- el-Mısrî, Muğalleta b. Ğalic Alaaddin, *Şerhu Sünen-i İbn Mâce*, Thk: Kamil Avîza, Mektebet-ü Nezar Mustafa el-Bâz, 1. Baskı, Suud 1999.
- Muhammet Fuat Abdulbâki, *el-Mu'cemü'l- Müfehres li elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Dârü'l-Mârife, Beyrût 2009.
- Muhammed Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, Trc: Salih Tuğ, I-II, İrfan Yayınları, İstanbul 1995.
- el- Müslim, Ebu'l-Hüseyin İbnu'l-Haccac el-Kuşeyri en-Nisaburi, *Sahihu Müslim*, Thk: M. Fuat Abdulbaki, Dar-u İhya et-Terasi' Arabi, I-V, Beyrut 1954.
- Nesai, Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali el-Horasanî, *Sünen-i Nesai*, Thk: Abdu'l-Fettah Ebu Gudde, Matbuat el-İslamiyye, Halep 1986.

- Nevevî, Ebu Zekerîya Muhyiddin Yahya b. Şerif, *el-Minhâc Şerhu Sahih-i Müslim b. el-Haccac*, 2. Baskı, I-XVIII, Dar-u İhyaü'd-Terasi'l-Arabî, Beyrut 1972.
- Öge, Sinan, “İnsan Hakları İhlalinin Dinî-Ahlâkî Adlandırılması: Büyük Günah”, *Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, İnsan Hakları ve Din Sempozyumu, İnsan Hakları ve Din*, 15-17 Mayıs 2009- Çanakkale: Bildiriler (177-188), On sekiz mart üniversitesi yayınları, Çanakkale 2010.
- Râgıp el- İsfahânî, *el-Müfredât: Kuran Istılahları Sözlüğü*, Trc: Mehmet Yolcu, Abdulbâki Güneş, Çıra Yayınları, İstanbul 2012.
- Ramazan El-Bûtî, M. Said, *İslam Akâidi*, Trc: Mehmet Yolcu, Hüseyin Altınalan, Madve Yayınları, İstanbul 1996.
- Râzi, Fahrüddin, *Tefsir-i Kebir Mefâtihi'l-Gayb*, Trc: Suat Yıldırım, Lütfullah Cebeci, Sadık Doğru, Sadık Kılıç, Akçağ Yayınları, İstanbul 1990.
- Sâdigî, Muhammed Ali b. Muhammed b. İbrahim el-Bekrî, *Delilü'l-Fâlihîn li Turugu Riyazu's-Salihîn*, 4. Baskı, I-VIII, Daru'l-Marife, Beyrut, 2004.
- Salih, Suphi, *Ayet ve Hadislerle Cennet ve Cehennem*, Trc: Şerafettin Gölcük, Kayıhan Yayınları, İstanbul 2014.
- Selami, Abdu'r-Rahman b. Ahmed b. Reseb b. Hasan, *İhtiyârî'l-ûlâ fî Şerhi Hadis-i İhtisâmi'l- Meleü'l-Âlâ*, Thk: Cismu'l-Fehid ed-Dusrî, Mektebetü Dâru'l-Aksa, Kuveyt 1985.
- Semin El- Halebi, Umdetü'l-Huffaz, *Darûl- Kütübü'l- İlmiyy Beyrut*, 1996.
- Şazilî, Muhammed Abdulaziz b. Ali el-Havlî, *el-Edebü'n-Nevevî*, 1. Baskı, Daru'l-Marife, Beyrut 2002.
- Taberânî, Süleyman b. Ahmet b. Eyyub b. Mutir, el-Luhmi eş-Şami, *el-Mu'cemü's-Sağir*, Thk: Muhammed Şükür Mahmud el-Hac Emrir, I-II, Mektebetü İslamiyye, Beyrut 1985.
- , *el-Mu'cemü'l-Kebir*, Thk: Hamdi b. Abdulmecid es-Selefi, Mektebetü İbn Teymiye, I-XXV, Kahire 1994.
- , *Câmiu'l-Beyân fî Te'vîli'l-Kur'an*, Thk: Ahmet Muhammet Şakir, Müessesetü'r-Risâle, Beyrût 2000.

- Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir, *Taberi Tefsiri*, Trc: Hasan Karakaya, Kerim Aytekin, Hisar Yayınevi, İstanbul 2018.
- Temiz, Bilal, Kur'an-ı Kerim Terbiyesinde Ceza ve Mükâfat Metodu (Tebşir ve İnzar Kavramları), (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 1997.
- Tirmizi, Muhammed ed-Dehhak Ebu İsa, *Sünen-i Tirmizi*, Thk: Ahmet Muhammed Şakir, M. Fuat Abdalbaki, Matbaat-ü Mustafa elbabî'l Halebi, Mısır 1975.
- Topaloğlu, Bekir, Yavuz, Y.Ş., Çelebi, İ., *İslam'da İnanç Esasları*, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2010.
- Tözlüyurt, Mehmet, Kur'anî bir kavram olarak Mele'nin Semantik incelemesi, *Kelam Araştırmaları Dergisi*, sayı: 13, 2015 807-826.
- Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), *Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 1999.
- Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), *Hadislerle İslam*, 2. Baskı, I-VII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 2013.
- Uyanık, M. Zeki, "İslam Hukukunda İhtikâr", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, , Sayı: 13, 2010, 433-476.
- el-Yemânî, Muhammed b. Ali b. Abdullah eş-Şevkânî, *Neylû'l-Evtar*, Thk: İsâmuddin es-Sababatî, 1. Baskı, I-VIII, Daru'l-Hadis, Mısır 1993.
- Zebîdî, Muhammed b. Muhammed b. Abdürrezzâk el-Hasenî, *Tâcu'l-Arûs Min Cevâhiri'l- Gâmûs*, Thk: Nevvaf el- Cerrah, "cennet", I-XL, Tab'atü'l-Kuveyt, 2. Baskı, Kuveyt 2001.
- Zemahşerî, Ebu'l-Kasım Muhammed b. Ömer b. Ahmed, *el- Keşşaf an Hakaiku'l- Ğavamizu't-Tenzil*, Daru'l-Kütübü'l-Arabi, 3. Baskı, Beyrut 1987.
- Zerkânî, Muhammed b. Abdu'l-Bâkî b. Yusuf, *Şerhu'z-Zerkânî ala Muvattâu'l-İmam-ı Malik*, Thk: Taha Abdu'r-Rauf Sa'd, 1. Baskı, I-IV, Mektebetü's-Segâfetü't-Dîniyye, Kahire 2003.
- Zerkeşî, Bedruddin, *Hiz. Aişe'nin Sahabeye Yönelttiği Eleştiriler*, Trc: Bünyamin Erul, 3. Baskı, Kitâbiyât Yayınları, Ankara 2007.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Rabia GÜNER
Doğum Yeri ve Tarihi	YAHYALI 1991
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	MEB
İletişim	
E-Posta Adresi	rabiasengun571@gmail.com
Tarih	13.12.2019